

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΜΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ,
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

Διπλωματική Εργασία

**Εκπαιδευτικές διαδικασίες κατά την περίοδο της
υγειονομικής κρίσης του Covid-19 στην
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση:
Η περίπτωση της Τηλεκπαίδευσης στην Ελλάδα**

Της

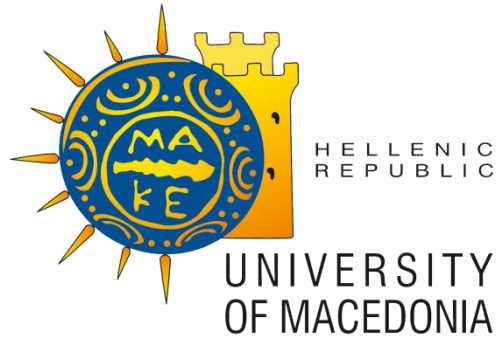
ΣΜΑΡΑΓΔΑΣ ΣΑΡΡΗ

ΑΜ: myr20030

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μπουτσιούκη Σοφία

Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Κουτσουπιάς Νικόλαος

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2026

SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES, HUMANITIES AND ARTS
DEPARTMENT OF INTERNATIONAL
AND EUROPEAN STUDIES

**MASTER'S DEGREE IN EUROPEAN POLICIES ON YOUTH,
ENTREPRENEURSHIP, EDUCATION AND CULTURE**

Master Thesis

**Educational processes during the Covid-19 health crisis in
Higher Education:
The case of Distance Learning in Greece**

By

SMARAGDA SARRI

Supervisor: Boutsiouki Sofia

Co-supervisor: Koutsoupas Nikolaos

Thessaloniki, March 2026

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Αφιέρωση

*Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αφιερωμένη
σε όσους έχουν φύγει.*

*“Μην περιμένεις να έρθουν καλύτερες μέρες,
κάνε τις μέρες σου καλύτερες.”*

Πίνακας Περιεχομένων

Αφιέρωση.....	
Πίνακας Περιεχομένων.....	1
Κατάλογος Διαγραμμάτων και Πινάκων.....	3
Ευχαριστίες.....	6
Πίνακας Συντομεύσεων – Ακρωνύμιων.....	7
Κατάλογος Ξενόγλωσσων Συντομογραφιών.....	7
Κατάλογος Ελληνικών Συντομογραφιών.....	7
Περίληψη.....	8
Abstract.....	9
Εισαγωγή.....	10
1. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	13
1.1. Ορισμοί της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	13
1.2. Οι μορφές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	14
2. Εκπαιδευτικές Πολιτικές κατά την διάρκεια του Covid-19.....	17
2.1. Η Τηλεκπαίδευση στην Ευρώπη.....	17
2.1.1. Η περίπτωση της Γερμανίας.....	20
2.1.2. Η περίπτωση της Σουηδίας.....	20
2.1.3. Η περίπτωση της Γαλλίας.....	21
2.1.4. Η περίπτωση της Ολλανδίας.....	21
2.2. Erasmus+ και Covid-19.....	22
2.3. Η Τηλεκπαίδευση στην Ελλάδα.....	23
3. Η Τηλεκπαίδευση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση κατά την περίοδο του Covid-19.....	27
4. Τρόποι προώθησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.....	31
5. Εισαγωγή στην Μεθοδολογία και Ανάλυση της έρευνας.....	33

5.1.	Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	33
5.2.	Ανάλυση του εργαλείου συλλογής δεδομένων	34
6.	Παρουσίαση ευρημάτων.....	37
6.1.	Περιγραφή του δείγματος	37
6.2.	Περιγραφική ανάλυση των δεδομένων	43
6.3.	Έλεγχος αξιοπιστίας και κατανομής	47
6.4.	Διερεύνηση συσχετίσεων	48
7.	Συμπεράσματα και Συζήτηση.....	56
8.	Περιορισμοί της Έρευνας.....	61
9.	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	62
	Βιβλιογραφία	63
	Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	63
	Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	65
	Ηλεκτρονικές πηγές	67
	Παραρτήματα.....	71
	Παράρτημα I Ερωτηματολόγιο.....	71
	Παράρτημα II Κωδικός QR Ερωτηματολογίου.....	83
	Παράρτημα III Πίνακες και Διαγράμματα δεδομένων	84

Κατάλογος Διαγραμμάτων και Πινάκων

Γράφημα 1. Το φύλο των ερωτώμενων-----	37
Γράφημα 2. Η ηλικία των ερωτώμενων -----	38
Γράφημα 3. Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων -----	38
Γράφημα 4. Η ασχολία των ερωτώμενων τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο -----	39
Γράφημα 5. Εργαστηριακά μαθήματα στα Προγράμματα Σπουδών των ερωτώμενων ---	40
Γράφημα 6. Ποιο/-α Σ.Δ.Μ. χρησιμοποιούσαν οι ερωτώμενοι πριν τον Covid-19 -----	84
Γράφημα 7. Ποιο/-α Σ.Δ.Μ. ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν οι ερωτώμενοι με την έναρξη του -----	85
Γράφημα 8. Ποια/-ες Εφαρμογή/-ές Τηλεδιασκέψεων χρησιμοποιούσαν οι ερωτώμενοι πριν τον Covid-19 -----	86
Γράφημα 9. Ποια/Ποιες Εφαρμογή/-ές Τηλεδιασκέψεων ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν οι ερωτώμενοι με την έναρξη του Covid-19-----	87
Γράφημα 10. Λόγοι που πιστεύουν οι ερωτώμενοι πως δεν έχει κάποιος πρόσβαση στην -----	88
Γράφημα 11. Τρόποι συμβολής Κράτους στην εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στην -----	89
Γράφημα 12. Τρόποι αποτελεσματικότερης χρήσης των μέσων Τηλεκπαίδευσης από τους -----	90
Γράφημα 13. Η Τηλεκπαίδευση έχει δημιουργήσει αυτές τις σκέψεις/ τα συναισθήματα στους ερωτώμενους -----	92
Γράφημα 14. Όσοι απάντησαν πως η Τηλεκπαίδευση τους δημιούργησε πολύ θετικά ή θετικά συναισθήματα απάντησαν πως τους δημιουργεί επίσης... -----	92

Πίνακας 1. Το φύλο των ερωτώμενων -----	40
Πίνακας 2. Η ηλικία των ερωτώμενων -----	40
Πίνακας 3. Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων -----	41
Πίνακας 4. Η ασχολία των ερωτώμενων τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο -----	41
Πίνακας 5. Ανάλυση της κατηγορίας «Άλλο» της Ερώτησης 31 -----	42
Πίνακας 6. Εργαστηριακά μαθήματα στα Προγράμματα Σπουδών των ερωτώμενων ----	43
Πίνακας 7. Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha -----	48
Πίνακας 8. Τεστ Παράλληλων Γραμμών 1 ^{ης} υπόθεσης -----	50
Πίνακας 9. Συντελεστής προσδιορισμού της παλινδρόμησης 1 ^{ης} υπόθεσης -----	50
Πίνακας 10. Model Fitting Information της παλινδρόμησης 1 ^{ης} υπόθεσης -----	50
Πίνακας 11. Goodness of Fit της παλινδρόμησης 1 ^{ης} υπόθεσης -----	50
Πίνακας 12. Εκτιμήσεις παραμέτρων παλινδρόμησης 1 ^{ης} υπόθεσης -----	51
Πίνακας 13. Τεστ Παράλληλων Γραμμών 2 ^{ης} υπόθεσης -----	52
Πίνακας 14. Συντελεστής προσδιορισμού της παλινδρόμησης 2 ^{ης} υπόθεσης -----	52
Πίνακας 15. Model Fitting Information της παλινδρόμησης 2 ^{ης} υπόθεσης -----	53
Πίνακας 16. Goodness of Fit της παλινδρόμησης 2 ^{ης} υπόθεσης -----	53
Πίνακας 17. Εκτιμήσεις παραμέτρων παλινδρόμησης 2 ^{ης} υπόθεσης ----- Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
Πίνακας 18. Έλεγχος υπόθεσης Spearman 3 ^{ης} υπόθεσης -----	54
Πίνακας 19. Έλεγχος υπόθεσης Spearman 4 ^{ης} υπόθεσης -----	55
Πίνακας 20. Χρήση Σ.Δ.Μ. πριν τη πανδημία του Covid-19 -----	84
Πίνακας 21. Χρήση νέων Σ.Δ.Μ. με την έναρξη του Covid-19 -----	84
Πίνακας 22. Πόσο έχει βοηθήσει τους ερωτώμενους το υλικό που αναρτάται στα Σ.Δ.Μ. κατά τη διάρκεια της πανδημίας -----	85
Πίνακας 23. Η γνώμη των ερωτώμενων σχετικά με το αν η αύξηση της χρήσης Σ.Δ.Μ. βελτιώνει το επίπεδο εκπαίδευσης -----	85
Πίνακας 24. Χρήση Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων πριν τον Covid-19 -----	86
Πίνακας 25. Χρήση νέων Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων με την έναρξη του Covid-19 ---	86
Πίνακας 26. Βαθμός ευχαρίστησης από τις Εφαρμογές Τηλεδιασκέψεων που χρησιμοποιούν -----	87
Πίνακας 27. Σε τι βαθμό θεωρούν οι ερωτώμενοι πως οι τηλεδιασκέψεις βοηθούν στην εκπαίδευση -----	87
Πίνακας 28. Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με πιθανή αύξηση των συμμετεχόντων στα -----	88

Πίνακας 29. Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την ενεργητικότητα των συμμετεχόντων στα εξ αποστάσεως σεμινάρια -----	88
Πίνακας 30. Άποψη σχετικά με την προετοιμασία των διδασκόντων -----	89
Πίνακας 31. Άποψη σχετικά με την προετοιμασία των φοιτητών -----	89
Πίνακας 32. Αποτελεσματικότητα Τηλεκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση -----	90
Πίνακας 33. Αντικατάσταση δια ζώσης εκπαίδευσης από την εξ αποστάσεως -----	90
Πίνακας 34. Άποψη σχετικά με την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου με την εφαρμογή ενός -----	91
Πίνακας 35. Αισθήματα που προκαλούνται κατά την διάρκεια της Τηλεκπαίδευσης -----	91

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κα Μπουτσιούκη και τον εξεταστή της εργασίας μου κο Κουτσομπιά, για την καθοδήγησή και την στήριξη τους στην δύσκολη πορεία προς την περάτωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω και όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος για τα εφόδια και τις γνώσεις που μου παρείχαν κατά τη διάρκειά του. Κατ' επέκταση, ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται να κάνω στους 500 συμμετέχοντες του ερωτηματολογίου, διότι χωρίς αυτούς δεν θα είχε υλοποιηθεί η παρούσα έρευνα, τους ευχαριστώ θερμά.

Φυσικά, δεν μπορώ να παραλείψω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους φίλους μου και τους συναδέλφους μου που ήταν εκεί αρωγοί στην προσπάθειά μου, στα ξενύχτια και στο άγχος μου, είστε ό,τι σημαντικότερο έχω.

Πίνακας Συντομεύσεων – Ακρωνύμιων

Κατάλογος Ξενόγλωσσων Συντομογραφιών

Covid-19: Corona Virus Disease 2019

GDPR: General Data Protection Regulation

SARS-CoV-2: Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2

Κατάλογος Ελληνικών Συντομογραφιών

Α.Ε.Ι.: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΠΔΠΧ: Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Γ.Κ.Π.Δ.: Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων

ΔΟΕ: Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος

ΕεξΑΔ: Επείγουσα εξ Αποστάσεως Διδασκαλία

ΕξΑΕ: Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

ΕΣΠΔ: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων

Ι.Ε.Π.: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κ.Υ.Α: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΟΙΕΛΕ: Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργιών Ελλάδος

Π.Σ.Δ.: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο

Π.Ο.Υ.: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

Σ.Ε.Ε.: Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου

Σ.Δ.Μ.: Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης

Τ.Ε.: Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Τ.Π.Ε.: Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών

Υ.ΠΑΙ.Θ.: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Φ.Ε.Κ.: Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Περίληψη

Στη σημερινή εποχή, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση απέκτησε μια νέα διάσταση, αφού η διευρυμένη χρήση διαφόρων εφαρμογών έχει διευκολύνει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε πολλαπλά επίπεδα. Εντούτοις, κατά τη διάρκεια της νόσου COVID-19, προέκυψε μια επιτακτική ανάγκη που οδήγησε σε μια εξαναγκαστική και καθολική μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, προκειμένου να επιτευχθεί η αποφυγή διάδοσής του. Η διπλωματική αυτή εργασία προσεγγίζει πολύπλευρα την Τηλεκπαίδευση. Αρχικά, αναλύεται η Τηλεκπαίδευση και τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν σε Ελλάδα και Ευρώπη για την διεξαγωγή της και κατόπιν ερευνήθηκαν μέσω ενός ερωτηματολογίου οι εμπειρίες των συμμετεχόντων σε αυτήν, κατά την διάρκεια του COVID-19. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η έρευνα περιγράφει τις αντιλήψεις, τις ανησυχίες και τα πιθανά προβλήματα των συμμετεχόντων, είτε από την πλευρά του διδάσκοντα είτε του διδασκόμενου, που συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως μαθήματα σε διάφορα ελληνικά Πανεπιστήμια. Ακόμη, αναλύονται οι πολιτικές και οι τακτικές που ακολουθήθηκαν στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα κινητικότητας, το Erasmus+. Στην έρευνα συμμετείχαν 500 ερωτώμενοι. Για τους σκοπούς της συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του δομημένου ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε ηλεκτρονικά. Τέλος, η παρούσα εργασία είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα σχετικά με τους περιορισμούς αλλά και τις ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν κατά την διάρκεια του Covid-19, καθώς δεν ήταν εφικτή η διά ζώσης έρευνα σε βιβλιογραφικές πηγές αλλά ούτε και η πρωτογενής έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: Covid-19, Τηλεκπαίδευση, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Εκπαιδευτική πολιτική, Ηλεκτρονική μάθηση, Ελλάδα, Ευρώπη

Abstract

In today's era, distance education has acquired a new dimension, facilitated by the widespread use of various applications, which has greatly eased the implementation of remote learning across multiple levels. However, during the COVID-19 pandemic, an urgent need emerged, leading to a compulsory and universal transition to e-learning to mitigate its spread. This thesis comprehensively examines the domain of e-learning. Initially, it conducts an analysis of e-learning and the measures adopted in Greece and Europe to facilitate it. Subsequently, it investigates the experiences of participants in this form of education during the COVID-19 pandemic through a structured questionnaire. Specifically, this research delves into the perceptions, concerns, and potential challenges faced by participants, both on the side of educators and learners, who engaged in e-learning at various Greek universities. Additionally, it analyzes the policies and strategies employed within the European mobility program, Erasmus+. The study encompasses the participation of 500 respondents, with data collection facilitated through the structured questionnaire method, distributed electronically. Ultimately, this scholarly work offers a representative insight into the constraints and opportunities that emerged during the COVID-19 pandemic, considering that conducting on-site research in bibliographical sources or primary research was not feasible.

Key words: Covid-19, Distance learning, Higher education, Education policies, E-learning, Greece, Europe

Εισαγωγή

Ένας νέος κορωνοϊός εισέβαλε στις ζωές όλων, ο SARS-CoV-2 γνωστός ως COVID-19, αρχής γενομένης από τις 31 Δεκεμβρίου του 2019¹. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) ενημερώθηκε σχετικά με έναν αριθμό κρουσμάτων πνευμονίας χωρίς καθορισμένη αιτία, στην κινεζική επαρχία Hubei της πόλης Wuhan. Ο ιός αυτός εξαπλώθηκε πολύ γρήγορα σε όλον τον πλανήτη. Μέχρι σήμερα 7 Σεπτεμβρίου 2023 έχουν καταγραφεί 770.437.327 επιβεβαιωμένοι ασθενείς και 6.956.900 επιβεβαιωμένοι θάνατοι σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας². Στις 24 Ιανουαρίου 2020³, ο Π.Ο.Υ. έκανε λόγο για επιβεβαιωμένα κρούσματα στην Ευρώπη, με τη Γαλλία να είναι η πρώτη χώρα που επηρεάστηκε. Στις 30 Ιανουαρίου, ο ιός κηρύχθηκε ως «έκτακτη ανάγκη για τη δημόσια υγεία διεθνούς ενδιαφέροντος». Κατά επόμενους δύο μήνες, οι ευρωπαϊκές χώρες η μία μετά την άλλη, έμπαιναν σε καθεστώς lockdown σε τοπικό και κατόπιν σε εθνικό επίπεδο, καθώς αυξάνονταν ολοένα και περισσότερο τα κρούσματα του Covid-19 αλλά και οι νοσηλείες των ασθενών.

Η πανδημία του Covid-19 είχε βαθιές επιπτώσεις σε όλη την ανθρωπότητα, επηρεάζοντας διάφορους τομείς της κοινωνίας, όπως η οικονομία, η διακυβέρνηση, η εκπαίδευση κ.α. Η ανάγκη, λοιπόν, διαχείρισης αυτής της πρωτοφανούς υγειονομικής κρίσης αποτέλεσε το κίνητρο για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε ως ο πλέον κατάλληλος τρόπος έρευνας η ποσοτική μέθοδος με χρήση ερωτηματολογίου. Σύμφωνα με τον Creswell (2008)⁴ «οι μελέτες περίπτωσης είναι μια στρατηγική έρευνας στην οποία ο ερευνητής εξερευνά σε βάθος ένα πρόγραμμα, γεγονός, δραστηριότητα, διαδικασία ή ένα ή περισσότερα άτομα [...]». Μια μελέτη περίπτωσης είναι μια ερευνητική στρατηγική που περιλαμβάνει λεπτομερή ανάλυση μιας μονάδας στο φυσικό της περιβάλλον. Οι ερευνητές συλλέγουν τα δεδομένα που χρειάζονται με οποιαδήποτε

¹ UK Health Security Agency. (2020). COVID-19: Background information. <https://www.gov.uk/government/publications/wuhan-novel-coronavirus-background-information/wuhan-novel-coronavirus-epidemiology-virology-and-clinical-features>

² World Health Organization. (2023, August 27). WHO coronavirus (COVID-19) dashboard. <https://covid19.who.int/>

³ Chadwick, L. (2020, December). How COVID-19 upended life in Europe throughout 2020. Euronews. <https://www.euronews.com/2020/12/31/how-covid-19-upended-life-in-europe-throughout-2020>

⁴ Creswell, J. W. (2008). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3rd ed.). SAGE Publications, Inc. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/objava_105202/fajlovi/Creswell.pdf

εφικτή και ηθική μέθοδο διαθέτουν, όπως είναι η χρήση ερωτηματολογίων, με σκοπό την αμερόληπτη και ορθή έρευνα⁵.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου πάρθηκαν αποφάσεις που αφορούσαν τον τομέα της Εκπαίδευσης, μεταβάλλοντας τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας (δια ζώσης) σε μία λιγότερο ανεπτυγμένη έως τώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, αυτή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, που μέχρι τότε την εφάρμοζε εξ ολοκλήρου μόνο το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.). Τα Πανεπιστήμια που παρείχαν εργαστηριακά μαθήματα και πρακτική άσκηση χρειάστηκε να διακόψουν την διεξαγωγή τους και αντιμετώπισαν μεγάλες προκλήσεις λειτουργίας⁶. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο⁷ δεν διαφέρει πολύ η κατάσταση. Πολλά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα πριν το ξέσπασμα της πανδημίας επιδίωκαν μια πιο ευρεία χρήση των ψηφιακών μέσων που διέθεταν, όμως δεν μπόρεσαν να ανταπεξέλθουν στην αιφνίδια και οριζόντια μετατροπή της κλασσικής εκπαίδευσης σε εξ αποστάσεως. Η προσαρμογή τόσο των καθηγητών όσο και των φοιτητών σε αυτή τη νέα μορφή εκπαίδευσης προκάλεσε δυσκολίες. Ωστόσο, εν γένει εκφράστηκε ικανοποίηση παρά την έκτακτη φύση αυτής της μορφής εκπαίδευσης.

Η διπλωματική αυτή εργασία προσεγγίζει πολυδιάστατα την Τηλεκπαίδευση. Αρχικά, αναλύεται η Τηλεκπαίδευση και τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν σε Ελλάδα και Ευρώπη για την διεξαγωγή της και κατόπιν ερευνήθηκαν μέσω ενός ερωτηματολογίου οι εμπειρίες των συμμετεχόντων σε αυτήν, κατά την διάρκεια του Covid-19. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η έρευνα περιγράφει τις αντιλήψεις, τις ανησυχίες και τα πιθανά προβλήματα των συμμετεχόντων, είτε από την πλευρά του διδάσκοντα είτε του διδασκόμενου, που συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως μαθήματα σε διάφορα ελληνικά Πανεπιστήμια. Ακόμη, αναλύονται οι πολιτικές και οι τακτικές που ακολουθήθηκαν στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα κινητικότητας, το Erasmus+. Στην έρευνα συμμετείχαν 500 ερωτώμενοι. Για τους σκοπούς της συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του δομημένου ερωτηματολογίου που διανεμήθηκε ηλεκτρονικά. Τέλος, η παρούσα εργασία είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα σχετικά με τους περιορισμούς αλλά και τις ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν κατά την διάρκεια του Covid-19, καθώς δεν ήταν εφικτή η διά ζώσης έρευνα σε βιβλιογραφικές πηγές.

⁵ Cresswell, K., Worth, A., & Sheikh, A. (2010). Actor-network theory and its role in understanding the implementation of information technology developments in healthcare. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 10, Article 67. <https://doi.org/10.1186/1472-6947-10-67>

⁶ Marinoni, G., van't Land, H., Jensen, T., & International Association of Universities. (2020). The impact of COVID-19 on higher education around the world: IAU global survey report. International Association of Universities. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf

⁷ European University Association (EUA). (2020). Briefing: European higher education in the COVID-19 crisis. <https://www.eua.eu>

Επιπρόσθετα, η εργασία διαιρείται σε επτά κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας συνιστά την εισαγωγή που παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο, τη μεθοδολογία και τα ερευνητικά ερωτήματα – υποθέσεις της εργασίας. Το δεύτερο, τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο αποτελούν μια βιβλιογραφική ανασκόπηση και εξετάζουν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τους ορισμούς, τις μορφές, το θεσμικό πλαίσιο σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, τις μεθόδους υλοποίησης, τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν και τους πιθανούς τρόπους προώθησής της. Το πέμπτο κεφάλαιο αναλύει τη μεθοδολογία της έρευνας. Το έκτο κεφάλαιο απαρτίζεται από την ανάλυση των δεδομένων μέσω περιγραφικής και επαγωγική στατιστικής. Το έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζει τη συζήτηση, τα συμπεράσματα, τους περιορισμούς και τις προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Ο κύριος στόχος της εργασίας είναι να συμβάλει στην υπάρχουσα βιβλιογραφία παρέχοντας νέα ποσοτικά δεδομένα και να δώσει κίνητρο για περαιτέρω μελέτη σχετικά με την ανάλυση των εκπαιδευτικών πολιτικών και των αποτελεσμάτων τους στην Ελλάδα, συγκεκριμένα στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση, κατά την διάρκεια του Covid-19. Το αντικείμενο της εργασίας είναι η Τηλεκπαίδευση, η υλοποίησή της και ο αντίκτυπος στους συμμετέχοντες από μια ευρύτερη οπτική, όχι μόνο στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου ακαδημαϊκού ιδρύματος, αλλά χωρίς γεωγραφικούς, οικονομικούς ή άλλους περιορισμούς. Ακόμη, η χρονική στιγμή εκπόνησης της εργασίας είναι η μετά τον Covid-19 εποχή, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο έχουν ξεκινήσει να επιστρέφουν στην καθημερινότητα που είχαν πριν την υγειονομική κρίση και μπορούν να αναλογιστούν το πώς η εμπειρία τους από την πανδημία μπορεί να επηρεάσει το μέλλον της εκπαίδευσης.

1. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση

1.1. Ορισμοί της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συγχέεται συνήθως με την ηλεκτρονική εκπαίδευση (e-learning, online learning), όμως, μεταξύ αυτών των δύο υπάρχουν τρεις βασικές διαφοροποιήσεις⁸, ο τόπος, ο τρόπος αλληλεπίδρασης και οι στόχοι που μπορούν να επιτευχθούν. Στην περίπτωση της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης τόσο οι μαθητές όσο και οι εκπαιδευτές δύνανται να είναι στον ίδιο χώρο και να εργάζονται με τη χρήση της τεχνολογίας, ενώ στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ο καθένας συμμετέχει στο μάθημα από τον χώρο του. Η αλληλεπίδραση κατά τη διάρκεια των δύο μεθόδων εκπαίδευσης δεν γίνεται να είναι η ίδια (λαμβάνοντας υπόψη πως η ηλεκτρονική εκπαίδευση δεν γίνεται εξ αποστάσεως), καθώς η τοποθεσία του κάθε συμμετέχοντα είναι διαφορετική και δεν υπάρχει προσωπική αλληλεπίδραση. Η διαδικτυακή μάθηση είναι σχεδιασμένη για να πραγματοποιείται συνδυαστικά με άλλες στρατηγικές διδασκαλίας και βασίζεται σε ψηφιακές μορφές επικοινωνίας. Τέλος, η ηλεκτρονική εκπαίδευση είναι ένας τρόπος εκπαίδευσης που έχει δημιουργηθεί για να επικουρεί τη δια ζώσης διδασκαλία και όχι για να την αντικαθιστά και ταυτόχρονα για να αναπτύσσει ποικιλία μαθησιακών ευκαιριών στους μαθητές.

Ο Jay Cross (1998), ήταν ένας από τους πρωτοπόρους στον τομέα του E-learning και εργαζόταν για να προωθήσει τις δυνατότητές του και να υποστηρίξει τη χρήση του, παρουσίασε την άποψη πως «η ηλεκτρονική μάθηση είναι η μάθηση στο *Internet Time*, η σύγκλιση της μάθησης και των δικτύων [...]. Η ηλεκτρονική μάθηση είναι η παραδοσιακή εκπαίδευση, όπως το *e-Business* είναι για τις συνήθειες εργασίες». Ο ίδιος αναφέρθηκε στον ειδικό για την μάθηση Elliott Masie, ο οποίος το 1997 υποστήριξε πως : «η *online* μάθηση είναι η χρήση της διαδικτυακής τεχνολογίας για τον σχεδιασμό, την παράδοση, την επιλογή, τη διαχείριση και την επέκταση της μάθησης».⁹

Με το πέρασμα του χρόνου ο όρος της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης λαμβάνει νέα μορφή και ορίζεται ανάλογα με τις απαιτήσεις της περιόδου, για αυτόν τον λόγο δεν υπάρχει κάποιος

⁸ Stauffer, B. (2020, April). What's the difference between online learning and distance learning? AES Education. <https://www.aeseducation.com/blog/online-learning-vs-distance-learning>

⁹ Cross, J. (2004). An informal history of eLearning. *On the Horizon*, 12(3), 103–110. <https://doi.org/10.1108/10748120410555340>

συγκεκριμένος ορισμός που να εμπεριέχει όλα τα στοιχεία που την χαρακτηρίζουν. Σύμφωνα με τους Μακρή και Βλαχόπουλο¹⁰ «οι περισσότεροι ορισμοί αντικατοπτρίζουν την εξειδίκευση και τα ενδιαφέροντα των ερευνητών που ασχολούνται με το πεδίο της ηλεκτρονικής μάθησης».

Σύμφωνα με τον Sander Tamm ως ηλεκτρονική εκπαίδευση (e-learning, online learning, electronic learning) ορίζεται

«η απόκτηση γνώσεων που πραγματοποιείται μέσω ηλεκτρονικών τεχνολογιών και μέσων. Σε απλή γλώσσα, η ηλεκτρονική μάθηση ορίζεται ως «μάθηση που ενεργοποιείται ηλεκτρονικά». Συνήθως, η ηλεκτρονική μάθηση πραγματοποιείται στο Διαδίκτυο, όπου οι μαθητές μπορούν να έχουν πρόσβαση στο μαθησιακό τους υλικό στο διαδίκτυο σε οποιοδήποτε μέρος και ώρα. Η ηλεκτρονική μάθηση πραγματοποιείται συνήθως με τη μορφή διαδικτυακών μαθημάτων, διαδικτυακών πτυχίων ή διαδικτυακών προγραμμάτων»¹¹.

Κατά τον Keegan

«η εξ αποστάσεως εκπαίδευση καλύπτει τις διάφορες μορφές σπουδών σε όλα τα επίπεδα που δεν βρίσκονται υπό τη συνεχή, άμεση επίβλεψη των δασκάλων που είναι παρόντες με τους μαθητές τους σε αίθουσες διαλέξεων ή στους ίδιους χώρους, αλλά, ωστόσο, επωφελούνται από τον προγραμματισμό, την καθοδήγηση και τα δίδακτρα ενός εκπαιδευτικού οργανισμού. (Holmberg 1977:9)»¹².

1.2. Οι μορφές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει δύο μορφές, την Σύγχρονη και την Ασύγχρονη Ηλεκτρονική Τηλεκπαίδευση. Η κεντρική τους διαφορά είναι ο χρόνος κατά τον οποίο χρειάζεται οι συμμετέχοντες να συνδέονται στις πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται.

Ως Σύγχρονη Τηλεκπαίδευση ορίζεται, σύμφωνα με το Τμήμα Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου¹³, η μέθοδος εκπαίδευσης

«στην οποία οι συμμετέχοντες έχουν την δυνατότητα άμεσης (σύγχρονης) επικοινωνίας εκμεταλλευόμενοι την υπηρεσία της τηλεδιάσκεψης (teleconference). Σε αυτή την περίπτωση η διδασκαλία μοιάζει αρκετά με την συμβατική διδασκαλία, καθώς η αμφίδρομη επικοινωνία εκπαιδευτή- εκπαιδευμένου υλοποιείται σε «πραγματικό χρόνο». Απλά, διδάσκων και

¹⁰ Μακρή, Α., & Βλαχόπουλος, Δ. (2017, Δεκέμβριος). Ηλεκτρονική μάθηση: Η πολυσημία και πολυπλοκότητα της έννοιας. Στο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 9(5A), 133. <https://doi.org/10.12681/icodl.974>

¹¹ Tamm, S. (2023). What is the definition of e-learning? e-Student.org. <https://e-student.org/what-is-e-learning/>

¹² Keegan, D. (1996). Foundations of distance education (3rd ed.). Routledge.

¹³ Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων. (χ.χ.). Μορφές της τηλεεκπαίδευσης. <https://www.nmc.hmu.gr/el/node/66>

ακροατήριο βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους. Όσο πιο εξελιγμένες είναι οι υπηρεσίες τηλεδιάσκεψης, τόσο πιο αναβαθμισμένη είναι η επικοινωνία των συμμετεχόντων, προσεγγίζοντας ολοένα και περισσότερο την παραδοσιακή διδασκαλία στην τάξη».

Αυτού του είδους η εκπαιδευτική διαδικασία πραγματοποιείται κατ' αποκλειστικό τρόπο μέσω διαδικτύου και προϋποθέτει την παράλληλη συμμετοχή των φοιτητών και των καθηγητών από όπου κι αν βρίσκονται. Κατά τη διαδικασία διδασκαλίας με τη μέθοδο της Σύγχρονης Τηλεκπαίδευσης υπάρχουν πολλές δυνατότητες. Οι συμμετέχοντες έχουν την δυνατότητα συνομιλίας και ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων, τόσο οι διδάσκοντες όσο και οι διδασκόμενοι μπορούν να διαμοιράσουν άμεσα παρουσιάσεις, κείμενα ή κάποιο σχετικό αρχείο με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες, εύκολα και χωρίς χρονικές καθυστερήσεις. Επιπλέον, μπορούν να θέτουν ερωτήσεις, να ανταλλάσσουν απόψεις αλλά και εκπαιδευτικό υλικό σε πραγματικό χρόνο. Η διαδικασία αυτή διαφυλάσσει την διατήρηση της επαφής των φοιτητών με τους καθηγητές τους και με τους υπόλοιπους φοιτητές αναπτύσσοντας ταυτόχρονα το αίσθημα της οικειότητας¹⁴.

Τα μέσα της μεθόδου της Σύγχρονης Τηλεκπαίδευσης πέρα από τον τεχνολογικό εξοπλισμό είναι κυρίως οι διάφορες εφαρμογές τηλεδιάσκεψης, με τη χρήση των οποίων πραγματοποιούνται τα μαθήματα. Υπάρχει πλήθος τέτοιων εφαρμογών, όπως: Zoom, Skype και Skype for Business, Viber, TeamViewer, Cisco Webex, Google Meet, Messenger (Facebook), WhatsApp, Google Duo, Discord, Hangouts, Free Conference, BigBlueButton, Blackboard Collaborate, e:Presence, Vidyo, GoToMeeting, BlueJeans Video Conferencing, MS Teams. Κάποιες είναι αρκετά γνωστές και κάποιες όχι, επίσης πολλές χρησιμοποιούνται, συνήθως, για εταιρικούς σκοπούς. Σε πολλές από αυτές τις εφαρμογές υπάρχει συνδρομή για να έχουν οι χρήστες πλήρη πρόσβαση στα εργαλεία τους, όπως η συμμετοχή μεγάλου πλήθους συμμετεχόντων κλπ.

Η Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση, σύμφωνα με το Πανεπιστήμιο του Waterloo¹⁵, «σημαίνει ότι ο εκπαιδευτής και οι μαθητές στο μάθημα ασχολούνται όλοι με το περιεχόμενο του μαθήματος σε διαφορετικές χρονικές στιγμές (και από διαφορετικές τοποθεσίες). Ο δάσκαλος παρέχει στους μαθητές μια σειρά από ενότητες τις οποίες οι μαθητές περνούν όπως το επιτρέπουν τα ωράρια τους».

¹⁴ Mc Isaac, M. S., & Gunawardena, C. N. (1996). Distance education.; Wintemute, D. (2023). Synchronous vs. asynchronous classes: What's the difference? The Best Schools. <https://thebestschools.org/resources/synchronous-vs-asynchronous-programs-courses/>

¹⁵ University of Waterloo. (2023, February 23). Synchronous and asynchronous online learn-ing. KEEP LEARNING. <https://uwaterloo.ca/keep-learning/strategies-remote-teaching/synchronous-vs-asynchronous-online-learning>

Κατά τον Hrastinski (2008)¹⁶,

«[...] η ασύγχρονη εκπαίδευση μέσω του διαδικτύου, συνήθως διευκολύνεται από μέσα όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τα φόρουμ συζήτησης, υποστηρίζει τις σχέσεις εργασίας μεταξύ των μαθητών και με τους δασκάλους, ακόμη και όταν οι συμμετέχοντες δεν μπορούν να είναι συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο ταυτόχρονα. Είναι έτσι ένα κύριο στοιχείο της ευέλικτης εκπαίδευσης μέσω του διαδικτύου. [...] Η ασύγχρονη εκπαίδευση μέσω του διαδικτύου καθιστά δυνατό στους μαθητές να συνδεθούν σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον εκπαίδευσης οποιαδήποτε στιγμή και να κατεβάσουν έγγραφα ή να στείλουν μηνύματα στους δασκάλους ή στους συμμαθητές τους».

Η Ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει πολλά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένων της εξάλειψης των φυσικών εμποδίων, όπως του τόπου, και της δυνατότητας εξοικονόμησης πολύτιμου χρόνου. Επιπλέον, μεγάλο μέρος του εκπαιδευτικού υλικού αναρτάται στο διαδίκτυο εκ των προτέρων, διευκολύνοντας τους συμμετέχοντες να μπορούν να διαχειριστούν το χρόνο μελέτης τους με πιο παραγωγικό τρόπο. Οι συμμετέχοντες δεν περιορίζονται πλέον από χρονικά όρια και πίεση και μπορούν να έχουν πρόσβαση στο υλικό που χρειάζονται όποτε το επιθυμούν. Τέλος, η Ασύγχρονη Μέθοδος Διδασκαλίας έχει ανοίξει το δρόμο προς την ισότιμη πρόσβαση στη γνώση, παρέχοντας προσιτή πρόσβαση στην εκπαίδευση από όλους, με λιγότερους περιορισμούς που δημιουργεί η καθημερινότητα.

Τα μέσα που χρησιμοποιούνται στη μέθοδο της Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης είναι τα Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ.) όπως, E-learning, Moodle, E-class, Blackboard, Compus, Schoox, 4schools, Google Classrooms, ENT, Edmodo, E-school. Οι περισσότερες από αυτές έχουν μικρές διαφορές μεταξύ τους ανάλογα με το εκάστοτε φορέα εκπαίδευσης που τις χρησιμοποιεί, τον τρόπο χρήσης και το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

¹⁶ Hrastinski, S. (2008). Asynchronous and synchronous e-learning. EDUCAUSE Quarterly, 31(4), 51–55. <https://er.educause.edu/articles/2008/11/asynchronous-and-synchronous-elearning>

2. Εκπαιδευτικές Πολιτικές κατά την διάρκεια του Covid-19

2.1. Η Τηλεκπαίδευση στην Ευρώπη

Η Υγειονομική Κρίση του Covid-19 έφερε τα εκπαιδευτικά ιδρύματα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιμέτωπα με την ανάγκη αλλαγής των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ενώπιον της γρήγορης εξάπλωσης της νόσου προέβησαν σε κλείσιμο των εκπαιδευτικών μονάδων -σε διαφορετικούς χρόνους-, αλλά και στην επιβολή μέτρων που αφορούσαν κυρίως τις μετακινήσεις των πολιτών με σκοπό τον περιορισμό του¹⁷. Η μέθοδος της Τηλεκπαίδευσης ήταν μονόδρομος. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁸ «[...] τα συστήματα και τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης που είχαν επενδύσει παλαιότερα στην ψηφιακή τους ικανότητα ήταν καλύτερα προετοιμασμένα να προσαρμόσουν τις προσεγγίσεις διδασκαλίας, να βοηθήσουν τους εκπαιδευόμενους να διατηρήσουν τα κίνητρά τους και να συνεχίσουν τη διαδικασία εκπαίδευσης και κατάρτισης». Έρευνα της European University Association (eua) (2013)¹⁹ είχε δείξει πως «[...] περισσότερα από τα μισά [ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] πρόσφεραν ή τουλάχιστον είχαν προγραμματίσει, διαδικτυακά προγράμματα σπουδών».

Οι χώρες της Ευρώπης βρέθηκαν σε ευνοϊκότερη θέση από άλλες στον κόσμο λόγω της Διαδικασίας της Μπολόνια²⁰ σύμφωνα με την οποία οι κυβερνήσεις των συμμετεχόντων χωρών συζητούν τα προβλήματα και λαμβάνουν από κοινού αποφάσεις προς την λύση αυτών, όσον αφορά την ΤΕ. Χώρες όπως η Δανία, η Εσθονία, η Φινλανδία, η Γαλλία και η Γερμανία είχαν μεριμνήσει πριν την υγειονομική κρίση να επενδύσουν στην ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης, ενώ χώρες που είχαν μειώσει τις επενδύσεις τους στον τομέα της εκπαίδευσης βρήκαν

¹⁷ Alemanno, A. (2020). The European response to COVID-19: From regulatory emulation to regulatory coordination? *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 307–316. <https://doi.org/10.1017/err.2020.44>

¹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027 – Επαναπροσδιορίζοντας την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την ψηφιακή εποχή (SWD(2020) 209 final). Σεπτέμβριος 2020.

¹⁹ European University Association (EUA). (2020). Briefing: European higher education in the COVID-19 crisis. <https://www.eua.eu>

²⁰ 'The Bologna Process and the European Higher Education Area' (European Commission), <https://education.ec.europa.eu/el/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>.

δυσκολίες που δεν αφορούσαν μόνο τον ψηφιακό τρόπο διδασκαλίας αλλά και το ακατάλληλο, μη επαρκώς εκπαιδευμένο, εκπαιδευτικό προσωπικό ²¹.

Την περίοδο Ιούλιο-Σεπτέμβριο του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οργάνωσε ανοιχτή δημόσια διαβούλευση²² από την οποία προέκυψε ότι «το 95% θεωρούν ότι η πανδημία της COVID-19 αποτελεί σημείο καμπής για τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται η τεχνολογία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης». Στις 30 Σεπτεμβρίου της ίδιας χρονιάς πήρε έγκριση από το Σώμα των Επιτρόπων η ανανέωση του σχεδίου δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση, το οποίο αποτέλεσε και την απάντηση της Ευρώπης στην Υγειονομική Κρίση.

Το ανανεωμένο Σχέδιο Δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027²³ αποβλέπει σε μια συνεργασία των κρατών μελών της ΕΕ, για ποιοτικότερη εκπαίδευση βασισμένη σε ψηφιακά μέσα, στην οποία θα έχουν όλοι πρόσβαση, επενδύοντας στις κατάλληλες υποδομές αξιοποιώντας τους πόρους από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ. Οι κυβερνήσεις των ευρωπαϊκών χωρών και οι πολίτες αυτών σύσσωμες πρέπει να προχωρήσουν προς την ίδια κατεύθυνση για την «ανάπτυξη ενός οικοσυστήματος ψηφιακής εκπαίδευσης υψηλών επιδόσεων». Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το βραχυπρόθεσμο πλάνο που έχει τεθεί ένα ποσοστό μεγαλύτερο της πλειοψηφίας θα μπορεί να εργάζεται και να αφομοιώνει γνώσεις διαμέσου του ψηφιακού τρόπου διδασκαλίας, ξεκινώντας από την εφηβεία και φτάνοντας ακόμη σε πιο προχωρημένες ηλικίες.

Η υγειονομική κρίση του Covid-19 ανέδειξε ένα σχεδόν καθολικό ποσοστό χρήσης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Η ποιότητα του περιεχομένου, αλλά συγχρόνως και η δυνατότητα συμμετοχής των πολλών αναδεικνύονται ως τα βασικότερα κριτήρια για την επιτυχία αυτού του μοντέλου. Συγχρόνως, μέσω της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, δόθηκαν σημαντικές απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως ο μεγάλος αριθμός ατόμων που δραστηριοποιήθηκε για την βελτίωση των ψηφιακών του ικανοτήτων, ενώ στο μέλλον φαίνεται πως αυτό το ποσοστό θα αυξηθεί κι άλλο. Μάλιστα, φαίνεται πως υπάρχει μια έντονη τάση για γρήγορη ενσωμάτωση του ψηφιακού μοντέλου, όταν παλαιότερα δεν υπήρχε ελάχιστο περιθώριο για διάλογο και σύγκριση με τη δια ζώσης εκπαίδευση. Η στήριξη της ΕΕ στα κράτη μέλη της σε όλο αυτό το δυναμικό και καινοτόμο εγχείρημα είναι αν μη τι άλλο απαραίτητη,

²¹ Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>

²² European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027 (Z. Karpiński, C. Di Pietro, Castaño Muñoz, & F. Biagi, Eds.).

²³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). Ανακοίνωση της Επιτροπής: Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021. Βρυξέλλες, 17 Σεπτεμβρίου 2020.

προηγουμένως όμως απαιτείται βαθύτερη και ουσιαστική έρευνα για τη παρουσίαση των συνεπειών αυτής της νέας ψηφιακής εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Ένας εκ των παραγόντων που εξετάζεται εκτενώς στην έρευνα είναι η δυνατότητα συμμετοχής του συνόλου στην εν λόγω διαδικασία.

Για την επίτευξη αυτού οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν πως η ασύρματη πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι παραπάνω από απαραίτητη και για να συμβεί αυτό πρέπει να εξεταστούν και τα πιθανά οικονομικά κριτήρια των συμμετεχόντων. Στην Ανακοίνωση της Επιτροπής παρουσιάζεται διεξοδικά η λίστα με τους παράγοντες που διευκολύνουν την επιτυχή ψηφιακή εκπαίδευση. Η επιτυχημένη εφαρμογή αυτών των παραγόντων θα αποτελέσει πολύτιμο εφόδιο των σπουδαστών και των εργαζομένων, καθώς θα αποκτήσουν τη δυνατότητα προσαρμογής και προσβασιμότητας στο εκάστοτε μαθησιακό ή εργασιακό περιβάλλον σε μια συνεχώς εξελισσόμενη κοινωνία. Απερίφραστα, η υγειονομική κρίση του Covid -19 υπογράμμισε την ανάγκη για διεθνή συνεργασία των κρατών πάνω στα ζητήματα της ψηφιακής εκπαίδευσης και την διαμόρφωση μιας σειράς δράσεων που κρίνεται απαραίτητο να αποτελέσουν προτεραιότητα της ευρωπαϊκής ατζέντας. Η δημιουργία διαδικτυακών συστημάτων εκπαίδευσης στο μέλλον δεν αποτελεί μια απλή διαδικασία, ωστόσο με σωστή στρατηγική, συνολική προσφορά και παροχή πόρων δεν αποτελεί ένα ουτοπικό μοντέλο.

Αν και οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ακολούθησαν όλες μια κοινή τακτική για την αντιμετώπιση της πανδημίας, όσον αφορά την Τ.Ε. παρατηρείται πως οι πολιτικές τους έχουν πολλά κοινά σημεία. Κάποιες χώρες δεν δίστασαν να εφαρμόσουν την Τηλεκπαίδευση στην Τ.Ε. σε αντιδιαστολή με τις υπόλοιπες βαθμίδες. Γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στην προεργασία που έχει γίνει πολλά χρόνια τώρα για τις συνθήκες της Τηλεκπαίδευσης στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, στην εξοικείωση που έχουν πλέον οι νέοι με την τεχνολογία, αλλά και στην «ευκολία» που υπήρχε σχετικά με την διαχείριση των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, καθώς αυτοί κατά πλειοψηφία ήταν ενήλικες.

Είναι σημαντικό, λοιπόν, να επισημανθούν κάποια παραδείγματα πολιτικών που ακολούθησαν τέσσερις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται παρακάτω η πορεία και οι τρόποι εφαρμογής της Τηλεκπαίδευσης της Γερμανίας, της Σουηδίας, της Γαλλίας και της Ολλανδίας.

2.1.1. Η περίπτωση της Γερμανίας

Στα μέσα Μαρτίου 2020, τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της Γερμανίας²⁴ έκλεισαν κατόπιν της επιβολής κανόνων για την πρόληψη περαιτέρω εξάπλωσης του COVID-19 από τις ομοσπονδιακές γερμανικές πολιτείες σε συνεργασία με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση και τα πανεπιστήμια. Στα τέλη Νοεμβρίου του 2021 υπήρξαν μεμονωμένες ομοσπονδιακές πολιτείες που άρχισαν να διεξάγουν διά ζώσης μαθήματα για τους φοιτητές που τηρούσαν τον «κανόνα περί υγιεινής 2G που σημαίνει πλήρως εμβολιασμένος ή που έχει αναρρώσει²⁵», ενώ για τους υπόλοιπους θα συνεχιζόταν η Τηλεκπαίδευση. Εντούτοις, με την αύξηση των κρουσμάτων τον Δεκέμβριο έγινε επιστροφή στην Τηλεκπαίδευση. Ουσιαστικά, η αναστολή των διά ζώσης μαθημάτων διήρκεσε έως και το χειμερινό εξάμηνο 2021 - 2022 και το θερινό εξάμηνο του 2022. Έπειτα, έχοντας ως στόχο την πλήρη επιστροφή στα Πανεπιστήμια, πάρθηκαν μέτρα προφύλαξης των φοιτητών και των καθηγητών, όπως η απαραίτητη χρήση μάσκας τύπου FFP2 και σταδιακά έγινε η επιστροφή στην «κανονικότητα».

2.1.2. Η περίπτωση της Σουηδίας

Η Σουηδία ακολούθησε μια πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στην εξάπλωση του Covid-19 διατηρώντας σε λειτουργία αρκετές δομές της εκπαίδευσης, όπως παιδικούς σταθμούς, σχολεία, κ.ά.. Ύστερα από τις 17 Μαρτίου 2020 δόθηκαν οδηγίες προς τα Πανεπιστήμια να στραφούν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Κατά συνέπεια, στις 18 Μαρτίου²⁶, πληθώρα Πανεπιστημίων ξεκίνησαν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Την 1^η Ιουνίου 2021²⁷ η Υπηρεσία Δημόσιας Υγείας της Σουηδίας κατήργησε τη σύσταση για εξ αποστάσεως εκπαίδευση και σταδιακά επέστρεψε η εκπαίδευση στην διά ζώσης μορφή της. Σύμφωνα με την αναφορά της Swedish Higher Education Authority²⁸, η πανδημία και η ξαφνική μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δημιούργησε άγχος τόσο στους φοιτητές όσο και στο προσωπικό των ιδρυμάτων της

²⁴ 'German Rectors' Conference. (2022). The COVID-19 pandemic and the German universities. German Universities', *German Rectors' Conference*, 2022.

²⁵Ministerium für Wissenschaft und Gesundheit Rheinland-Pfalz. (2023, February 10). Vollständiger Impfschutz Genesenen ausweis Quarantänebefreiung. https://corona.rlp.de/fileadmin/corona/Verordnungen/AbsonderungsVo/UEbersicht_Status_geimpfte_und_genesene_Person.pdf

²⁶ Ström, T. (2022). Pandemin som försatte alla till distansutbildning, en kvalitativ studie om universitetsstudenters upplevelser av distansutbildningen under Covid-19 [Master's thesis, Lu-leå University of Technology].

²⁷Stockholms Universitet. (2021, June 1). Universitetet öppnar stegvis från 1 juni. <https://www.su.se/nyheter/universitetet-%C3%B6ppnar-stegvis-fr%C3%A5n-1-juni-1.558609>

²⁸ Gribbe, J. (2023). The Swedish Higher Education Authority's pandemic assignment final report. Swedish Higher Education Authority. <https://www.uka.se/>

Τ.Ε., καθώς βρέθηκαν μπροστά σε δυσκολίες και ζητήματα με κίνδυνο η πανδημία να έχει μακροπρόθεσμες επιπτώσεις σε πολλούς ανθρώπους.

2.1.3. Η περίπτωση της Γαλλίας

Στις 16 Μαρτίου 2020²⁹ ανακοινώθηκε το κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών δομών της χώρας μέχρι νεωτέρας. Η επιστροφή στα αμφιθέατρα έγινε υπό πολλές προϋποθέσεις και σταδιακά από τις αρχές του 2021³⁰. Για την λειτουργία της Τηλεκπαίδευσης³¹, στα γαλλικά πανεπιστήμια υπήρξε κινητοποίηση όλων των συμμετεχόντων σε αυτή και δημιουργήθηκαν ανά Πανεπιστήμιο Κέντρα Κρίσεων. Φυσικά, την Τηλεκπαίδευση διευκόλυνε σημαντικά η εξοικείωση φοιτητών, καθηγητών, αλλά και του διοικητικού προσωπικού με τα ψηφιακά εργαλεία. Προκειμένου να υποστηριχθεί η νέα μορφή εκπαίδευσης έγινε χρήση του δικτύου RENATER³², του γαλλικού εθνικού δικτύου τηλεπικοινωνιών για την τεχνολογία, την εκπαίδευση και την έρευνα, του Microsoft Teams, του Zoom, καθώς και του FUN, που είναι πλατφόρμα μαζικών ανοικτών διαδικτυακών μαθημάτων.

2.1.4. Η περίπτωση της Ολλανδίας

Τα Πανεπιστήμια στην Ολλανδία διέκοψαν την λειτουργία τους στις 12 Μαρτίου 2020³³ και υπήρξε μια απόπειρα διά ζώσης εκπαίδευσης, όπου ο εκάστοτε φοιτητής μπορούσε να παρακολουθήσει μία μέρα την εβδομάδα, από τις 26 Απριλίου 2021³⁴ για τα Πανεπιστήμια Εφαρμοσμένων Επιστημών. Τελικά, οι φοιτητές επέστρεψαν στα διά ζώσης μαθήματα στις 15 Ιανουαρίου 2022³⁵. Με το κλείσιμο των Πανεπιστημίων, τα συνεργαζόμενα Πανεπιστήμια και η Ένωση Πανεπιστημίων της Ολλανδίας (VSNU) ανέστειλαν τις εκδηλώσεις άνω των εκατό

²⁹ Battaglia, M., Morin, V., & Stromboni, C. (2020, March). Coronavirus: De la maternelle à l'université, fermeture générale « pendant au moins quinze jours ». Le Monde. <https://www.lemonde.fr>

³⁰ Riva, V. (2020, December). Coronavirus: Vers un retour progressif des étudiants sur les bancs de la fac. Europe1. <https://www.europe1.fr/societe/coronavirus-vers-un-retour-progressif-des-etudiants-sur-les-bancs-de-la-fac-4013058>

³¹ Vérillaud, F. (2020, May). How French universities responded to COVID-19. Institut Montaigne. <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/how-french-universities-responded-covid-19>

³² Renater Connectus de Savoirs. (n.d.). The GIP RENATER history. République Française. <https://www.renater.fr/en/about/the-gip-renater/history/>

³³ Universities of the Netherlands. (n.d.). Information on the coronavirus in relation to universities. https://www.universiteitenvannederland.nl/en_GB/corona-updates.html

³⁴ Rijksoverheid. (2021, April 20). Hoger onderwijs weer open per 26 april. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/04/20/hoger-onderwijs-weer-open-per-26-april>

³⁵ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (n.d.). Tijdljn van corona-maatregelen 2022. <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/tijdljn-maatregelen-covid-2022>

συμμετεχόντων³⁶. Στις 15 Μαΐου 2020³⁷ «τα πανεπιστήμια παρουσίασαν από κοινού το ολοκαίνουργιο e-Zine «Πανεπιστήμια σε περιόδους κορώνας», το οποίο περιγράφει τη συμβολή των ολλανδικών πανεπιστημίων στην έρευνα που σχετίζεται με τον κορωνοϊό. Από παράγοντες κινδύνου για την υγεία έως ζητήματα ιδιωτικότητας, από τον ψυχολογικό αντίκτυπο ενός lockdown έως την ανάπτυξη αναπνευστήρων: σε συνδυασμό με επιστήμονες από όλο τον κόσμο, τα πανεπιστήμια αναπτύσσονται, δημιουργούν και βελτιώνονται σε ένα ευρύ φάσμα τομέων».

2.2. Erasmus+ και Covid-19

«Το Erasmus+ είναι το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη της εκπαίδευσης, της κατάρτισης, της νεολαίας και του αθλητισμού στην Ευρώπη»³⁸, έχει άμεση σύνδεση με την εξέλιξη της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς δίνει την ευκαιρία σε φοιτητές, καθηγητές και προσωπικό στον τομέα αυτό, να μετεγκατασταθούν για ένα χρονικό διάστημα σε κάποια άλλη χώρα στην οποία έχουν την ευκαιρία να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή την εργασία τους. Μέσω του Erasmus+ προωθείται η ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας με την χρήση νέων τεχνολογιών, με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και την διασύνδεσή της με τις τρέχουσες ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Μέσω τους προγράμματος Erasmus+ οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς, κουλτούρες και γλώσσες, εμπλουτίζοντας την παιδεία και την μόρφωσή τους και κατανοώντας καλύτερα την παγκόσμια κοινότητα. Επιπλέον, εξελίσσουν περαιτέρω δεξιότητες όπως η επικοινωνία, η ανεξαρτησία, αλλά και η προσαρμοστικότητα σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Φυσικά τεράστια είναι τα οφέλη και της επιστήμης, καθώς αυξάνονται κοινά ερευνητικά προγράμματα, από διάφορα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια, αφού αναπτύσσονται διασυνοριακές συνεργασίες.

Ο Covid-19 δεν γινόταν να μην επηρεάσει το πρόγραμμα Erasmus+, που αφορά εν γένει τις μετακινήσεις, τη διαρκή επαφή με καινούργιους ανθρώπους και γενικότερα την κοινωνικοποίηση. Αρχικά επηρεάστηκε από τους περιορισμούς που τέθηκαν στα ταξίδια με τον φόβο εξάπλωσης του ιού, με αποτέλεσμα να γίνει προσωρινή διακοπή της κινητικότητας. Όπως είναι φυσικό, πολλά ήταν τα Πανεπιστήμια που προσάρμοσαν τις δραστηριότητες και τα μαθήματα τους, ώστε να γίνονται μέσω διαδικτύου. Ακόμη, σύμφωνα με τις οδηγίες και τους

³⁶ Association of Universities in the Netherlands (VSNU). (n.d.). Council for Higher Education Accreditation. <https://www.chea.org/international-directory/association-universities-netherlands>

³⁷ Universities of the Netherlands. (n.d.). Information on the coronavirus in relation to universities.

³⁸What is Erasmus+? (2023, March 25). Erasmus+. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>

περιορισμούς που υπήρχαν ανά χώρα υπήρχε η κατάλληλη υποστήριξη για την προστασία των συμμετεχόντων, παράλληλα με κάποιου είδους οικονομική υποστήριξη, σύμφωνα με τις ανάγκες του εκάστοτε συμμετέχοντα³⁹.

Τον Μάιο του 2020 πραγματοποιήθηκε έρευνα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁴⁰, στην οποία έλαβαν μέρος συμμετέχοντες στην κινητικότητα του προγράμματος Erasmus+ και του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας πάνω από 107.000 συμμετέχοντες σε αυτά τα προγράμματα κινητικότητας επηρεάστηκαν από την πανδημία του Covid-19, περίπου 45.000 συνέχισαν τις δραστηριότητες προσαρμόζοντάς τες στις νέες συνθήκες, 23.500 ανέστειλαν προσωρινά τις δραστηριότητές τους και 38.500 τις ακύρωσαν οριστικά. Από τους 107.000 συμμετέχοντες στα προγράμματα μόνο 27.000 δεν γύρισαν στην χώρα μόνιμης κατοικίας τους.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν και κάποιες πιο γενικές ερωτήσεις παραθέτοντας την άποψή τους. Συγκεκριμένα, το 71% πιστεύει πως τα εργαλεία και οι πλατφόρμες της ψηφιακής μάθησης λειτουργούν πολύ καλά, πως οι καθηγητές και οι διοργανωτές διαχειρίζονται καλά τις δραστηριότητες και πως αυτές έχουν σχέση με την κινητικότητά τους. Ακόμη, το 63% πιστεύει πως η ποιότητα των δραστηριοτήτων τους είναι καλή. Τέλος, το 81% των συμμετεχόντων βρίσκεται να μην έχει κοινωνικές αλληλεπιδράσεις λόγω του τρόπου διεξαγωγής των διάφορων δραστηριοτήτων, και το 69% να μην έχει πρόσβαση σε εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις.

Η πανδημία του Covid-19 συντέλεσε στην βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των Πανεπιστημίων, τα οποία πλέον συνεργάζονται ανταλλάσσοντας καλές πρακτικές για τις νέες εκπαιδευτικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, αλλά και στην αναβάθμιση της ψηφιακής διδασκαλίας με την χρήση εργαλείων και εφαρμογών με στόχο την βελτίωση της εκπαίδευσης και των διακοινοτικών σχέσεων⁴¹.

2.3. Η Τηλεκπαίδευση στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19, η ελληνική Κυβέρνηση έλαβε μέτρα για τη διασφάλιση της συνέχισης της εκπαίδευσης μέσω της αποκλειστικής εφαρμογής της εξ

³⁹European Commission. (2023, March 25). Coronavirus impact. Erasmus+. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/coronavirus-impact>

⁴⁰ European Commission. (2020, May). Erasmus+ and European Solidarity Corps—Survey on the impact of COVID-19 on learning mobility activities.

⁴¹ Università Ca' Foscari Venezia. (2021). Hi-TEACH: A new trainer teaching framework in the post-COVID era (Erasmus+ 2020-1-IT02-KA226-HE-095528). <https://hi-teach.unisa.it/>

αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι αποφάσεις αυτές πάρθηκαν με γνώμονα την ελαχιστοποίηση της εξάπλωσης του ιού και την προστασία της υγείας των μαθητών, των δασκάλων και του λοιπού προσωπικού.

Τον Μάρτιο του 2020, όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα έκλεισαν και η διδασκαλία μεταφέρθηκε σε διαδικτυακές πλατφόρμες. Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων παρείχε κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και τα σχολεία και τα πανεπιστήμια έπρεπε να προσαρμοστούν στη νέα πραγματικότητα και να αναζητήσουν τρόπους να παραδώσουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα μέσω του διαδικτύου. Η ελληνική Κυβέρνηση επιδόθηκε πολλές οικογένειες μέσω του προγράμματος «Ψηφιακή Μέριμνα⁴²», αναγνωρίζοντας το πρόβλημα της έλλειψης τεχνολογικού εξοπλισμού που αντιμετώπιζαν πολλές ελληνικές οικογένειες. Δικαιούχοι ήταν οικογένειες με χαμηλό ή πολύ χαμηλό εισόδημα και είχαν την δυνατότητα να λάβουν επιταγή 200 ευρώ, για κάθε εξαρτώμενο μέλος από 4 έως 24 ετών, που φοιτούσε σε α' βήθμια, β' βήθμια ή γ' βήθμια δημόσια εκπαιδευτική δομή, για αγορά τεχνολογικού εξοπλισμού, υπολογιστή ταμπλέτα, φορητού ή σταθερού υπολογιστή. Οι αιτήσεις των δικαιούχων ξεκίνησαν στις 5 Απριλίου 2021⁴³ με τον πρώτο κύκλο του προγράμματος και συνεχίστηκε με τους υπόλοιπους μέχρι τις 8 Ιουλίου 2022 που έληξε η προθεσμία των αιτήσεων. «Αποτέλεσμα της δράσης είναι περισσότεροι από 470.000 μαθητές και φοιτητές έχουν ήδη προμηθευτεί τεχνολογικό εξοπλισμό (tablet, laptop, desktop)»⁴⁴.

Η αποκλειστική εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 ήταν μια μεγάλη πρόκληση τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς, καθώς απαιτούσε σημαντικές αλλαγές στις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας και την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών. Παρά τις προκλήσεις, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κατάφερε να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα και συνέχισε να παρέχει στους μαθητές πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Στην Ελλάδα για τον περιορισμό εξάπλωσης της νόσου του Covid-19 κυρώθηκε η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου, στις 25 Φεβρουαρίου 2020, με θέμα «Κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της διάδοσης κορωνοϊού»⁴⁵ κατά το στ' άρθρο της οποίας ξεκίνησε η

⁴² Ελληνική Δημοκρατία. (2021). Τροποποίηση της υπό στοιχεία 30746/ΓΔ8/17.03.2021 κοινής υπουργικής απόφασης «Πρόγραμμα “Ψηφιακή Μέριμνα”» (Β' 1046). ΦΕΚ 1046/τ. Β'/17-03-2021.

⁴³ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2021, 5 Απριλίου). Άνοιξε η πλατφόρμα για τους δικαιούχους της “Ψηφιακής Μέριμνας” [Δελτίο Τύπου]. <https://www.minedu.gov.gr/rss/48272-05-04-21-ypourgeio-paideias-kai-thriskoymaton-anoikse-i-platforma-gia-tous-dikaiouchous-tis-psifiakis-merimnas>

⁴⁴ Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης. (2024, 13 Φεβρουαρίου). Ψηφιακή Μέριμνα I & II: Δράσεις για την απόκτηση τεχνολογικού εξοπλισμού στην εκπαιδευτική κοινότητα. <https://www.nationalcoalition.gov.gr/good-practice/psifiaki-merimna-i-ii-draseis-gia-tin-apok/>

⁴⁵ Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: Κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της διάδοσης του κορωνοϊού. ΦΕΚ Α' 42/25-02-2020.

«[...] προσωρινή απαγόρευση της λειτουργίας σχολικών μονάδων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών, φορέων και ιδρυμάτων δημοσίων και ιδιωτικών, κάθε τύπου και βαθμού, [...] και αναστολή μετακινήσεων για οποιονδήποτε λόγο του εκπαιδευτικού και λοιπού προσωπικού και μαθητών, σπουδαστών, φοιτητών οποιονδήποτε εκ των ανωτέρω σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικών δομών, φορέων και ιδρυμάτων, [...]»

Σε συνέχεια στις 10 Μαρτίου 2020 με Απόφαση Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838/2020⁴⁶ επιβλήθηκε το μέτρο «[...] της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας [...] ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, κέντρων ξένων γλωσσών, φροντιστηρίων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών, φορέων και ιδρυμάτων, δημοσίων και ιδιωτικών, κάθε τύπου και βαθμού της χώρας για το χρονικό διάστημα από 11.3.2020 έως και 24.3.2020». Την επόμενη μέρα εκδόθηκε ΦΕΚ (Α' 55/11-03-2020)⁴⁷ με ΠΝΠ όπου σύμφωνα με το άρθρο 12 «[...]για όσο χρονικό διάστημα ισχύει η προσωρινή απαγόρευση, η εκπαιδευτική διαδικασία στο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών α' και β' κύκλου των Α.Ε.Ι., δύναται να διενεργείται με μεθόδους και μέσα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά παρέκκλιση κάθε άλλης σχετικής εθνικής διάταξης». Στις 21 Μαρτίου 2021 δημοσιεύθηκε η Απόφαση Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 20021/2020⁴⁸ κατά την οποία η προσωρινή απαγόρευση λειτουργίας ορίστηκε έως τις 10.04.2020 και παρατάθηκε η ισχύς της μέχρι 10.05.20 με την Απόφαση Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ.24343⁴⁹ στις 10 Απριλίου του ίδιου έτους.

Στις 30 Μαρτίου 2020 δημοσιεύθηκε Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου για τα «Μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και άλλες κατεπείγουσες διατάξεις.» και κατά το πεντηκοστό πρώτο άρθρο της δινόταν η δυνατότητα στους φοιτητές των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων της χώρας να λάβουν, πλέον των συγγραμμάτων που λάμβαναν έως τότε, ένα επιπλέον σύγγραμμα σε ηλεκτρονική μορφή για κάθε μάθημα του οποίου το σύγγραμμα υπήρχε μόνο σε έντυπη μορφή. Σύμφωνα με την Εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας υπ' αριθμ. 125/03-04-20⁵⁰ ο κατάλογος των ηλεκτρονικά διαθέσιμων συγγραμμάτων

⁴⁶ Απόφαση Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838/2020: Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, σχολικών μονάδων, ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, κέντρων ξένων γλωσσών, φροντιστηρίων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών ... για το χρονικό διάστημα από 11.3.2020 έως και 24.3.2020. ΦΕΚ Β' 783/10-03-2020.

⁴⁷ Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης του κορωνοϊού COVID-19 και της ανά-γκης περιορισμού της διάδοσής του. ΦΕΚ Α' 55/11-03-2020.

⁴⁸ Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας... για το χρονικό διάστημα από 21.3.2020 έως και 10.4.2020. ΦΕΚ 956/τ. Β'/21-03-2020.

⁴⁹ Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Απόφαση Δ1α/ΓΠ.οικ. 24343: Παράταση ισχύος της κοινής απόφασης των Υπουργών Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Προστασίας του Πολίτη, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού και Εσωτερικών με αριθμό Δ1α/ΓΠ.οικ. 20021/21.3.2020 (Β' 956) έως και τις 10.5.2020. ΦΕΚ Β' 1293/10-04-2020.

⁵⁰ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2020, 3 Απριλίου). Εγκύκλιος 125/03-04-2020: Κοινοποίηση των διατάξεων του άρθρου πεντηκοστού πρώτου της από 30.03.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου (Α'75) και

περιλαμβάνει 104.000 πλέον των 512 δωρεάν βιβλίων σε ηλεκτρονική μορφή στο Αποθετήριο «Κάλλιππος». Ακόμη, γίνεται αναφορά στην παρ. 4 του άρθρου 37 του ν.4009/2011 (Α'195) σύμφωνα με την οποία «Οι παραδόσεις-σημειώσεις των μαθημάτων που διδάσκουν οι καθηγητές όλων των βαθμίδων αναρτώνται υποχρεωτικά στο διαδίκτυο.». Τέλος, στις 9 Απριλίου 2020 εκδόθηκε κοινή απόφαση⁵¹ των Υφυπουργών Οικονομικών και Παιδείας και Θρησκευμάτων σχετική με την κατ' οίκον διανομή των διδακτικών συγγραμμάτων στους φοιτητές των Α.Ε.Ι. και Α.Ε.Α. για το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2019-2020.

Σε συνέχεια, στις 24 Σεπτεμβρίου 2021 δημοσιεύτηκε η Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. 119847/ΓΔ6/2021⁵² για την «Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19 κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022». Σύμφωνα με την οποία όλες οι εκπαιδευτικές διαδικασίες θα διεξάγονταν πλέον διά ζώσης, αλλά οι συμμετέχοντες πέρα από την υποχρέωση μη ιατρικής μάσκας θα έπρεπε να τηρούν προϋποθέσεις που αφορούσαν είτε τον εμβολιασμό τους κατά του COVID-19, είτε την νόσησή τους, είτε το αρνητικό αποτέλεσμα σε προληπτικό έλεγχο που θα διενεργούσαν οι ίδιοι πριν την προσέλευσή τους στον χώρο των δια ζώσης εκπαιδευτικών διαδικασιών. Η προαναφερθείσα ΚΥΑ καταργήθηκε με την ΚΥΑ 48760/Ζ1/2022⁵³.

Σύμφωνα με τον Παπαϊωάννου (2021)⁵⁴, οι πολιτικές που ακολούθησε η ελληνική Κυβέρνηση, για την λύση του μεγάλου προβλήματος που προέκυψε με την πανδημία, ήταν φυσική απόρροια της προσπάθειας που καταβάλει τα τελευταία χρόνια για την αύξηση της εξωστρέφειας των ελληνικών Πανεπιστημίων. Η Ελλάδα, λοιπόν, είναι «έτοιμη στη διασταύρωση του κλασικού Λόγου και της σύγχρονης τεχνολογίας, συμφιλιώνοντας το κλασικό με το μοντέρνο, η πατρίδα της δημοκρατίας, της δυτικής φιλοσοφίας και της επιστήμης στοχεύει να δώσει μια ριζική απάντηση στις ριζικά μεταβαλλόμενες συνθήκες».

παροχή οδηγιών για την εφαρμογή του. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Διαθέσιμο στο https://eudoxus.gr/files/Egkiklios_odigies_dwrean_ebooks.pdf

⁵¹ Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Απόφαση 44726/Ζ1: Καθορισμός της διαδικασίας διανομής των διδακτικών συγγραμμάτων προς τους φοιτητές των Α.Ε.Ι. και Α.Ε.Α., καθώς και λοιπά θέματα σχετικά με τη διαδικασία υποβολής δηλώσεων στο πληροφοριακό σύστημα «ΕΥΔΟΞΟΣ» για το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2019-2020. ΦΕΚ Β' 1271/09-04-2020.

⁵² Ελληνική Δημοκρατία. (2021). Απόφαση 119847/ΓΔ6: Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19 κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ Β' 4406/24-09-2021.

⁵³ Ελληνική Δημοκρατία. (2022). Απόφαση 48760/Ζ1: Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19 κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. ΦΕΚ Β' 2131/30-04-2022.

⁵⁴ Papaioannou, T. (2021, February 17). Out of chaos, a new era emerges for Greek universities. University World News. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210217102114780>

3. Η Τηλεκπαίδευση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση κατά την περίοδο του Covid-19

Η Τηλεκπαίδευση κατά την διάρκεια του Covid-19 εφαρμόστηκε με πολλούς τρόπους. Το κάθε Πανεπιστημιακό Ίδρυμα, ακόμη και ο κάθε καθηγητής ατομικά, υιοθέτησε τη δική του μοναδική προσέγγιση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με βάση μερικές παραμέτρους, όπως το επίπεδο της διαθέσιμης τεχνολογίας και τις ειδικές ανάγκες των φοιτητών αλλά και των ίδιων των καθηγητών.

Κατά κύριο λόγο εφαρμόστηκε η μέθοδος των διαδικτυακών διαλέξεων, κατά τις οποίες οι καθηγητές έκαναν τις διαλέξεις με τους φοιτητές τους σε πραγματικό στο διαδίκτυο, αξιοποιώντας πλατφόρμες όπως το Zoom ή το Google Meet ή δημιουργώντας εικονικές αίθουσες διδασκαλίας με την χρήση συστημάτων διαχείρισης μάθησης, για παράδειγμα το Moodle και το Blackboard. Ακόμη, οι φοιτητές είχαν πρόσβαση σε δεύτερο χρόνο σε σημειώσεις, σε βιντεοσκοπημένες διαλέξεις και σε περαιτέρω επιμορφωτικό υλικό στις πλατφόρμες επιλογής των τμημάτων τους.

Στην Ελλάδα δεν έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό και δεν χρησιμοποιούνται συχνά τρόποι εφαρμογής της Τηλεκπαίδευσης, όπως η εκμάθηση με την αξιοποίηση του κινητού ή υπολογιστή ταμπλέτα, τα εικονικά εργαστήρια και η ομότιμη μάθηση (peer – to – peer learning)⁵⁵, δηλαδή εργαλεία που θα διευκόλυναν την διαδικασία της εξ αποστάσεως μάθησης.

Δύο συσκευές, απλές στην χρήση τους και προσβάσιμες από τους περισσότερους, αν ληφθεί υπόψη το κόστος τους, όπως το κινητό ή ο υπολογιστής ταμπλέτα, είναι απαγορευμένες κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ωστόσο, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν προς όφελός της, με τη δημιουργία μικρών βίντεο ή ηχογραφήσεων από τους καθηγητές, μέσω των οποίων οι φοιτητές θα είχαν άμεση και εύκολη πρόσβαση στην πληροφορία. Τα εικονικά εργαστήρια θα ήταν η λύση στο πρόβλημα που αντιμετώπισαν πολλά πανεπιστημιακά τμήματα της χώρας μας κατά την διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, καθώς δεν πραγματοποιούνταν καθόλου εργαστηριακά μαθήματα. Με αυτό το τεχνολογικό μέσο οι φοιτητές θα αποκτούσαν πρακτική εμπειρία με την βοήθεια λογισμικών προσομοίωσης, αλλά και άλλων εικονικών εργαλείων.

Κατά την περίοδο της κοινωνικής αποστασιοποίησης και της παραμονής των πολιτών σε κατ' οίκον περιορισμό, η προώθηση της ομότιμης μάθησης (peer – to – peer learning) θα ήταν

⁵⁵ Topping, K. J. (2005). Trends in peer learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631–645. <https://doi.org/10.1080/01443410500345172>

η κατάλληλη διέξοδος για τους φοιτητές και για την ανάγκη τους για κοινωνική συναναστροφή, καθώς θα είχαν την ευκαιρία να συνομιλήσουν με άτομα με τα ίδια ενδιαφέροντα πάνω στο αντικείμενο σπουδών τους, ανταλλάζοντας γνώσεις και απόψεις σε forums και chat rooms. Τέτοιου είδους καλές πρακτικές προσπάθησε να προωθήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση Φοιτητών (ESU), δημιουργώντας διόδους επικοινωνίας ανάμεσα στους φοιτητές για την υποστήριξή τους στον αγώνα για να μην παραιτηθούν από τις σπουδές τους. Ακόμη, το Πανεπιστήμιο Aarhus στη Δανία, φοιτητές του Πανεπιστημίου Brunel του Λονδίνου και το Πανεπιστήμιο του Dublin City σε συνεργασία με φορείς υγείας παρακίνησαν τους φοιτητές τους να “συναντώνται” διαδικτυακά και τους ανατροφοδοτούσαν με συμβουλές για την εποικοδομητική διαχείριση του χρόνου τους αλλά και για την υγεία και την ασφάλειά τους⁵⁶.

Κατά την εφαρμογή της Τηλεκπαίδευσης σε διάφορα προγράμματα σπουδών, εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι βρέθηκαν μπροστά σε μεγάλα και μικρά εμπόδια, απροσπέλαστα και μη. Αυτά θα μπορούσαν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες, δηλαδή αυτά που έχουν άμεση συνάφεια με την τεχνολογία και αυτά που σχετίζονται με την ψυχοσύνθεση των συμμετεχόντων. Η ναυαρχίδα πολλών εξ αυτών, που ανήκουν και στις δύο κατηγορίες, ήταν οι οικονομικοί περιορισμοί που έθεσε η πανδημία⁵⁷. Πολλοί από τους συμμετέχοντες ήρθαν αντιμέτωποι με σοβαρές οικονομικές δυσκολίες, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εξασφαλίσουν τους κατάλληλους πόρους, όπως τεχνολογικός εξοπλισμός, ταχύτερη σύνδεση στο διαδίκτυο κ.α. και ταυτόχρονα η οικονομική τους κατάσταση επιδρούσε αρνητικά στην ψυχολογία τους.

Διερευνώντας εκτενέστερα τις πιθανές αιτίες που αφορούν κυρίως την τεχνολογία, που μπορούν να σταθούν εμπόδιο στην πρόσβαση και κατά συνέπεια στη συστηματική παρακολούθηση της διαδικτυακής εκπαίδευσης, κρίνεται απαραίτητο να γίνει εστίαση στο ζήτημα της ελλιπούς ή ανεπαρκούς εκπαίδευσης που είχαν πολλοί εκ των διδασκόντων και διδασκόμενων στην χρήση των τεχνολογικών μέσων. Δυστυχώς, στην εποχή της ψηφιοποίησης και της τεχνητής νοημοσύνης, πολλοί από τους συμμετέχοντες βρέθηκαν μπροστά σε έναν Γολγοθά στην προσπάθειά τους να χρησιμοποιήσουν έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή. Επιπλέον, παρά το γεγονός πως τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει τεράστια βήματα προόδου στον τομέα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Τ.Ε., πολλά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα τόσο στην Ευρώπη όσο

⁵⁶ Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>

⁵⁷ Azorín, C. (2020). Beyond COVID-19 supernova. Is another education coming? *Journal of Professional Capital and Community*, 5(3–4), 381–390. <https://doi.org/10.1108/JPC-05-2020-0019>; Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>

και στην Κεντρική Ασία δεν είχαν αναρτημένο στο διαδίκτυο εκπαιδευτικό υλικό από διαλέξεις καθηγητών, ψηφιακά βιβλία κα. Συμπληρωματικά, δεν είχαν υποδομές για την υποστήριξη διεξαγωγής διαδικτυακών μαθημάτων με μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων και υπήρχε έλλειψη καινούργιου τεχνολογικού εξοπλισμού, με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο το ήδη περίπλοκο έργο των καθηγητών⁵⁸.

Ενστάσεις προέκυψαν και αναφορικά με τον χώρο στον οποίο πραγματοποιούταν η εκπαίδευση, που πλέον ήταν, κατά κύριο λόγο, το σπίτι των συμμετεχόντων. Οι περισσότεροι από αυτούς δεν είχαν δικό τους προσωπικό χώρο εντός του σπιτιού, το οποίο από μόνο του επηρεάζει τον τρόπο παρακολούθησης των διαλέξεων⁵⁹. Επίσης, δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός πως πολλοί αντιλαμβάνονται τον χώρο του Πανεπιστημίου ως έναν χώρο διαφυγής είτε από ένα άσχημο οικογενειακό περιβάλλον, είτε ως κύριο χώρο κοινωνικοποίησης, είτε ως χώρο έκφρασης και δημιουργίας. Όλα τα παραπάνω, λοιπόν, τείνουν να δημιουργούν ζητήματα πλήξης, φόβου και ανησυχίας σε φοιτητές και καθηγητές, καθώς τα ποσοστά αλληλεπίδρασης φέρεται να μειώνονται συστηματικά, συγχρόνως με την άνθηση αρνητικών αισθημάτων, όπως η δυσαρέσκεια και ο εκνευρισμός εξαιτίας της προβληματικής πρόσβασης.

Η καθημερινή αναγκαστική χρήση και σε υπερβολικό βαθμό της τεχνολογίας, προκάλεσε αύξηση του «τεχνολογικού άγχους»⁶⁰, που σχετίζεται με τα αρνητικά συναισθήματα που δημιουργούνται στον χρήστη. Αυτού του είδους τα συναισθήματα δημιουργούνται, κυρίως, λόγω της μη αποδοτικής χρήσης των μέσων και της δραστηριότητας σε ένα άγνωστο διαδικτυακό περιβάλλον που δημιουργεί ανασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα, κατά την διάρκεια της υποχρεωτικής Τηλεκπαίδευσης υπήρχε συνεχές άγχος για την ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων,

⁵⁸ Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>; Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027 – Επαναπροσδιορίζοντας την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την ψηφιακή εποχή (SWD(2020) 209 final). Σεπτέμβριος 2020.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Μιρκοπούλου, Β. (2022). Το άγχος των εκπαιδευτικών λόγω της τηλεεκπαίδευσης εν μέσω της πανδημίας COVID-19 [Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας & Πανεπιστήμιο Πειραιά]. <https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/2754>; Γεώργιος, Κ., Καρατράντου, Α., Πιερρή, Ε., & Παναγιωτακόπουλος, Χ. (2022). Η εξέταση του τεχνολογικού άγχους των φοιτητών/τριών από την επείγουσα απομακρυσμένη διδα-σκαλία κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19. Στο 11ο Συνέδριο για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Εμπειρίες, προκλήσεις, προοπτικές (Τόμ. 5, αρ. Α). <https://doi.org/10.12681/icodl.3430>; La Torre, G., De Leonardis, V., & Chiappetta, M. (2020). Technostress: How does it affect the productivity and life of an individual? Results of an observational study. *Public Health*, 189, 60–65. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.09.013>

για τα πιθανά προβλήματα συνδεσιμότητας στο διαδίκτυο αλλά και προσβασιμότητας σε προγράμματα - εφαρμογές Τηλεκπαίδευσης και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού⁶¹.

Η κοινωνική αποστασιοποίηση και τα παρατεταμένα lockdowns (απαγόρευση κυκλοφορίας/ καραντίνα) για την αποφυγή διασποράς του ιού σε συνδυασμό με την ηλεκτρονική μάθηση συνέβαλαν καταλυτικά στην απότομη αύξηση του συναισθήματος της απομόνωσης. Πλέον, οι φοιτητές έχαναν σταδιακά τα κίνητρα αλλά και την πειθαρχία, τα οποία τους έδινε η φυσική καθημερινή, ίσως, παρουσία τους στο Πανεπιστήμιο. Η ηλεκτρονική μάθηση απαιτεί συγκέντρωση και σωστή διαχείριση του χρόνου, οι φοιτητές, πολλές φορές, λόγω έλλειψης καθοδήγησης και συμβουλευτικής, που δεν ήταν πάντοτε διαθέσιμες εξ αποστάσεως, δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν⁶².

Συνολικά, η ηλεκτρονική μάθηση έχει πλήθος πλεονεκτημάτων, αλλά παρουσιάζει σοβαρά κενά στην εφαρμογή πιο προχωρημένων τρόπων διδασκαλίας και δεν προσφέρει ευκαιρίες ανάπτυξης των διαπροσωπικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων των φοιτητών. Τέλος, σοβαρό ζήτημα αποτελεί η ποιότητα αυτού του τύπου εκπαίδευσης, καθώς δεν είναι διασφαλισμένη και είναι δύσκολος ο καθορισμός των προσόντων, που χρειάζονται⁶³.

⁶¹ Ellen Hendriksen, 'How Technology Makes Us Anxious 5 Ways Technology Feeds Anxiety', 2018, <https://www.psychologytoday.com/us/blog/how-be-yourself/201803/how-technology-makes-us-anxious>.

⁶² Arnhold et al., 'Tertiary Education and COVID-19: Impact and Mitigation Strategies in Europe and Central Asia'.

⁶³ Ibid.

4. Τρόποι προώθησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η διαδικτυακή εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα η ενθάρρυνση αυτής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αφορά μια σειρά ποικίλων προσεγγίσεων^{64,65,66} προς τους ενδιαφερόμενους, ώστε να λυθούν τα πιθανά ερωτήματα που προκύπτουν και να αφομοιωθούν στον μέγιστο βαθμό τα οφέλη αυτής. Πραγματοποιώντας την εν λόγω έρευνα κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν διαφόρων ειδών τακτικές για τη σωστή προώθηση της, όπως αυτά προκύπτουν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Αρχικά πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι μαθητές και σε άμεση συνάρτηση οι ανάγκες αυτών. Όσοι λοιπόν, λόγω εργασίας, υγείας ή άλλων λόγων που τους εμποδίζουν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς της δια ζώσης εκπαίδευσης, χρειάζεται να έχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης ενός τέτοιου μοντέλου. Για την καλύτερη επίτευξη του συγκεκριμένου τρόπου εκπαίδευσης απαιτείται, αρχικά, η παροχή πόρων που θα περιλαμβάνει ολοκληρωμένο υλικό και την όσο το δυνατόν καλύτερη τεχνική υποστήριξη. Ως αποτέλεσμα αυτού θα επιτευχθεί μεγαλύτερη και πληρέστερη αλληλεπίδραση μαθητών και διδακτικού προσωπικού. Μάλιστα, για την καλύτερη εφαρμογή του προγράμματος, κρίνεται απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ των ιδρυμάτων, αναζητώντας βοήθεια και αντλώντας γνώσεις από την εμπειρία που έχουν ήδη αποκτήσει. Προς την αποτελεσματικότερη προώθηση της διαδικτυακής εκπαίδευσης χρειάζεται και μία πιθανώς δαπανηρή, αλλά απαραίτητη επένδυση για την ανεύρεση καλύτερων συστημάτων τεχνολογίας. Με την εφαρμογή των παραπάνω τακτικών και μέτρων μπορεί να δημιουργηθεί ένα πάγιο σύστημα, όπου η εκπαίδευση θα εφαρμόζεται εξ αποστάσεως και θα καλύπτονται οι ανάγκες και τα όνειρα των νέων σπουδαστών.

Προκειμένου να υλοποιηθούν όλα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, μπορούν να αναφερθούν συμπληρωματικά κάποιες προτάσεις. Αρχικά, χρειάζεται να Πανεπιστημιακά Ιδρύματα πέρα από το μόνιμο προσωπικό τους να είναι ανοιχτά σε συνεργασίες με εξειδικευμένο προσωπικό πάνω στην ανάπτυξη των πληροφοριακών συστημάτων. Συγχρόνως, μπορεί να γίνει

⁶⁴ Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>

⁶⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027 – Επαναπροσδιορίζοντας την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την ψηφιακή εποχή (SWD(2020) 209 final). Σεπτέμβριος 2020.

⁶⁶ Cedefop. (2020). Greece: Responses to the Covid-19 outbreak.

προώθηση της Τηλεκπαίδευσης κατά την διάρκεια των διαλέξεων με την προβολή ολιγόλεπτων βίντεο όπου θα περιγράφεται, τόσο η θεματολογία του εκάστοτε μαθήματος, όσο και η χρήση των συστημάτων για ποιοτικότερη διαδικτυακή εκπαίδευση. Σε όλη αυτή συνεργατική διαδικασία, κρίσιμος αναδεικνύεται και ο ρόλος των διοικήσεων και του προσωπικού των Πανεπιστημίων που οφείλουν να λειτουργήσουν με υπευθυνότητα και χωρίς προκαταλήψεις και στερεότυπα με γνώμονα το καλύτερο αποτέλεσμα. Έπειτα, οι ώρες εργασίας του προσωπικού των πανεπιστημίων θα αυξηθούν σημαντικά καθώς συγχρόνως συνεχίζεται και η δια ζώσης εκπαίδευση. Όμως, μια τέτοια προσφορά προς την εκπαιδευτική κοινότητα θα λειτουργήσει υποστηρικτικά για ένα καλύτερο μέλλον στο χώρο της εκπαίδευσης, λύνοντας παράλληλα πλήθος προβλημάτων και εκπαιδευτικών κενών.

5. Μεθοδολογία και Ανάλυση της έρευνας

5.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας δείχνει πως παρά τις αρκετές μελέτες που αφορούν την Τηλεκπαίδευση κατά την εποχή του Covid-19, υπάρχει ένα κενό ως προς την ανάλυση και την απήχηση της Τηλεκπαίδευσης, ειδικότερα στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ανέδειξαν ταυτόχρονα σημαντικά ζητήματα πρόσβασης και τεχνολογικής ετοιμότητας, σε μικρές κλίμακες, στα πλαίσια μιας περιοχής ή ενός Πανεπιστημιακού Ιδρύματος. Η μελέτη της βιβλιογραφίας αυτής οδήγησε στην ανάγκη για περαιτέρω διερεύνησης του θέματος μέσω μιας πρωτογενούς έρευνας.

Με βάση τη θεωρητική προσέγγιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και όσες μελέτες έγιναν βάσει εμπειριών για την τηλεεκπαίδευση σε Ελλάδα και ΕΕ, δημιουργήθηκε η παρούσα πρωτογενής έρευνα. Σκοπός της είναι η μελέτη της Τηλεκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της υγειονομικής κρίσης του Covid-19, μετά το πέρας αυτής. Οι συμμετέχοντες, την δεδομένη χρονική στιγμή, θα μπορούν να απαντήσουν με μεγαλύτερη διαύγεια και μικρότερη συναισθηματική φόρτιση. Τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώνονται είναι τα εξής: ο βαθμός χρήσης των Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ.) και των εφαρμογών τηλεδιάσκεψης πριν και με την έναρξη της πανδημίας και τυχόν βελτιώσεις που επιδέχονται. Ακόμη, η συμμετοχή σε εξ αποστάσεως σεμινάρια, οι λόγοι αποχής από την Τηλεκπαίδευση, πιθανοί τρόποι αύξησης συμμετοχής και τι συναισθήματα και σκέψεις δημιουργούνται στους συμμετέχοντες. Τα αποτελέσματα, που αναλύθηκαν, αρχικά, με περιγραφική στατιστική και μέσω ερευνητικών υποθέσεων, αναμένεται να συμβάλουν σημαντικά στη βιβλιογραφία παρέχοντας νέες γνώσεις και δεδομένα οδηγώντας σε μελλοντικές περαιτέρω έρευνες.

5.2. Ανάλυση του εργαλείου συλλογής δεδομένων

Η πρωτογενής έρευνα βασίστηκε σε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο για την συλλογή των δεδομένων. Αυτή η μορφή ερωτηματολογίου αποτελεί ένα εργαλείο ισχυρό, εύκολο στην χρήση από τον ερευνητή αλλά και τον ερωτώμενο, είναι χαμηλού κόστους, δεν έχει γεωγραφικούς περιορισμούς καθώς διεξάγεται χωρίς την φυσική παρουσία του ερευνητή και απλοποιεί έως έναν βαθμό την συλλογή και ανάλυση των δεδομένων που συλλέγονται⁶⁷. Η επόμενη πιθανή επιλογή εργαλείου για την συλλογή δεδομένων ήταν οι συνεντεύξεις, που έχει παρατηρηθεί ότι επιλέγουν πολλοί ερευνητές, αλλά στην συγκεκριμένη έρευνα δεν θα εξυπηρετούσαν τους σκοπούς που τέθηκαν, καθώς επιλέχθηκε η συλλογή μεγάλου όγκου δεδομένων, η διασφάλιση της ανωνυμίας των ερωτώμενων και η απουσία γεωγραφικών περιορισμών. Επίσης ένας από τους κύριους λόγους που οδήγησαν τον ερευνητή σε αυτή τη μέθοδο συλλογής απαντήσεων είναι ο όγκος δεδομένων που μπορούν να συλλεχθούν σε μικρό, σχετικά, χρονικό διάστημα, αλλά και η χρήση του σε μεταγενέστερη διεξοδικότερη έρευνα. Το ερωτηματολόγιο ως μέσο διασφαλίζει την ανωνυμία του ερωτώμενου, άρα και την μεγαλύτερη αντικειμενικότητα στην ανάλυσή του. Όσον αφορά την στατιστική ανάλυση του εργαλείου, δίνεται η δυνατότητα εφαρμογής διαφόρων στατιστικών μεθόδων, η αξιολόγηση συσχετίσεων μεταξύ των απαντήσεων και η επιβεβαίωση υποθέσεων, γενικότερα προσφέρεται πλήθος τάσεων, συνδέσεων και προτύπων που πολλές φορές δεν είναι εμφανείς στα πρώτα στάδια της έρευνας. Τα πλεονεκτήματα που προαναφέρθηκαν, το θέμα της εργασίας και ο σκοπός συνέβαλαν στην επιλογή και δημιουργία ενός δομημένου ερωτηματολογίου ως του καταλληλότερου εργαλείου για την συγκεκριμένη μελέτη.

Δημιουργήθηκε, λοιπόν, ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο σε Microsoft Forms⁶⁸, εφαρμογή της Microsoft, με τίτλο «[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ COVID-19](#)». Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε παράλληλα με την βιβλιογραφική έρευνα και καλείται να απαντήσει στο βασικό ερώτημα που προκύπτει από αυτή, δηλαδή ποια ήταν η αληθινή εικόνα της ακαδημαϊκής κοινότητας κατά την Τηλεκπαίδευση εν μέσω πανδημίας.

Αρχικά το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε πιλοτικά σε τρεις καθηγητές και τρεις φοιτητές για τον έλεγχο της σαφήνειας των ερωτήσεων, κατόπιν έγιναν οι απαραίτητες διορθώσεις κυρίως ως προς την διατύπωσή τους. Ακολούθως, ξεκίνησε η συλλογή δεδομένων της έρευνας

⁶⁷ Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία: Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών. Κριτική.

⁶⁸ Microsoft. (n.d.). Microsoft Forms. Microsoft 365. <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/online-surveys-polls-quizzes>

στις 26 Μαΐου 2023 έως τις 24 Ιουνίου 2023 , με τελικό δείγμα 500 ατόμων. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε στα ακαδημαϊκά e-mails των καθηγητών έξι πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, που είναι δημόσια διαθέσιμα, ως σύνδεσμος και με την μορφή QR Code (βλ. Παράρτημα II), συνοδευόμενο από τα στοιχεία της ερευνήτριας και της επιβλέπουσας καθηγήτριας, τον λόγο για τον οποίο λαμβάνουν το συγκεκριμένο e-mail και περιγραφή του εν δυνάμει δείγματος, παροτρύνοντάς τους να το απαντήσουν οι ίδιοι και να το προωθήσουν στους φοιτητές τους. Επίσης στάλθηκε στα e-mails είκοσι εννέα φοιτητικών συλλόγων και αναρτήθηκε σε σελίδες των social media. Στην αρχή της έρευνας υπήρχε πρόθεση να σταλεί και σε καθηγητές και φοιτητές ιδιωτικής εκπαίδευσης, αλλά κάτι τέτοιο στάθηκε αδύνατον λόγω της μη πρόσβασης στα στοιχεία επικοινωνίας τους. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν περίπου 5 λεπτά.

Το ερωτηματολόγιο ξεκινούσε με τον τίτλο και μια μικρή εισαγωγή για το ποιους αφορά και μπορούν να το συμπληρώσουν, κατόπιν στην δεύτερη σελίδα υπήρχε ο τίτλος της διπλωματικής εργασίας, τα στοιχεία του ερευνητή και του επιβλέποντα καθηγητή και δίνονταν διευκρινήσεις σύμφωνα με τον ισχύοντα Νόμο περί ευαίσθητων δεδομένων (ΓΚΠΔ) (βλ. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα⁶⁹).

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από έξι ενότητες:

I. Συστημάτων Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ). Οι ερωτήσεις της ενότητας αφορούσαν την χρήση ή μη και ποιου/ποιων Σ.Δ.Μ. πριν και με την έλευση της πανδημίας, εάν το υλικό αυτών βοήθησε τους ερωτηθέντες και αν θεωρούν πως η αύξηση χρήσης τους θα βελτιώνει το επίπεδο εκπαίδευσης. Η προαιρετική ερώτηση ανοικτού τύπου ρωτούσε σχετικά με τις βελτιώσεις που επιδέχεται το Σ.Δ.Μ. που χρησιμοποιεί ο ερωτώμενος.

II. Εφαρμογές Τηλεδιασκέψεων. Οι ερωτήσεις που συμπεριλαμβάνονταν ήταν σχετικές με την χρήση ή μη και ποιας/ποιων εφαρμογής/-ών τηλεδιάσκεψης πριν και με την έλευση της πανδημίας, τον βαθμό ευχαρίστησης του ερωτώμενου από την εφαρμογή που χρησιμοποιεί και τον βαθμό που θεωρεί πως οι τηλεδιασκέψεις βοηθούν στην εκπαίδευση. Παρόμοια ερώτηση, ανοικτού τύπου, με την πρώτη ενότητα υπήρχε και σε αυτή σχετικά με τις βελτιώσεις που θα μπορούσαν να υπάρξουν στις εφαρμογές τηλεδιάσκεψης που χρησιμοποιεί ο ερωτώμενος.

III. Σεμινάρια και ημερίδες κατά τη διάρκεια της Υγειονομικής Κρίσης. Σε αυτή την ενότητα καλούνταν οι ερωτώμενοι να απαντήσουν εάν πιστεύουν πως η εξ αποστάσεως διεξαγωγή

⁶⁹ Αρχή Προστασίας Δεδομένων. (χ.χ.). Προσωπικά δεδομένα.
https://www.dpa.gr/index.php/el/enimerwtiko/nomothesia/proswpikon_dedomenon

σεμιναρίων και ημερίδων αύξησε την συμμετοχή και αν οι συμμετέχοντες σε αυτά είχαν ενεργότερο ρόλο.

IV. Προσβασιμότητα στην Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση. Σε αυτή την ενότητα υπήρχαν ερωτήσεις σχετικά με το αν ο ερωτώμενος πιστεύει πως όλοι είχαν πρόσβαση στην Τηλεκπαίδευση και αν όχι ποιος ήταν ο λόγος και πως θα μπορούσε το κράτος να συμβάλει και να εξασφαλίσει την συμμετοχή όλων. Περιελάμβανε ερωτήσεις σχετικά με το αν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι για την Τηλεκπαίδευση και πώς θα μπορούσαν οι δεύτεροι να κάνουν αποτελεσματικότερη χρήση των μέσων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ακόμη, είχε ερωτήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Τηλεκπαίδευσης στην Τ.Ε., την πλήρη αντικατάσταση της δια ζώσης εκπαίδευσης από την εξ αποστάσεως και σε τι βαθμό θα βελτιώνε το μορφωτικό επίπεδο της χώρας ένας μικτός τρόπος εκπαίδευσης.

V. Γνώμη και σκέψεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η ενότητα συμπεριελάμβανε ερωτήσεις σχετικά με το είδος των συναισθημάτων που ανέπτυξαν οι συμμετέχοντες κατά την Τηλεκπαίδευση, αλλά και τυχόν σκέψεις που έκαναν.

VI. Δημογραφικά στοιχεία. Σε αυτή την ενότητα υπήρχαν ερωτήσεις για το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την ασχολία και το πρόγραμμα σπουδών, αν υπήρχαν ή όχι εργαστηριακά μαθήματα, των ερωτώμενων.

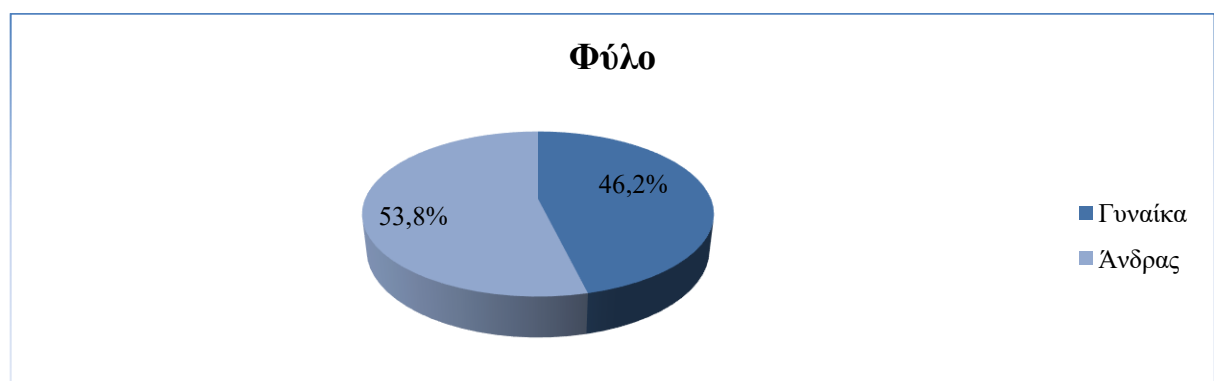
Οι ερωτήσεις στο σύνολό τους ήταν τριάντα μία. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε έδινε την δυνατότητα στον ερευνητή να δημιουργήσει σενάρια, δηλαδή αν, για παράδειγμα, ο ερωτώμενος στην πρώτη ερώτηση απαντούσε «Όχι» τότε αυτόματα υπήρχε παράλειψη της δεύτερης ερώτησης και μεταπηδούσε στην τρίτη. Όλες οι ερωτήσεις κλειστού τύπου απαιτούνταν να απαντηθούν σε αντίθεση με τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.

6. Παρουσίαση ευρημάτων

6.1. Περιγραφή του δείγματος

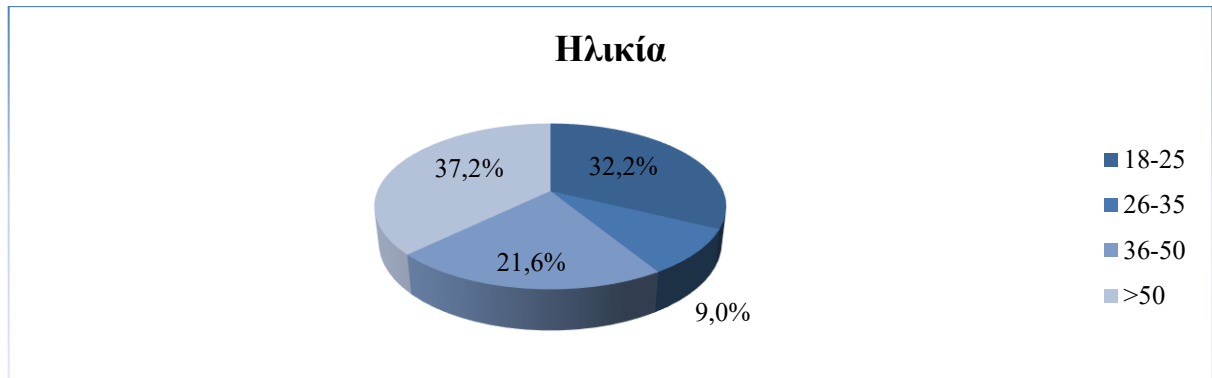
Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της τυχαίας δειγματοληψίας, όπου κάθε μέλος του πληθυσμού είχε ίση πιθανότητα να επιλεγεί ως ερωτώμενος. Η πλατφόρμα της Microsoft Forms δεν είχε την δυνατότητα μαζικής συλλογής δεδομένων αλλά μόνο διακοσίων, ως αποτέλεσμα αυτού υπήρχε συνεχής έλεγχος στον αριθμό των απαντήσεων ώστε να μην υπάρξει πληρότητα. Κατόπιν τα δεδομένα λήφθηκαν σε μορφή Excel (.xlsx), έγινε επεξεργασία και κωδικοποίηση σε αριθμητική μορφή για να είναι δυνατή η εισαγωγή του στο πρόγραμμα IBM SPSS Statistics Version 28 και στη συνέχεια η ανάλυσή τους. Η άδεια χρήσης του προαναφερθέντος προγράμματος δόθηκε από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας στον ερευνητή για ακαδημαϊκή χρήση. Αρχικά, τα δεδομένα αναλύθηκαν περιγραφικά και υπολογίστηκαν οι συχνότητες (N) και τα ποσοστά (%) που αφορούν τις μεταβλητές του ερωτηματολογίου, όπως αυτά παρουσιάζονται στη συνέχεια. Οι ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία είναι απαραίτητες τόσο για την σκιαγράφηση των προφίλ των ερωτώμενων όσο και για να διασφαλιστεί ότι το δείγμα είναι όσο πιο αντιπροσωπευτικό γίνεται.

Τα δημογραφικά στοιχεία προτιμήθηκε να βρίσκονται στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου ώστε ο ερωτώμενος να αντιλαμβάνεται πως το ερωτηματολόγιο φτάνει στο τέλος και να συνεχίσει την συμπλήρωσή του. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, από τους 500 συμμετέχοντες, οι 231 (46,2%) ήταν γυναίκες και 269 (53,8%) ήταν άνδρες (Γράφημα 1), έτσι λοιπόν υπάρχει καλή εκπροσώπηση και των δύο φύλων στην έρευνα.

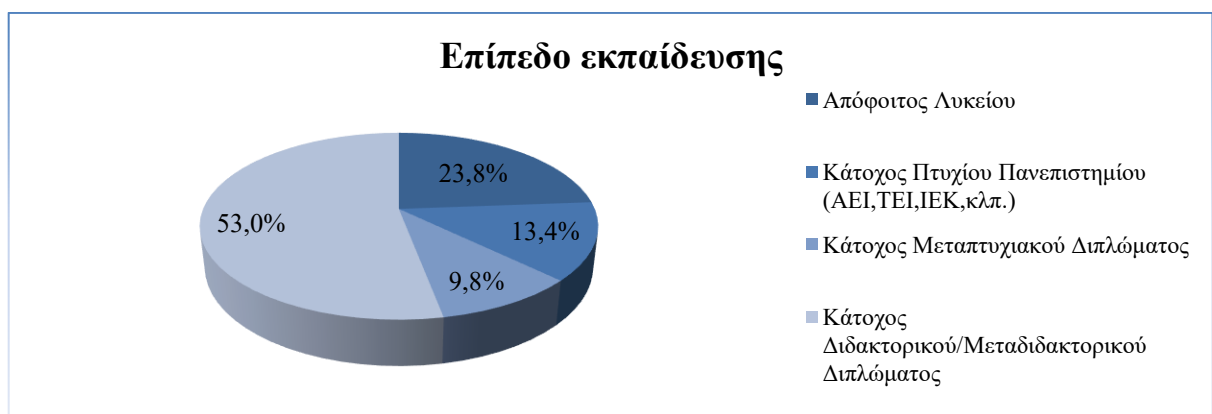
Γράφημα 1. Το φύλο των ερωτώμενων

Η δεύτερη ερώτηση της ενότητας αφορά την ηλικία των ερωτώμενων (Γράφημα 2). Στο ερωτηματολόγιο υπήρχαν τέσσερις ηλικιακές ομάδες. Το 37,2% ανήκει στους ερωτώμενους ηλικίας άνω των 50 και ακολουθεί το 32,2% της ηλικιακής ομάδας 18-25 ετών, το 9% ήταν από 26 έως 35 ετών και το 21,6% από 36 έως και 50.

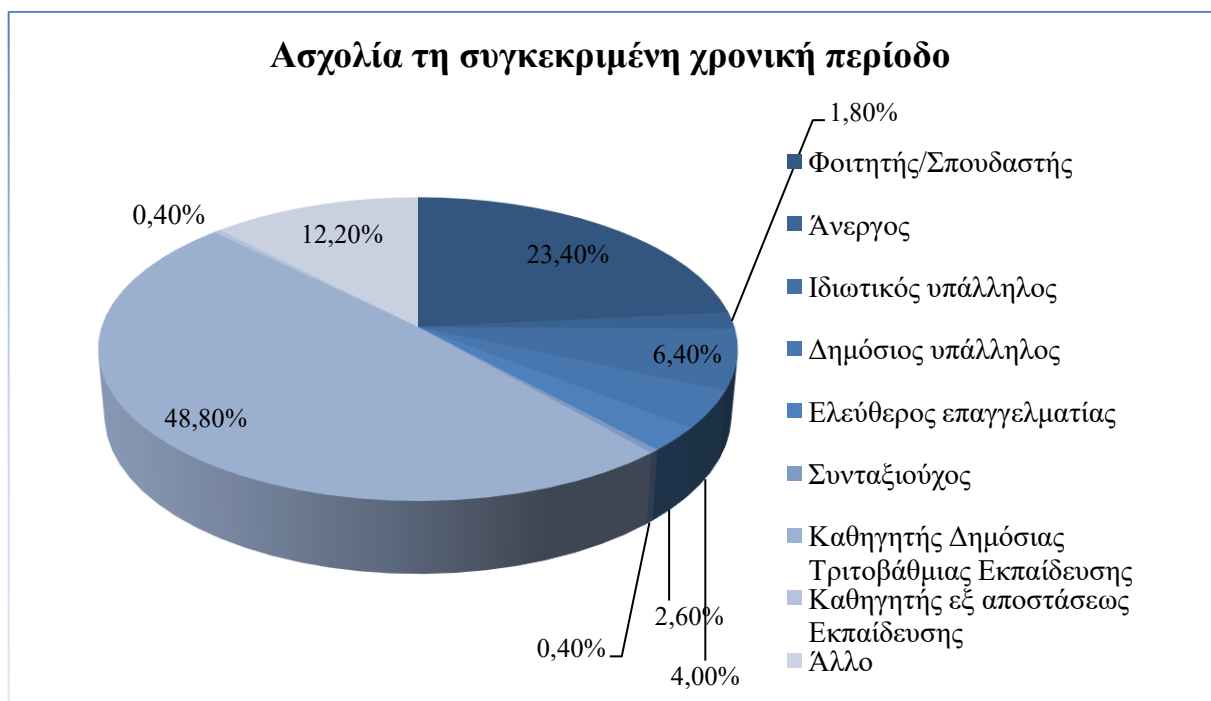
Γράφημα 2. Η ηλικία των ερωτώμενων

Η τρίτη ερώτηση αφορά το ολοκληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης (Γράφημα 3) όσων απάντησαν το ερωτηματολόγιο. Το μεγαλύτερο μέρος, το 53% των ερωτώμενων είναι κάτοχοι Διδακτορικού ή Μεταδιδακτορικού Διπλώματος, ακολουθούν οι απόφοιτοι Λυκείου με 23,8% και κατόπιν οι κάτοχοι Πτυχίου Πανεπιστημίου με 13,4% και οι κάτοχοι Μεταπτυχιακού Διπλώματος με 9,8%.

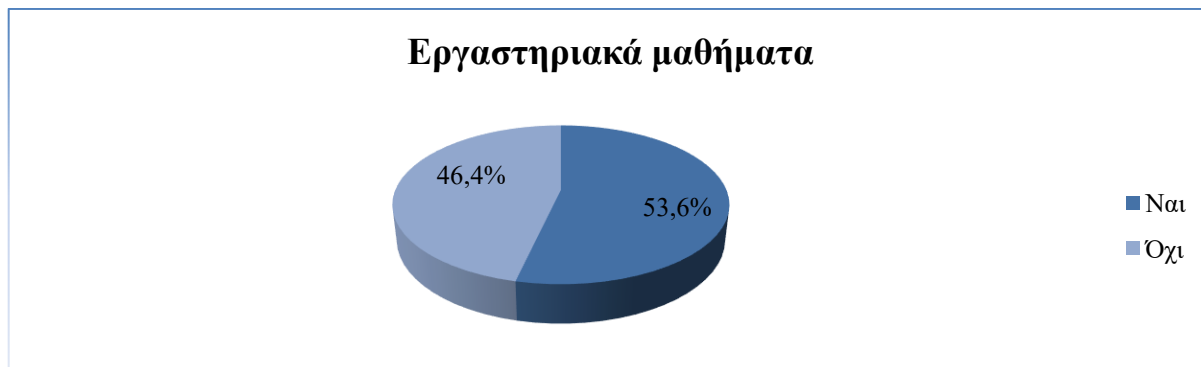
Γράφημα 3. Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων

Η τέταρτη ερώτηση είναι σχετική με την ασχολία του ερωτώμενου τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή συμπλήρωσής του, από αυτή τη διατύπωση υπήρξε μεθοδολογικό πρόβλημα. Η ορθή διατύπωση έπρεπε να είναι «Ποια ήταν οι ασχολία σας κατά την περίοδο του Covid-19», στο εισαγωγικό σημείωμα του ερωτηματολογίου ως προϋπόθεση για συμμετοχή υπήρχε ο περιορισμός, κατά την περίοδο του Covid – 19 να συμμετείχε ο ερωτώμενος σε εκπαιδευτική διαδικασία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με οποιονδήποτε ρόλο. (Γράφημα 4). Το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξεως του 48,8% των ερωτηθέντων ανήκει στους καθηγητές δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ακολουθεί το ποσοστό του 23,4% που είναι φοιτητές. Οι υπόλοιποι ερωτώμενοι ήταν άνεργοι, ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι, ελεύθεροι επαγγελματίες, συνταξιούχοι και καθηγητές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Μια ομάδα ερωτώμενων , το 12,2%, δήλωσαν πως έχουν παραπάνω από μία απασχολήσεις και προσμετρήθηκαν οι απαντήσεις τους στην κατηγορία «Άλλο» και πιο συγκεκριμένα αναλύονται στον Πίνακα 5.

Γράφημα 4. Η ασχολία των ερωτώμενων τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο

Στην τελευταία ερώτηση οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν αν το πρόγραμμα σπουδών που συμμετείχαν κατά την διάρκεια του Covid-19 περιελάμβανε εργαστηριακά μαθήματα, για να αποκλειστεί το ενδεχόμενο μεροληψίας, με το 53,6% να απαντά «Ναι» (Γράφημα 5).

Γράφημα 5. Εργαστηριακά μαθήματα στα Προγράμματα Σπουδών των ερωτώμενων

Παρακάτω φαίνονται οι συγκεντρωτικοί πίνακες των συχνοτήτων και των ποσοστών των τεσσάρων ερωτήσεων που αναλύθηκαν.

Φύλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Γυναίκα	231	46,2	46,2	46,2
	Ανδρας	269	53,8	53,8	100
	Total	500	100	100	

Πίνακας 1. Το φύλο των ερωτώμενων

Ηλικία					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-25	161	32,2	32,2	32,2
	26-35	45	9,0	9,0	41,2
	36-50	108	21,6	21,6	62,8
	>50	186	37,2	37,2	100
	Total	500	100	100	

Πίνακας 2. Η ηλικία των ερωτώμενων

Επίπεδο Εκπαίδευσης					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Απόφοιτος Λυκείου	119	23,8	23,8	23,8
	Κάτοχος Πτυχίου Πανεπιστημίου (ΑΕΙ, ΤΕΙ, ΙΕΚ, κλπ.)	67	13,4	13,4	37,2
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος	49	9,8	9,8	47,0
	Κάτοχος Διδακτορικού/Μεταδιδακτορικού Διπλώματος	265	53,0	53,0	100
	Total	500	100	100	

Πίνακας 3. Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων

Ασχολία τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φοιτητής/Σπουδαστής	117	23,4	23,4	23,4
	Άνεργος	9	1,8	1,8	25,2
	Ιδιωτικός υπάλληλος	32	6,4	6,4	31,6
	Δημόσιος υπάλληλος	20	4,0	4,0	35,6
	Ελεύθερος επαγγελματίας	13	2,6	2,6	38,2
	Συνταξιούχος	2	0,4	0,4	38,6
	Καθηγητής Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	244	48,8	48,8	87,4
	Καθηγητής εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης	2	0,4	0,4	87,8
	Άλλο	61	12,2	12,2	100
	Total	500	100	100	

Πίνακας 4. Η ασχολία των ερωτώμενων τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο

Ανάλυση της κατηγορίας «Άλλο»					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Φοιτητής/Σπουδαστής & Δημόσιος υπάλληλος	5	8,2	8,2	8,2
	Φοιτητής/Σπουδαστής & Άνεργος	7	11,5	11,5	19,7
	Φοιτητής/Σπουδαστής & Ελεύθερος επαγγελματίας	5	8,2	8,2	27,9
	Φοιτητής/Σπουδαστής & Ιδιωτικός υπάλληλος	20	32,8	32,8	60,7
	Φοιτητής/Σπουδαστής & Ιδιωτικός υπάλληλος & Δημόσιος υπάλληλος	1	1,6	1,6	62,3
	Ελεύθερος επαγγελματίας & Καθηγητής Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	2	3,3	3,3	65,6
	Ελεύθερος επαγγελματίας & Καθηγητής εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης	1	1,6	1,6	67,2
	Ελεύθερος επαγγελματίας & Δημόσιος υπάλληλος	1	1,6	1,6	68,9
	Δημόσιος υπάλληλος & Καθηγητής Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	4	6,6	6,6	75,4
	Καθηγητής Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης & Καθηγητής εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης	15	24,6	24,6	100
	Total	61	100	100	

Πίνακας 5. Ανάλυση της κατηγορίας «Άλλο» της Ερώτησης 31

Εργαστηριακά Μαθήματα					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	268	53,6	53,6	53,6
	Όχι	232	46,4	46,4	100
	Total	500	100	100	

Πίνακας 6. Εργαστηριακά μαθήματα στα Προγράμματα Σπουδών των ερωτώμενων

6.2. Περιγραφική ανάλυση των δεδομένων

Κατόπιν ακολουθήθηκε η μέθοδος της περιγραφικής ανάλυσης των δεδομένων. Αναλύοντας τις απαντήσεις της πρώτης ενότητας, στον Πίνακα 19 παρουσιάζεται η χρήση Σ.Δ.Μ. πριν ξεσπάσει η πανδημία του Covid-19, το 73,2% των ερωτηθέντων έκανε χρήση κάποιου Σ.Δ.Μ.. Πιο συγκεκριμένα οι 231 χρησιμοποιούσαν το E-class, 177 το E-learning, 52 το Compus, 107 το Moodle και 7 απάντησαν «Άλλο» (Γράφημα 6), σε αυτή την ερώτηση οι συμμετέχοντες μπορούσαν να δώσουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Με την έλευση της πανδημίας το 40% των συμμετεχόντων ξεκίνησε να χρησιμοποιεί κάποιο Σ.Δ.Μ. που δεν χρησιμοποιούσε πριν (Πίνακας 20) τα ευρήματα έδειξαν πως 99 ερωτώμενοι ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν το E-class, 92 το E-learning, 7 το Compus, 48 το Moodle και 2 κάποιο άλλο, υπήρχε η δυνατότητα για παραπάνω από μία επιλογές (Γράφημα 7). Το 74,6% βρέθηκε να έχει βοηθηθεί πολύ ή πάρα πολύ από το υλικό που αναρτιόνταν στα Σ.Δ.Μ. κατά την διάρκεια της πανδημίας, ενώ το 9,6% δεν έχει βοηθηθεί καθόλου ή λίγο και το 16% δεν έχει βοηθηθεί ούτε λίγο, ούτε πολύ (Πίνακας 21) Επιπλέον, το 69% συμφωνεί απόλυτα ή απλώς συμφωνεί με την άποψη πως μπορεί το επίπεδο της εκπαίδευσης να βελτιωθεί με την αύξηση της χρήσης των Σ.Δ.Μ., αντίθετο με αυτή την άποψη είναι το 9,4% και το 22% ούτε διαφωνεί, ούτε συμφωνεί (Πίνακας 22).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν στην δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου το 65% των ερωτηθέντων χρησιμοποιούσε κάποια εφαρμογή τηλεδιάσκεψης και πριν την πανδημία (Πίνακας 23) και το 74,8% ξεκίνησε να χρησιμοποιεί μια νέα εφαρμογή με την έναρξή της (Πίνακας 24). Στην ερώτηση ποια ή ποιες εφαρμογές χρησιμοποιούσαν πριν τον Covid-19 72 απάντησαν Cisco Webex, 282 το Skype, 166 το Zoom, 79 το Google Meet και 19 κάποια άλλη (Γράφημα 8) και με την έλευση του ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν 293 το Zoom, 151 το Cisco

Webex, 128 το Google Meet, 87 το Skype και 65 κάποια άλλη (Γράφημα 9). Στις δύο αυτές ερωτήσεις υπήρχε η δυνατότητα για παραπάνω από μία απαντήσεις. Στην παρούσα ενότητα οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν και πόσο ευχαριστημένοι είναι με τις εφαρμογές τηλεδιάσκεψης που χρησιμοποιούν, το 72,4% βρέθηκε να είναι πολύ ή πάρα πολύ ευχαριστημένο, το 6,8% καθόλου ή λίγο, ενώ το 20,8% είναι ούτε λίγο, ούτε πολύ ευχαριστημένο (Πίνακας 25). Στην τελευταία ερώτηση σχετικά με την βοήθεια που πιθανώς παρέχουν οι τηλεδιασκέψεις στην εκπαίδευση, το 53,6% θεωρεί πως βοηθάει πολύ ή πάρα πολύ, το 26,4% ούτε λίγο, ούτε πολύ και το 20% καθόλου ή λίγο (Πίνακας 26).

Στις δύο αυτές ενότητες ερωτήσεων συμπεριλαμβάνονταν και δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που δεν ήταν υποχρεωτική η απάντησή τους. Αφορούσαν τις πιθανές βελτιώσεις που επιδέχονται τα Σ.Δ.Μ. και οι Εφαρμογές Τηλεδιασκέψεων που χρησιμοποιούν. Ανάμεσα στις απαντήσεις που δόθηκαν υπήρχαν δύο που ήταν κοινές και πολύ συχνά επαναλαμβανόμενες στις δύο ερωτήσεις και δύο κοινές αλλά συναντήθηκαν με μικρότερη συχνότητα. Οι ερωτώμενοι πιστεύουν πως τα Σ.Δ.Μ. και οι εφαρμογές χρειάζονται βελτιώσεις σχετικά με τον όγκο των χρηστών που συνδέονται ταυτόχρονα, ώστε να μπορούν να δέχονται μεγαλύτερο αριθμό χωρίς να «καταρρέουν». Επίσης, θεωρούν πως χρειάζονται φιλικότερο περιβάλλον προς τον χρήστη και περισσότερα πιο εύχρηστα και ευέλικτα εργαλεία. Η πρόσβαση και η διαδραστικότητα αποτελούν δύο εκ των σημαντικότερων συντελεστών προς την βελτίωση των Σ.Δ.Μ. αλλά και των Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων σύμφωνα με τους ερωτώμενους, και για αυτόν τον λόγο είναι αναγκαία η βελτίωση τους.

«Μεγαλύτερη αντοχή όταν μπαίνουν πολλοί φοιτητές παράλληλα, για να μη πέφτει το σύστημα» απάντηση φοιτητή, σχετικά με την βελτίωση των Σ.Δ.Μ..

«Να είναι πιο σταθερές, να παρέχουν περισσότερα εργαλεία αλληλεπίδρασης (κοινές σημειώσεις, πιο εύχρηστο πίνακα, κλπ)» απάντηση καθηγητή δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σχετικά με την βελτίωση των εφαρμογών τηλεδιασκέψεων.

Σε συνέχεια των παραπάνω οι ερωτώμενοι απάντησαν πως υπάρχουν κι άλλες παράμετροι που επιδέχονται βελτίωσης στα Σ.Δ.Μ.. Οι πιο συχνές απαντήσεις που δόθηκαν παρουσιάζονται στην συνέχεια, μεταξύ αυτών είναι η ανάγκη για ποιοτικότερα εποπτικά εργαλεία με περισσότερες δυνατότητες προκειμένου να επιτευχθεί η ζητούμενη αξιοπιστία στις εξετάσεις, ενώ παράλληλα θα ήθελαν την δημιουργία και καλύτερων οδηγών χρήσης. Πολλοί ήταν αυτοί που απάντησαν πως επιθυμούν την ανάρτηση περισσότερου διδακτικού υλικού, κάτι το οποίο

δεν σχετίζεται άμεσα με τα Σ.Δ.Μ. αλλά με την ορθή θα έλεγε κανείς χρήση τους. Ακόμη μία σημαντική παρατήρηση που έγινε ήταν η έλλειψη ειδοποιήσεων προς τους χρήστες όταν γίνεται ανάρτηση νέου υλικού. Επιπροσθέτως, η προσαρμογή των Σ.Δ.Μ. και της χρήσης τους με την εκάστοτε επιστήμη θα είναι ένα αξιόλογο βήμα προς την εξέλιξή τους.

Ως προς την βελτίωση των Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων οι ερωτώμενοι απάντησαν πως υπάρχει ζήτημα σχετικά με την ποιότητά του ήχου και της εικόνας κατά την διάρκεια του μαθήματος. Ακόμη, αντιμετώπιζαν προβλήματα όταν προσπαθούσαν να συνδεθούν. Πολλοί θεώρησαν πως για να βελτιωθούν αυτού του είδους οι εφαρμογές θα έπρεπε όλοι να έχουν ανοιχτές τις κάμερές τους για να προσομοιάζει περισσότερο στην δια ζώσης διδασκαλία. Τέλος πολλοί από τους ερωτώμενους εξέφρασαν τις ανησυχίες τους σχετικά με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων και επιθυμούν μεγαλύτερη διασφάλισή, αλλά και για το κόστος αυτού του είδους εφαρμογών καθώς πολλές προσφέρουν τα περισσότερα προϊόντα επί πληρωμή.

Στην τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου σχετικά με τα σεμινάρια και τις ημερίδες το 75,8% των ερωτώμενων πιστεύει πως υπήρξε αύξηση συμμετοχής, καθώς αυτά άρχισαν να διεξάγονται διαδικτυακά, το 6% δεν το πιστεύει και το 18,2% δεν είναι σίγουρο (Πίνακας 27). Το 50,8% δεν πιστεύει πως ήταν ενεργός ο ρόλος των συμμετεχόντων στα εξ αποστάσεως σεμινάρια, το 30,2% δεν είναι σίγουροι και μόνο το 19% απάντησε θετικά (Πίνακας 28).

Στην συνέχεια, στην τέταρτη ενότητα η πρώτη ερώτηση που κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι ήταν σχετικά με το ποιον θεωρούν ως βασικότερο λόγο για τον οποίο κάποιος δεν έχει πρόσβαση στην Τηλεκπαίδευση. Υπήρχαν τέσσερις επιλογές και μπορούσαν να δοθούν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι επιλογές ήταν: «Μη πρόσβαση στο Ίντερνετ», «Έλλειψη κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού», «Έλλειψη απαραίτητης τεχνογνωσίας» και «Άλλο», όπου οι ερωτώμενοι μπορούσαν να γράψουν ελεύθερα την απάντησή τους. Την πρώτη επιλογή επέλεξαν 302 άτομα, την δεύτερη 379, την τρίτη 266 και 26 την επιλογή «άλλο» (Γράφημα 10). Μεταξύ των ελεύθερων απαντήσεων από τους ερωτώμενους οι λόγοι που δόθηκαν ήταν οι οικονομικοί γενικότερα, υγείας και πιθανόν κάποια αναπηρία, οι προκατάληψη που έχουν πολλοί άνθρωποι με αυτού του είδους την εκπαίδευση και η αδιαφορία που κάποιοι δείχνουν για την Τηλεκπαίδευση.

Κατόπιν ρωτήθηκαν με ποιον τρόπο θα μπορούσε το Κράτος να συμβάλει στην εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στην Τηλεκπαίδευση. Μπορούσαν να δώσουν παραπάνω από μία απαντήσεις. Οι 250 απάντησαν «Δωρεάν παροχή τεχνολογικού εξοπλισμού», οι 357 «Δωρεάν πρόσβαση στο Διαδίκτυο», οι 163 «Παροχή εξατομικευμένης βοήθειας από ειδικό», οι 287 «Επιδότηση για αγορά ΝΕΟΥ τεχνολογικού εξοπλισμού» και οι 19 «Άλλο» (Γράφημα 11). Η

πιο δημοφιλής απάντηση για την κατηγορία «Άλλο» είναι η αναβάθμιση των τηλεπικοινωνιών με εγκατάσταση οπτικών ινών για παράδειγμα.

Προχωρώντας στις δύο επόμενες ερωτήσεις απάντησαν σχετικά με το αν οι διδάσκοντες και οι φοιτητές ήταν προετοιμασμένοι για την μετάβαση από την δια ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Φάνηκε να διαφωνεί απόλυτα ή απλά να διαφωνεί ότι οι διδάσκοντες ήταν προετοιμασμένοι το 44,2%, ενώ την αντίστοιχη απάντηση για τους φοιτητές την έδωσε το 34,4%. Συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα πως οι διδάσκοντες ήταν προετοιμασμένοι το 20,8% και πως οι φοιτητές ήταν προετοιμασμένοι το 25,4%. Το ποσοστό που απάντησε το ενδιάμεσο, «Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ», για τους διδάσκοντες ήταν 35% και για τους φοιτητές 40,2% (Πίνακας 29 και Πίνακας 30).

Επίσης ρωτήθηκαν με ποιους τρόπους θα μπορούσαν οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικότερα τα μέσα της Τηλεκπαίδευσης. Στους ερωτώμενους δόθηκαν τέσσερις επιλογές και μπορούσαν να επιλέξουν όσες επιθυμούσαν. Οι 307 απάντησαν «Συνεχής επιμόρφωση πάνω στις Νέες Τεχνολογίες, οι 379 «Εξοικείωση με τις δυνατότητες που προσφέρει κάθε μέσο (Σ.Δ.Μ., εφαρμογές Τηλεκπαίδευσης), οι 250 «Αξιολόγηση του υλικού που αναρτάται από κάθε εκπαιδευτικό (από τους φοιτητές και από τα αποτελέσματα που έχει στην εκπαίδευσή τους)» και 14 «Άλλο» (Γράφημα 12). Μεταξύ των απαντήσεων που έδωσαν οι ερωτώμενοι ανεξάρτητα με τις επιλογές που τους δόθηκαν, οι δημοφιλέστερες ήταν η αύξηση του υλικού που αναρτούν οι καθηγητές στα Σ.Δ.Μ., η συνεχής υποστήριξή τους από το αρμόδιο τμήμα τεχνικής υποστήριξης του Ιδρύματός τους και η αφιέρωση παραπάνω χρόνου για να εξοικειωθούν με τα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούσαν.

Στην συνέχεια, για το 4,4% των ερωτώμενων η Τηλεκπαίδευση στην Τ.Ε. δεν ήταν καθόλου αποτελεσματική, για το 20,6% ήταν λίγο αποτελεσματική, για το 31% ούτε λίγο αλλά ούτε και πολύ, ενώ για το 34,6% ήταν πολύ αποτελεσματική και για το 9,4% ήταν πάρα πολύ (Πίνακας 31). Στην επόμενη ερώτηση που αφορά την δυνατότητα αντικατάστασης της διά ζώσης εκπαίδευσης από την εξ αποστάσεως το 6,6% απάντησε θετικά, το 82,2% αρνητικά και το 11,2% απάντησε πως ίσως θα μπορούσε (Πίνακας 32).

Η τελευταία ερώτηση της παραγράφου αφορούσε τον βαθμό στον οποίο συμφωνούν οι ερωτώμενοι με την πρόταση «Ένας μικτός τρόπος εκπαίδευσης (διά ζώσης και εξ αποστάσεως) θα βελτίωνε το μορφωτικό επίπεδο στην χώρα σας». Το 19,2% των ερωτώμενων απάντησαν πως διαφωνούν απόλυτα ή διαφωνούν, το 24,6% πως ούτε διαφωνούν, ούτε συμφωνούν και το 56,2% συμφωνεί απόλυτα ή συμφωνεί (Πίνακας 33).

Η προτελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου αφορά τις σκέψεις και τα συναισθήματα που προκάλεσε η Τηλεκπαίδευση στους ερωτώμενους. Στο 21,1% η Τηλεκπαίδευση

προκάλεσε πολύ αρνητικά ή αρνητικά συναισθήματα, στο 45,4% ούτε αρνητικά, ούτε θετικά και στο 33% θετικά ή πολύ θετικά (Πίνακας 34). Η επόμενη ερώτηση επικεντρώθηκε σε κάποια αρνητικά συναισθήματα και σκέψεις χωρίς να αποκλείει όσους είχαν απαντήσει στην προηγούμενη ερώτηση πως έχουν θετικά ή πολύ θετικά συναισθήματα. Δεν υπήρχε πρόθεση για κατεύθυνση των απαντήσεων αλλά το αντίθετο η ερευνήτρια θεώρησε απαραίτητο να δώσει κάποιες πιο ειδικές επιλογές στους ερωτώμενους. Οι πιθανές απαντήσεις, οι οποίες μπορούσαν να είναι περισσότερες από μία, ήταν ο φόβος, τα σενάρια συνομοσίας, η καχυποψία και η επιλογή «άλλο» όπου μπορούσε να γράψει ο ερωτώμενος ό,τι επιθυμούσε. Μεταξύ των ερωτώμενων 47 κατά την διάρκεια της Τηλεκπαίδευσης απάντησαν πως ένιωθαν φόβο, 27 πως σκέφτονταν σενάρια συνομοσία, 107 ένιωθαν καχυποψία και οι 351 κάτι άλλο (Γράφημα 13), εκ των οποίων οι 339 δεν ένιωσαν ή σκέφτηκαν τίποτα από τα παραπάνω. Στην επιλογή «άλλο» 2 είχαν και θετικά και αρνητικά συναισθήματα, 2 ούτε θετικά ούτε αρνητικά, 76 περιέγραψαν κάποιο θετικό συναίσθημα ή σκέψη που είχαν, όπως ότι ένιωσαν πως η Τηλεκπαίδευση ήταν ευκαιρία, ένιωσαν ικανοποίηση, αισιοδοξία, χαρά, ευχαρίστηση και πολλά άλλα. Ακόμη, οι 167 δεν έδωσαν κάποια περαιτέρω απάντηση και οι υπόλοιποι 104 περιέγραψαν κάποιο αρνητικό συναίσθημα όπως κούραση, προβληματισμό, απομόνωση, άγχος, βαρεμάρα κ.α. Στην προηγούμενη ερώτηση όσοι απάντησαν πως είχαν θετικά ή πολύ θετικά συναισθήματα σε αυτή την ερώτηση οι 8 απάντησαν πως ένιωσαν φόβο, οι 10 πως σκέφτηκαν σενάρια συνομοσίας, οι 35 ένιωσαν καχυποψία και οι 117 κάτι άλλο (Γράφημα 14).

6.3. Έλεγχος αξιοπιστίας και κατανομής

Στις διατακτικές (ordinal) μεταβλητές του ερωτηματολογίου έγινε έλεγχος αξιοπιστίας και εσωτερικής συνέπειας με τη μέθοδο Cronbach's Alpha. Οι τιμές του συντελεστή μπορούν να είναι από -1 έως 1, όσο προσεγγίζει το 1 τόσο μεγαλύτερη η αξιοπιστία. Στην παρούσα περίπτωση η τιμή του ξεπερνάει το 0,8 τιμή εξαιρετική και αποδεικνύει την εσωτερική συνοχή του ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν ήταν 9 και η τιμή του Cronbach's Alpha είναι 0,854 (Πίνακας 7) με τις περισσότερες από αυτές να είναι πάνω από το 0,9.

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
0,854	0,852	9

Πίνακας 7. Έλεγχος αξιοπιστίας Cronbach's Alpha

Ακολούθως, έγινε έλεγχος κανονικότητας στις υπό μελέτη μεταβλητές και σε καμία περίπτωση δεν ακολουθείται η κανονική κατανομή. Οι μέθοδοι Kolmogorov – Smirnov και Shapiro – Wilk που χρησιμοποιήθηκαν είχαν ως αποτέλεσμα σχετικά με το επίπεδο σημαντικότητας κάτω του 0,05. Επομένως, θα γίνουν μη παραμετρικοί έλεγχοι για την διερεύνηση των πιθανών συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών⁷⁰.

6.4. Ερευνητικές υποθέσεις

Σε συνέχεια διερευνήθηκαν τέσσερις ερευνητικές υποθέσεις, που δημιουργήθηκαν κατά την διάρκεια της βιβλιογραφικής έρευνας, οι οποίες ελέγχθηκαν με δύο διαφορετικές μεθόδους ανάλυσης. Στις πρώτες δύο επιλέχθηκε η ανάλυση παλινδρόμησης και στις άλλες δύο η ανάλυση συσχέτισης. Πιο συγκεκριμένα, λόγω των κατηγοριών των μεταβλητών, που είναι διατακτικές και ονομαστικές, υπάρχουν περιορισμοί σχετικά με την εφαρμογή της γραμμικής παλινδρόμησης και για αυτό χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της λογιστικής παλινδρόμησης. Υπάρχουν πολλοί τύποι λογιστικής παλινδρόμησης, στην παρούσα έρευνα έγινε εφαρμογή της τακτικής (ordinal)⁷¹, καθώς «*Η εξαρτημένη μεταβλητή συνίσταται από τρεις ή περισσότερες κατηγορίες μεταξύ των οποίων ισχύει η έννοια της ανισότητας [...]*». Αρχικά, έγιναν τα Τεστ Παράλληλων Γραμμών (Test of Parallel Lines) ώστε να είναι βέβαιο πως η μέθοδος που θα ακολουθηθεί θα διακρίνεται από αξιοπιστία. Σε αυτό το είδος μεθόδου υπολογίζεται και ο συντελεστής προσδιορισμού Pseudo R-Square αντί της R^2 που υπολογίζεται στα μοντέλα γραμμικής παλινδρόμησης. Ο Pseudo R-Square⁷² αποτελείται από την Cox and Snell που οι τιμές της

⁷⁰ Γάκη, Ε. (χ.χ.). Ανάλυση δεδομένων. Ενότητα 6: Ανάλυση με τη χρήση SPSS. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

⁷¹ Πετρίδης, Δ. (2015). Ανάλυση πολυμεταβλητών τεχνικών [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2126>

⁷² IBM. (2023, June 3). Pseudo R-squares. Retrieved June 3, 2023, from <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/29.0.0?topic=results-pseudo-r-squares>

προσεγγίζουν το 1, την Nagelkerke που οι τιμές τις είναι μεταξύ 0 και 1 και την MacFadden που βασίζεται στους πυρήνες του Log-Likelihood.

Όσον αφορά τις δύο επόμενες ερευνητικές υποθέσεις, αυτές ελέγχθηκαν με την διαδικασία συσχέτισμού δύο μεταβλητών που υπολογίζει τον συντελεστή συσχέτισης Spearman⁷³. Ο συντελεστής του Spearman δεν υποθέτει γραμμική συσχέτιση και είναι μη παραμετρικός, «παίρνει τιμές από -1 μέχρι +1 και τιμές ίσες με ± 1 δηλώνουν πλήρη θετική ή αρνητική συσχέτιση των διαβαθμίσεων, τιμές κοντά στο μηδέν δηλώνουν έλλειψη συσχέτισης»⁷⁴. Αφότου έγινε έλεγχος κανονικότητας διατακτικών (ordinal) μεταβλητών που μελετώνται έγινε και ο έλεγχος για τον Spearman rho.

1^η Υπόθεση: Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Τηλεκπαίδευσης επηρεάζεται θετικά από το πόσο τους έχει βοηθήσει το υλικό που αναρτάται στα Σ.Δ.Μ. και από τον βαθμό ικανοποίησής τους από τις εφαρμογές τηλεδιασκέψεων.

Για την 1^η υπόθεση έγινε το Τεστ Παράλληλων Γραμμών (Test of Parallel Lines) (Πίνακας 8) και υπολογίστηκε ο Pseudo R-Square (Πίνακας 9). Ο Πίνακας 10 παρουσιάζει το επίπεδο σημαντικότητας, δείκτης Sig, δηλαδή πόσο καλά ταιριάζουν στο μοντέλο τα δεδομένα, το οποίο πρέπει να είναι πιο μικρό από 0,05. Στην περίπτωση αυτή το επίπεδο σημαντικότητας αγγίζει το μηδέν που σημαίνει πως είναι στατιστικά σημαντικό και τα δεδομένα είναι επιθυμητά. Ακόμη πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος της Goodness of fit που αφορά την προσαρμογή των δεδομένων. Στον έλεγχο αυτό περιλαμβάνονται οι Pearson και Deviance που οι τιμές τους πρέπει να είναι μεγαλύτερες από 0,05, ώστε να αποδειχτεί πως τα δεδομένα έχουν καλή προσαρμογή. Στην περίπτωση της 1^{ης} υπόθεσης οι τιμές αυτές ξεπερνούν κατά πολύ την προσδοκώμενη αποδεκτή τιμή και άρα τα δεδομένα προσαρμόζονται καλά στο μοντέλο (Πίνακας 11).

⁷³ IBM. (2023, June 3). Bivariate correlations.

<https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/29.0.0?topic=features-bivariate-correlations>

⁷⁴ Πετρίδης, Δ. (2015). Ανάλυση πολυμεταβλητών τεχνικών [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2126>

Test of Parallel Lines^a				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Null Hypothesis	202,003			
General	33,409	168,594	24	0,000
The null hypothesis states that the location parameters (slope coefficients) are the same across response categories.				
a. Link function: Logit.				

Πίνακας 8. Τεστ Παράλληλων Γραμμών 1^{ης} υπόθεσης

Pseudo R-Square	
Cox and Snell	0,225
Nagelkerke	0,239
McFadden	0,090
Link function: Logit.	

Πίνακας 9. Συντελεστής προσδιορισμού της παλινδρόμησης 1^{ης} υπόθεσης

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	329,325			
Final	202,003	127,322	8	0,000
Link function: Logit.				

Πίνακας 10. Model Fitting Information της παλινδρόμησης 1^{ης} υπόθεσης

Goodness-of-Fit			
	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	70,364	76	0,661
Deviance	68,337	76	0,722
Link function: Logit.			

Πίνακας 11. Goodness of Fit της παλινδρόμησης 1^{ης} υπόθεσης

Εφόσον έγιναν όλοι οι έλεγχοι και έδειξαν καλή συμμετοχή των δεδομένων μέσα στο μοντέλο, πραγματοποιήθηκε η ανάλυση της παλινδρόμησης όπως φαίνεται στον Πίνακα 12 (Πίνακας 12). Οι τιμές των ανεξάρτητων μεταβλητών του μοντέλου είναι αρνητικές δηλώνοντας την αρνητική σχέση που έχουν με την εξαρτημένη. Αφού οι ανεξάρτητες μεταβλητές φαίνεται να επηρεάζουν την εξαρτημένη και οι τιμές που προκύπτουν από τους ελέγχους είναι στατιστικά σημαντικές, συμπεραίνεται πως η 1^η υπόθεση, ότι η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την αποτελεσματικότητα της Τηλεκπαίδευσης επηρεάζεται θετικά από το πόσο τους έχει βοηθήσει το υλικό που αναρτάται στα Σ.Δ.Μ. και από τον βαθμό ικανοποίησής τους από τις εφαρμογές τηλεδιασκέψεων, απορρίπτεται.

Parameter Estimates								
		Estimate	Std. Error	Wald	df	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
Threshold	[EP_23 = 0]	-5,103	0,356	205,840	1	0,000	-5,800	-4,406
	[EP_23 = 1]	-2,706	0,260	108,435	1	0,000	-3,215	-2,196
	[EP_23 = 2]	-1,092	0,236	21,473	1	0,000	-1,554	-0,630
	[EP_23 = 3]	1,151	0,241	22,803	1	0,000	0,679	1,623
Location	[EP_5=0]	-1,302	0,654	3,971	1	0,046	-2,583	-0,021
	[EP_5=1]	-0,870	0,362	5,777	1	0,016	-1,580	-0,161
	[EP_5=2]	-1,434	0,282	25,860	1	0,000	-1,987	-0,882
	[EP_5=3]	-0,355	0,208	2,903	1	0,088	-0,763	0,053
	[EP_5=4]	0 ^a			0			
	[EP_12=0]	-3,929	0,761	26,632	1	0,000	-5,421	-2,437
	[EP_12=1]	-2,667	0,459	33,707	1	0,000	-3,567	-1,767
	[EP_12=2]	-1,459	0,288	25,606	1	0,000	-2,024	-0,894
	[EP_12=3]	-0,755	0,239	9,949	1	0,002	-1,225	-0,286
	[EP_12=4]	0 ^a			0			

Πίνακας 12. Εκτιμήσεις παραμέτρων παλινδρόμησης 1^{ης} υπόθεσης

2^η Υπόθεση: Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την προετοιμασία των φοιτητών και των διδασκόντων επηρέασαν θετικά την άποψή τους σχετικά με το πόσο θεωρούν πως βοηθούν οι τηλεδιασκέψεις την εκπαίδευση.

Για την 2^η υπόθεση έγινε το Τεστ Παράλληλων Γραμμών (Test of Parallel Lines) (Πίνακας 13), για να γίνει έλεγχος της βασικής προϋπόθεσης της διατακτικής λογιστικής παλινδρόμησης. Ο Πίνακας 13 παρουσιάζει τον δείκτη Sig που ισούται με 0,003, το $p < 0,05$ αποτέλεσμα που δηλώνει πως η υπόθεση των παράλληλων γραμμών παραβιάζεται. Άρα και τα συμπεράσματα της είναι αμφισβητήσιμα θέτοντας την μέθοδο της διατακτικής λογιστικής παλινδρόμησης ακατάλληλο. Παρά το γεγονός αυτό και για λόγους πληρότητας παρουσιάζονται και τα υπόλοιπα αποτελέσματα. Οι δείκτες Pseudo R-Square (Πίνακας 14) δείχνουν ότι υπάρχει πολύ περιορισμένη εξηγητική ισχύ. Στον Πίνακα 15 (Πίνακας 15) φαίνεται πως η διαφορά μεταξύ των intercept only και του final model είναι σημαντική καθώς είναι ίση με 0, αλλά επειδή δεν είναι έγκυρο το μοντέλο δεν θα αξιοποιηθεί αυτό το εύρημα. Ακόμη πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος της Goodness of fit που αφορά την προσαρμογή των δεδομένων. Στον έλεγχο αυτό περιλαμβάνονται οι Pearson και Deviance που οι τιμές τους στην περίπτωση της 2^{ης} υπόθεσης είναι μεγαλύτερες από 0,05 και άρα τα δεδομένα προσαρμόζονται καλά στο μοντέλο (Πίνακας 16), το αποτέλεσμα όμως δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ισχυρή ένδειξη ορθής προσαρμογής.

Test of Parallel Lines ^a				
Model	-2 Log Likelihood ^b	Chi-Square	df	Sig.
Null Hypothesis	1402,769			
General	1355,405 ^c	47,364 ^d	24	0,003
The null hypothesis states that the location parameters (slope coefficients) are the same across response categories.				
a. Link function: Logit.				
b. The kernel of the log-likelihood function is displayed.				
c. The log-likelihood value cannot be further increased after maximum number of step-halving.				
d. The Chi-Square statistic is computed based on the log-likelihood value of the last iteration of the general model. Validity of the test is uncertain.				

Πίνακας 13. Τεστ Παράλληλων Γραμμών 2^{ης} υπόθεσης

Pseudo R-Square	
Cox and Snell	0,089
Nagelkerke	0,095
McFadden	0,032
Link function: Logit.	

Πίνακας 14. Συντελεστής προσδιορισμού της παλινδρόμησης 2^{ης} υπόθεσης

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood ^a	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	1449,538			
Final	1402,769	46,769	8	0,000
Link function: Logit.				
a. The kernel of the log-likelihood function is displayed.				

Πίνακας 15. Model Fitting Information της παλινδρόμησης 2^{ης} υπόθεσης

Goodness-of-Fit			
	Chi-Square	df	Sig.
Pearson	98,521	80	0,078
Deviance	86,052	80	0,302
Link function: Logit.			

Πίνακας 16. Goodness of Fit της παλινδρόμησης 2^{ης} υπόθεσης

Εφόσον υπήρξε παραβίαση των προϋποθέσεων στο πρώτο τεστ και το μοντέλο δεν θεωρείται έγκυρο. Επομένως, η 2^η υπόθεση δεν μπορεί να υποστηριχθεί με αξιοπιστία καθώς όσα αποτελέσματα λάβαμε σε κάθε τεστ είναι αμφισβητήσιμα.

3η Υπόθεση: Τα συναισθήματα και οι σκέψεις που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά την Τηλεκπαίδευση επηρέασαν θετικά την άποψή τους σχετικά με την αποτελεσματικότητά της.

Στον έλεγχο υπόθεσης που έγινε για την 3^η περίπτωση, όπως φαίνεται στον Πίνακα 18 (Πίνακας 17), η τιμή του συντελεστή Spearman's rho είναι 0,608 και δείχνει σημαντική θετική υπόθεση μεταξύ των δύο μεταβλητών που εξετάζονται. Ακόμη, το αποτέλεσμα αυτό θεωρείται στατιστικά σημαντικό γιατί και η τιμή του Sig., δηλαδή του επιπέδου σημαντικότητας είναι μηδέν.

Άρα επιβεβαιώνεται η 3^η υπόθεση ότι τα συναισθήματα και οι σκέψεις που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά την Τηλεκπαίδευση επηρέασαν θετικά την άποψή τους σχετικά με την αποτελεσματικότητά της.

Nonparametric Correlations				
			Αισθήματα που προκαλούνται κατά την Τηλεκπαίδευση	Αποτελεσματικότητα Τηλεκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια
Spearman's rho	Αισθήματα που προκαλούνται κατά την Τηλεκπαίδευση	Correlation	1,000	,608**
		Coefficient		
		Sig. (2-tailed)		0,000
		N	500	500
	Αποτελεσματικότητα Τηλεκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια	Correlation	,608**	1,000
		Coefficient		
		Sig. (2-tailed)	0,000	
		N	500	500
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				

Πίνακας 17. Έλεγχος υπόθεσης Spearman 3^{ης} υπόθεσης

4^η Υπόθεση: Τα συναισθήματα και οι σκέψεις που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά την Τηλεκπαίδευση επηρέασαν θετικά την άποψή τους σχετικά με την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου μέσω ενός μικτού τρόπου εκπαίδευσης.

Στον έλεγχο υπόθεσης που έγινε για την 4^η περίπτωση, όπως φαίνεται στον Πίνακα 19 (Πίνακας 18), η τιμή του συντελεστή Spearman's rho είναι 0,586 και δείχνει σημαντική θετική υπόθεση μεταξύ των δύο μεταβλητών που εξετάζονται. Ακόμη, το αποτέλεσμα αυτό θεωρείται στατιστικά σημαντικό γιατί και η τιμή του επιπέδου σημαντικότητας είναι μηδέν.

Άρα επιβεβαιώνεται η 4^η υπόθεση τα συναισθήματα και οι σκέψεις που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά την Τηλεκπαίδευση επηρέασαν θετικά την άποψή τους σχετικά με την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου μέσω ενός μικτού τρόπου εκπαίδευσης.

Nonparametric Correlations				
			Αισθήματα που προκαλούνται κατά την Τηλεκπαίδευση	Βελτίωση μορφωτικού επιπέδου με έναν μικτό τρόπο εκπαίδευσης
Spearman's rho	Αισθήματα που προκαλούνται κατά την Τηλεκπαίδευση	Correlation Coefficient	1,000	,586**
		Sig. (2-tailed)		0,000
		N	500	500
	Βελτίωση μορφωτικού επιπέδου με έναν μικτό τρόπο εκπαίδευσης	Correlation Coefficient	,586**	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,000	
		N	500	500
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				

Πίνακας 18. Έλεγχος υπόθεσης Spearman 4^{ης} υπόθεσης

7. Συμπεράσματα και Συζήτηση

Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η εξέταση των εκπαιδευτικών διαδικασιών κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης του Covid - 19 στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και συγκεκριμένα η περίπτωση της Τηλεκπαίδευσης στην Ευρώπη και ειδικότερα στην Ελλάδα. Αρχικά παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στο νομικό τους πλαίσιο και ακολούθησε η ανάλυση της πρωτογενούς έρευνας με σκοπό την βαθύτερη ανάλυση των εμπειριών που αποκόμισαν όσοι συμμετείχαν στην Τηλεκπαίδευση.

Τα βασικά ερωτήματα, στα οποία αποπειράθηκε να διαλευκάνει η έρευνα είναι: α) Αυξήθηκε η χρήση των μέσων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με την έλευση της πανδημίας, αν ναι ποιων και τι βελτιώσεις επιδέχονται; Βοήθησαν τους χρήστες, αλλά και την εκπαίδευση γενικότερα; β) Αυξήθηκε ο αριθμός συμμετεχόντων στα σεμινάρια λόγω της διεξαγωγής του ηλεκτρονικά και αν ναι ήταν ενεργός ο ρόλος τους; γ) Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι απουσίας από την Τηλεκπαίδευση και πως το Κράτος θα μπορούσε να εξαλείψει το φαινόμενο; δ) Ήταν οι συμμετέχοντες κατάλληλα προετοιμασμένοι και πως θα μπορούσαν οι καθηγητές να χρησιμοποιούν τα μέσα της Τηλεκπαίδευσης αποτελεσματικότερα; ε) Ήταν αποτελεσματική η Τηλεκπαίδευση στην Τ.Ε., μπορεί να αντικαταστήσει την διά ζώσης, ένας μικτός τρόπος εκπαίδευσης θα βελτιώνει το μορφωτικό επίπεδο; στ) Τι συναισθήματα προκάλεσε η Τηλεκπαίδευση στους συμμετέχοντες.

Ξεκινώντας από την τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, που περιλάμβανε ερωτήσεις δημογραφικού τύπου, φαίνεται πως στην ερώτηση σχετικά με το φύλο, οι άντρες με τις γυναίκες είναι σχεδόν ισάριθμοι, γεγονός που κάνει το τυχαίο δείγμα ακόμα πιο αξιόπιστο και αμερόληπτο. Αντιθέτως, τα ποσοστά στην ερώτηση σχετικά με την ηλικία, δε μοιράστηκαν σε μεγάλο βαθμό. Αυτό δικαιολογείται εάν αναλογιστεί κανείς ότι δεν υπήρξε εστίαση της έρευνας σε συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες. Στην επόμενη ερώτηση, σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει οι ερωτώμενοι, κατά κύριο λόγο οι ερωτώμενοι ήταν κάτοχοι διδακτορικού ή μεταδιδακτορικού διπλώματος. Ύστερα, το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό, που ακολουθεί ήταν απόφοιτοι λυκείου, μετά το ποσοστό των αποφοίτων Πανεπιστημίου και τέλος των κατόχων μεταπτυχιακού διπλώματος. Αυτά τα αποτελέσματα ήταν επίσης αναμενόμενα, διότι η έρευνα αφορούσε συμμετέχοντες στην Τ.Ε., είτε ως διδάσκοντες είτε ως διδασκόμενοι σε οποιοδήποτε επίπεδο. Στην τέταρτη ερώτηση, σχετικά με την ιδιότητα των ερωτώμενων την στιγμή που απάντησαν το ερωτηματολόγιο, υπήρχε μία σχετικά καλή συμμετοχή φοιτητών και καθηγητών. Στην τελευταία ερώτηση υπήρξε μια ισορροπία μεταξύ των απαντήσεων, καθώς

η πλειοψηφία των ερωτώμενων συμμετείχαν σε ένα πρόγραμμα σπουδών κατά την διάρκεια του Covid-19 στο οποίο περιλαμβάνονταν εργαστηριακά μαθήματα και τα προγράμματα σπουδών των 232 ερωτώμενων δεν περιελάμβαναν.

Απαντώντας στα ερωτήματα που τέθηκαν κατά την έναρξη της έρευνας προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Τα αποτελέσματα των απαντήσεων σχετικά με την χρήση των Σ.Δ.Μ. κατέδειξαν την σημασία που αυτά είχαν κατά την διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, καθώς προσέφεραν ευκολότερη πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό. Λόγω της καθολικής χρήσης της μεθόδου της Τηλεκπαίδευσης αυξήθηκαν τα Σ.Δ.Μ. που χρησιμοποιούνταν, πέρα των γνωστότερων έως τότε, του E-class και του E-learning. Γεγονός που επιβεβαιώνεται και στην έρευνα της Παππά⁷⁵, στην οποία συμμετείχαν καθηγητές από πολλά πανεπιστήμια της Ευρώπης, τα Α.Ε.Ι. που προσέφεραν στους καθηγητές κάποιο Σ.Δ.Μ. αυξήθηκε κατά 13% και την δυνατότητα για βιντεοσκόπησης των διαλέξεών τους κατά 16,6%, με την έλευση της πανδημίας του Covid-19 σε σύγκριση με πριν. Η διεύρυνση αυτή των Σ.Δ.Μ. ενίσχυσε τη συμμετοχικότητα και την διαδραστικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία, διευκολύνοντας την πρόσβαση στην γνώση. Φυσικά, όλα αυτά συνεπάγονται με την βελτίωση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης υποβοηθώντας την αυτόνομη μάθηση και την εξατομικευμένη εκπαιδευτική εμπειρία.

Όσον αφορά την χρήση εφαρμογών τηλεδιάσκεψων, παραπάνω από τους μισούς ερωτώμενους έκανε χρήση κάποιας εφαρμογής πριν τον Covid-19, ενώ με την έναρξή του αυτό το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σημαντικά. Αυτό αποδεικνύει το άλμα της τεχνολογικής επαφής εν καιρώ πανδημίας, για εκπαιδευτικούς, επαγγελματικούς ή άλλους σκοπούς. Πριν τον Covid-19 οι περισσότεροι ερωτώμενοι χρησιμοποιούσαν το Cisco Webex, το Skype και το Zoom, με την έλευση της πανδημίας ξεκίνησε η πλειοψηφία να χρησιμοποιεί το Zoom, το Cisco Webex και το Google Meet. Πολύ περισσότεροι από τους μισούς ερωτώμενους, ανεξάρτητα από το ποια Ε.Τ. χρησιμοποιούσαν, πριν και κατά την διάρκεια του Covid-19, επωφελήθηκαν σε σημαντικό βαθμό από την χρήση τους, ενώ περίπου οι μισοί πιστεύουν πως η χρήση των τηλεδιάσκεψων βοηθάει σημαντικά την εκπαίδευση. Σύμφωνα με την έρευνα της Παππά⁷⁶, το ποσοστό των καθηγητών που κάνουν χρήση κάποιου εργαλείου σύγχρονης συνεργασίας αυξήθηκε κατά την περίοδο τους Covid-19 κατά 66,35% σε σύγκριση με την προ Covid-19 εποχή. Παράλληλα, τα Α.Ε.Ι. που προσέφεραν πρόσβαση στους διδάσκοντες σε κάποια εφαρμογή τηλεδιάσκεψης αυξήθηκε κατά 52,4% εν καιρώ Covid-19. Η μετάβαση αυτή στην επαφή μέσω της

⁷⁵ Παππά, Ε. (2020). Το e-learning στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πριν και μετά την εξάπλωση του κορονοϊού/COVID-19 [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

⁷⁶ Ibid.

τεχνολογίας, προβάλλει την προσαρμοστικότητα των συμμετεχόντων και την παραδοχή της νέας διάστασης της μάθησης που πλέον δεν σταματά λόγω γεωγραφικών και χρονικών περιορισμών.

Από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν, φαίνεται να αυξήθηκε η χρήση των μέσων της Τηλεκπαίδευσης κατά την διάρκεια του Covid-19, ενώ οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν βοηθηθεί από την χρήση τους και δηλώνουν πως βοηθούν την εκπαίδευση γενικότερα. Αναμφίβολα, υπήρχαν ζητήματα που αφορούσαν τόσο τεχνικά προβλήματα όσο και αμφιβολίες σχετικά με την κοινωνικοποίηση των συμμετεχόντων, την πραγματική συμμετοχή στην Τηλεκπαίδευση, την ελλιπή ανάρτηση υλικού στα Σ.Δ.Μ. αλλά και τα αρνητικά συναισθήματα που αυτή προκαλούσε. Τέτοια προβλήματα είναι πλήρως κατανοητά, και αναμενόμενα ίσως, λόγω των συνθηκών, υπό τις οποίες λειτούργησε η μέθοδος της Τηλεκπαίδευσης και χρειάζονται περαιτέρω ανάλυση και επίλυση.

Με την έναρξη της πανδημίας του Covid-19 παρατηρήθηκε πως άρχισαν να διδάσκονται σεμινάρια με μεγαλύτερη ευκολία μέσω Τηλεκπαίδευσης, γεγονός που συντέλεσε στην προσθήκη ερωτήσεων σχετικά με αυτά στην έρευνα. Επίσης, θεωρήθηκε πως είναι άμεσα συνδεδεμένα με την Τηλεκπαίδευση στην Τ.Ε. με την διακριτή διαφορά της ελεύθερης επιλογής της θεματικής τους. Σημαντικά μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων πιστεύει πως υπήρξε αύξηση των συμμετεχόντων σε σεμινάρια και ημερίδες κατά την διάρκεια του Covid-19, δυστυχώς περίπου οι μισοί πιστεύουν πως οι συμμετέχοντες είχαν ενεργό ρόλο σε αυτά. Οι απόψεις τους αυτές αντικατοπτρίζουν, ίσως, την άποψη που έχουν σχετικά με την ενεργή συμμετοχή των συμμετεχόντων στην Τηλεκπαίδευση.

Σχετικά με τους λόγους που συντέλεσαν στο να απουσιάζει κάποιος από την Τηλεκπαίδευση, οι περισσότεροι ερωτώμενοι υπέδειξαν με φθίνουσα σειρά την έλλειψη κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού, την αδυναμία πρόσβασης στο Ίντερνετ, την έλλειψη απαραίτητης τεχνογνωσίας κα. Οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν ότι λύσεις σε αυτά τα προβλήματα μπορούν να δοθούν με την παρέμβαση του Κράτους. Φαίνεται πως μια αξιόπιστη και γρήγορη σύνδεση στο διαδίκτυο, που ίσως παρεχόταν δωρεάν για εκπαιδευτικούς σκοπούς και η κατοχή σύγχρονου τεχνολογικού εξοπλισμού θα έλυναν πολλά από τα προβλήματα της Τηλεκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποίησε η Ντάντου⁷⁷, στα πλαίσια της διπλωματικής της, μεταξύ φοιτητών, συμφωνούν με τα ευρήματα της παρούσας πως τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες αφορούσαν την τεχνολογία και ειδικότερα την συνδεσιμότητά τους.

⁷⁷ Ντάντου, Α. (2022). Οι δυσκολίες, οι προκλήσεις και οι προοπτικές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη τριτοβάθμια και μεταδευτεροβάθμια: Μελέτη περίπτωσης φοιτητές-σπουδαστές [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών]. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι διδάσκοντες ήταν λιγότερο προετοιμασμένοι από τους φοιτητές για αυτού του είδους την εκπαίδευση, και φυσικά υπό αυτές τις προϋποθέσεις. Εν μέρει, αυτά τα αποτελέσματα ήταν αναμενόμενα και για αυτό το λόγο κλήθηκαν οι ερωτώμενοι να απαντήσουν σε μία ερώτηση σχετικά με την αποδοτικότερη χρήση των μέσων της Τηλεκπαίδευσης από τους διδάσκοντες. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν γίνεται σαφές πως οι περισσότεροι θεωρούν πως οι καθηγητές δεν έχουν και χρειάζεται να αποκτήσουν μεγαλύτερη εξοικείωση με τις δυνατότητες τόσο των Σ.Δ.Μ. όσο και των εφαρμογών Τηλεδιάσκεψης. Αυτό το γεγονός πιθανόν να οφείλεται στην ανεπαρκή εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στον συγκεκριμένο τομέα, εκπαίδευση που, σύμφωνα με την έρευνα, θα πρέπει να μην πάψουν να αποκτούν. Οι 175 φοιτητές που απάντησαν στην έρευνα της Ντάντου⁷⁸, σε ποσοστό λίγο πάνω από 35% απάντησαν πως οι καθηγητές ήταν έτοιμοι σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό, παρόμοια εικόνα παρουσιάστηκε και στην παρούσα έρευνα, αλλά πρέπει να ληφθεί υπόψη η καίρια διαφορά της συμμετοχής και των καθηγητών.

Στο πολύ σημαντικό ερώτημα που έχει θέσει η έρευνα περί αποτελεσματικότητας της Τηλεκπαίδευσης, η πλειοψηφία φαίνεται να κρατά μια πιο μετριοπαθή στάση κλείνοντας προς την άποψη πως η Τηλεκπαίδευση ήταν λίγο αποτελεσματική. Το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν αρνητικό ως προς την ιδέα της αντικατάστασης της διά ζώσης από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όπως και στην έρευνα της Παραμερίτη⁷⁹. Όμως, παρά τις παραπάνω απόψεις φαίνεται πως οι περισσότεροι ερωτηθέντες πιστεύουν πως ένας συνδυασμός διά ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης θα μπορούσε να βελτιώσει το μορφωτικό επίπεδο στην χώρα μας, άποψη την οποία ενστερνίζεται και η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην προαναφερθείσα έρευνα βρίσκοντας τον συνδυασμό αυτό ιδανικό. γεγονός πολύ αισιόδοξο για το μέλλον της Τηλεκπαίδευσης, χωρίς το αίσθημα της απειλής του αφανισμού της δια ζώσης εκπαίδευσης.

Στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, όπου κλήθηκαν οι ερωτώμενοι να απαντήσουν σχετικά με τα συναισθήματα και τις σκέψεις που έκαναν κατά την διάρκεια της Τηλεκπαίδευσης, ένα σημαντικό ποσοστό ανέφερε αρνητικά ή πολύ αρνητικά συναισθήματα, ενώ ένα μεγαλύτερο ποσοστό ανέφερε θετικά ή πολύ θετικά συναισθήματα. Το μεγαλύτερο ποσοστό, λίγο μικρότερο από τους μισούς, δήλωσε ότι δεν είχε αρνητικά ή θετικά συναισθήματα. Αναμενόμενες είναι και οι επιπτώσεις που είχε η Τηλεκπαίδευση στους ερωτώμενους. Κάποιοι ένιωσαν φόβο, καχυποψία, και αρνητικές σκέψεις όπως σενάρια συνομοσίας. Άλλοι, ωστόσο,

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Παραμερίτη, Β. (2021). Ηλεκτρονικά περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

είχαν θετικές εμπειρίες και θετικά συναισθήματα, όπως ικανοποίηση, αισιοδοξία, και χαρά. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η αντίδραση των ερωτώμενων στην Τηλεκπαίδευση διαφοροποιείται. Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία συναισθημάτων και σκέψεων που εμφανίστηκαν. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις όσων ανέφεραν θετικά συναισθήματα στην αρχή, αλλά στη συνέχεια ανέφεραν αρνητικές σκέψεις ή συναισθήματα. Αυτό υποδεικνύει πιθανές αντιφάσεις στα συναισθήματά τους λόγω της πολυπλοκότητας της Τηλεκπαίδευσης, αλλά και των συνθηκών που επικρατούσαν τη δεδομένη χρονική στιγμή. Βέβαια, υπήρχαν και ερωτώμενοι που δήλωσαν πως δεν ένιωσαν ούτε σκέφτηκαν κάποια από τις επιλογές που τους δίνονταν ως απάντηση στις ερωτήσεις. Συνολικά, αυτά τα δεδομένα αποκαλύπτουν την ποικιλία των αντιδράσεων που μπορούν να προκύψουν από την εμπειρία της Τηλεκπαίδευσης και τη σημασία της κατανόησης των παραγόντων που επηρεάζουν αυτές τις αντιδράσεις.

Σύμφωνα με τον έλεγχο των συσχετίσεων προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα. Στην 1^η υπόθεση φάνηκε πως η γνώμη των ερωτώμενων για την αποτελεσματικότητα που έχει η Τηλεκπαίδευση, δεν σχετίζεται με την βοήθεια που έλαβαν από την χρήση των Σ.Δ.Μ.. Επίσης στην 2^η υπόθεση συμπεραίνεται πως δεν επηρεάζεται η άποψη που έχουν σχετικά με τον βαθμό που οι τηλεδιασκέψεις συμβάλουν στην βελτίωση της εκπαίδευσης, από το αν πιστεύουν πως οι φοιτητές και οι καθηγητές ήταν προετοιμασμένοι ή όχι για την Τηλεκπαίδευση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ελέγχων της 3^{ης} υπόθεσης, τα συναισθήματα που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά την Τηλεκπαίδευση σχετίζονται άμεσα με την θέση τους για το αν αυτή ήταν, τελικά, αποτελεσματική ή όχι. Τέλος, στην 4^η υπόθεση διαπιστώνεται, πως τα συναισθήματα των ερωτώμενων, επηρεάζουν και πάλι τις απαντήσεις τους για το αν ένας μικτός τρόπος εκπαίδευσης θα μπορούσε να βελτιώσει το μορφωτικό επίπεδο της χώρας.

8. Περιορισμοί της Έρευνας

Στην παρούσα εργασία έγινε προσπάθεια διερεύνησης πολλών πτυχών της Τηλεκπαίδευσης κατά την διάρκεια της πανδημίας του Covid-19. Όπως ήταν φυσικό η ερευνήτρια ήρθε αντιμέτωπη με πλήθος περιορισμών.

Αρχικά η ερευνήτρια ήρθε αντιμέτωπη με δυσκολία στην συλλογή απαντήσεων κυρίως από φοιτητές. Τόσο η ίδια η ερευνήτρια πέρα από τους έμμεσους τρόπους προσέγγισής τους δεν είχε πρόσβαση, όπως ήταν φυσικό, στα στοιχεία επικοινωνίας τους, όπως το ακαδημαϊκό τους e-mail, αλλά και οι ίδιοι οι καθηγητές δεν είχαν την δυνατότητα να προωθήσουν το ερωτηματολόγιο στους φοιτητές τους. Φυσικά, υπήρξαν δυσκολίες ακόμη και στην συλλογή απαντήσεων από τους καθηγητές, καθώς αντιμετώπισαν την έρευνα με αδιαφορία αλλά και αρνητισμό, συμπέρασμα το οποίο προκύπτει από την αρνητική ανατροφοδότηση που είχε η ερευνήτρια. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στο σχετικά μικρό πλήθος απαντήσεων που συλλέχθηκαν. Ακόμη περιορισμό με αντίκτυπο στο πλήθος των απαντήσεων αποτελεί το γεγονός ότι οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να συμμετέχουν εθελοντικά στην έρευνα, χωρίς κάποιο αντίτιμο για τον χρόνο τους.

Επίσης, περιορισμό αποτελεί και το ίδιο το μέσο συλλογής απαντήσεων, το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δεν απαιτεί την φυσική παρουσία του ερευνητή, το οποίο αποτελεί τόσο πλεονέκτημα όσο και μειονέκτημα, καθώς ο ερωτώμενος δεν μπορεί να θέσει άμεσα στον ερευνητή τυχόν απορίες που έχει σχετικά με τις ερωτήσεις που καλείται να απαντήσει. Επιπλέον, η έλλειψη προσωπικής επαφής ερευνητή - ερωτώμενου δεν προκαλεί στον ερωτώμενο την ηθική ανάγκη να βοηθήσει στην έρευνα.

Τέλος ως προς την φύση της έρευνας ο βασικός περιορισμός που τέθηκε ήταν το ίδιο της το αντικείμενο, το οποίο μελετά μια πολύ σκληρή χρονική στιγμή για την ανθρωπότητα. Κατά την περίοδο που μελετάται οι άνθρωποι ήταν φοβισμένοι για την ίδια τους την ζωή, σε εγκλεισμό και αντιμέτωποι με το άλμα της τεχνολογίας. Πιθανόν, η κατάσταση αυτή επηρέασε και την γνώμη των ερωτώμενων για την Τηλεκπαίδευση, η οποία υπό άλλες συνθήκες και με άλλον προγραμματισμό, ίσως είχε διαφορετική αποδοχή και αποτελέσματα.

9. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μετά την αναφορά στους περιορισμούς κρίνεται απαραίτητο να γίνουν και κάποιες προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Αρχικά, ενδιαφέρον θα παρουσίαζε μια έρευνα που να αφορά τα προβλήματα που υπήρξαν κατά την περίοδο της Τηλεκπαίδευσης ανά Πανεπιστημιακό Ίδρυμα και σύγκριση μεταξύ αυτών, για να βρεθούν οι πηγές τους και ακολούθως να γίνει εξατομικευμένη προσπάθεια βελτίωσής της. Επίσης, χρειάζεται να ερευνηθεί η εφαρμογή της Τηλεκπαίδευσης στην διδασκαλία διαφόρων επιστημών, πόσο αποτελεσματική είναι και τι ανάγκες δύναται να καλύψει σε κάθε μία από αυτές. Τέλος, σημαντικό είναι να ερευνηθεί η δυνατότητα χρήσης της Τηλεκπαίδευσης με έναν μικτό τρόπο, εξ αποστάσεως και διά ζώσης. με σκοπό την διευκόλυνση παρακολούθησης μαθημάτων από φοιτητές με οικονομικά προβλήματα, προβλήματα υγείας ή άλλα σοβαρά ζητήματα που καθιστούν αδύνατη τη φυσική του παρουσία στον χώρο του Πανεπιστημίου.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alemanno, A. (2020). The European response to COVID-19: From regulatory emulation to regulatory coordination? *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), 307–316. <https://doi.org/10.1017/err.2020.44>

Azorín, C. (2020). Beyond COVID-19 supernova. Is another education coming? *Journal of Professional Capital and Community*, 5(3–4), 381–390. <https://doi.org/10.1108/JPCC-05-2020-0019>

Cedefop. (2020). *Greece: Responses to the Covid-19 outbreak.*

Chang, G.-C., & Yano, S. (n.d.). *How are countries addressing the Covid-19 challenges in education? A snapshot of policy measures.*

Cresswell, K., Worth, A., & Sheikh, A. (2010). Actor-network theory and its role in understanding the implementation of information technology developments in healthcare. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 10, Article 67. <https://doi.org/10.1186/1472-6947-10-67>

Cross, J. (2004). An informal history of eLearning. *On the Horizon*, 12(3), 103–110. <https://doi.org/10.1108/10748120410555340>

European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan 2021–2027* (Z. Karpiński, C. Di Pietro, Castaño Muñoz, & F. Biagi, Eds.).

European Commission. (2020, May). *Erasmus+ and European Solidarity Corps—Survey on the impact of COVID-19 on learning mobility activities.*

German Rectors' Conference. (2022). *The COVID-19 pandemic and the German universities.*

Keegan, D. (1996). *Foundations of distance education* (3rd ed.). Routledge.

La Torre, G., De Leonardis, V., & Chiappetta, M. (2020). Technostress: How does it affect the productivity and life of an individual? Results of an observational study. *Public Health*, 189, 60–65. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.09.013>

Mc Isaac, M. S., & Gunawardena, C. N. (1996). *Distance education.*

Priya, A. (2021). Case study methodology of qualitative research: Key attributes and navigating the conundrums in its application. *Sociological Bulletin*, 70(1), 94–110. <https://doi.org/10.1177/0038022920970318>

Ström, T. (2022). *Pandemin som försatte alla till distansutbildning, en kvalitativ studie om universitetsstudenters upplevelser av distansutbildningen under Covid-19* [Master's thesis, Luleå University of Technology].

Topping, K. J. (2005). Trends in peer learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631–645.
<https://doi.org/10.1080/01443410500345172>

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Απόφαση Δ1α/ΓΠ.οικ. 16838/2020: Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, σχολικών μονάδων, ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, κέντρων ξένων γλωσσών, φροντιστηρίων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών ... για το χρονικό διάστημα από 11.3.2020 έως και 24.3.2020. ΦΕΚ Β' 783/10-03-2020.

Γάκη, Ε. (χ.χ.). Ανάλυση δεδομένων. Ενότητα 6: Ανάλυση με τη χρήση SPSS. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Γεώργιος, Κ., Καρατράντου, Α., Πιερρή, Ε., & Παναγιωτακόπουλος, Χ. (2022). Η εξέταση του τεχνολογικού άγχους των φοιτητών/τριών από την επείγουσα απομακρυσμένη διδασκαλία κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19. Στο 11ο Συνέδριο για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Εμπειρίες, προκλήσεις, προοπτικές (Τόμ. 5, αρ. Α). <https://doi.org/10.12681/icodl.3430>

Ελληνική Δημοκρατία. (2021). Τροποποίηση της υπό στοιχεία 30746/ΓΔ8/17.03.2021 κοινής υπουργικής απόφασης «Πρόγραμμα “Ψηφιακή Μέριμνα”» (Β' 1046). ΦΕΚ 1046/τ. Β'/17-03-2021.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, σχολικών μονάδων, ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, κέντρων ξένων γλωσσών, φροντιστηρίων και πάσης φύσεως εκπαιδευτικών δομών... για το χρονικό διάστημα από 11.3.2020 έως και 24.3.2020. ΦΕΚ 783/τ. Β'/10-03-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Επιβολή του μέτρου της προσωρινής απαγόρευσης λειτουργίας... για το χρονικό διάστημα από 21.3.2020 έως και 10.4.2020. ΦΕΚ 956/τ. Β'/21-03-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Απόφαση Δ1α/ΓΠ.οικ. 24343: Παράταση ισχύος της κοινής απόφασης των Υπουργών Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Προστασίας του Πολίτη, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού και Εσωτερικών με αριθμό Δ1α/ΓΠ.οικ. 20021/21.3.2020 (Β' 956) έως και τις 10.5.2020. ΦΕΚ Β' 1293/10-04-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Απόφαση 44726/Ζ1: Καθορισμός της διαδικασίας διανομής των διδακτικών συγγραμμάτων προς τους φοιτητές των Α.Ε.Ι. και Α.Ε.Α., καθώς και λοιπά θέματα σχετικά με τη διαδικασία υποβολής δηλώσεων στο πληροφοριακό σύστημα «ΕΥΔΟΞΟΣ» για το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2019-2020. ΦΕΚ Β' 1271/09-04-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης του κορωνοϊού COVID-19 και της ανάγκης περιορισμού της διάδοσής του. ΦΕΚ Α' 55/11-03-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2020). Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: Κατεπείγοντα μέτρα αποφυγής και περιορισμού της διάδοσης του κορωνοϊού. ΦΕΚ Α' 42/25-02-2020.

Ελληνική Δημοκρατία. (2021). Απόφαση 119847/ΓΔ6: *Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19 κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ Β' 4406/24-09-2021.*

Ελληνική Δημοκρατία. (2022). Απόφαση 48760/Ζ1: *Λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Α.Ε.Ι.) και μέτρα για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19 κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022. ΦΕΚ Β' 2131/30-04-2022.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Ανακοίνωση της Επιτροπής: Ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021. Βρυξέλλες, 17 Σεπτεμβρίου 2020.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027 – Επαναπροσδιορίζοντας την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την ψηφιακή εποχή (SWD(2020) 209 final). Σεπτέμβριος 2020.*

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία: Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών. Κριτική.

Μακρή, Α., & Βλαχόπουλος, Δ. (2017, Δεκέμβριος). Ηλεκτρονική μάθηση: Η πολυσημία και πολυπλοκότητα της έννοιας. Στο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 9(5Α), 133. <https://doi.org/10.12681/icodl.974>

Ντάντου, Α. (2022). Οι δυσκολίες, οι προκλήσεις και οι προοπτικές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη τριτοβάθμια και μεταδευτεροβάθμια: Μελέτη περίπτωσης φοιτητές-σπουδαστές [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών]. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Παππά, Ε. (2020). Το e-learning στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πριν και μετά την εξάπλωση του κορωνοϊού/COVID-19 [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Παραμερίτη, Β. (2021). Ηλεκτρονικά περιβάλλοντα σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση την περίοδο της πανδημίας του COVID-19 [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ηλεκτρονικές πηγές

Arnhold, N., Brajkovic, L., Zavalina, P., & Nikolaev, D. (2020). Tertiary education and COVID-19: Impact and mitigation strategies in Europe and Central Asia [Regional note]. World Bank Education Global Practice. <https://www.researchgate.net/publication/341781394>

Association of Universities in the Netherlands (VSNU). (n.d.). Council for Higher Education Accreditation. <https://www.chea.org/international-directory/association-universities-netherlands>

Battaglia, M., Morin, V., & Stromboni, C. (2020, March). Coronavirus: De la maternelle à l'université, fermeture générale « pendant au moins quinze jours ». *Le Monde*. <https://www.lemonde.fr>

Chadwick, L. (2020, December). How COVID-19 upended life in Europe throughout 2020. Euronews. <https://www.euronews.com/2020/12/31/how-covid-19-upended-life-in-europe-throughout-2020>

Creswell, J. W. (2008). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3rd ed.). SAGE Publications, Inc. https://www.ucg.ac.me/skladiste/blog_609332/ob-java_105202/fajlovi/Creswell.pdf

European Commission. (2023, March 25). Coronavirus impact. Erasmus+. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/coronavirus-impact>

European Commission. (n.d.). The Bologna Process and the European Higher Education Area. <https://education.ec.europa.eu/el/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process>

European University Association (EUA). (2020). Briefing: European higher education in the COVID-19 crisis. <https://www.eua.eu>

Gribbe, J. (2023). The Swedish Higher Education Authority's pandemic assignment final report. Swedish Higher Education Authority. <https://www.uka.se/>

Hendriksen, E. (2018). How technology makes us anxious: 5 ways technology feeds anxiety. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/how-be-yourself/201803/how-technology-makes-us-anxious>

Università Ca' Foscari Venezia. (2021). Hi-TEACH: A new trainer teaching framework in the post-COVID era (Erasmus+ 2020-1-IT02-KA226-HE-095528). <https://hi-teach.unisa.it/>

Hrastinski, S. (2008). Asynchronous and synchronous e-learning. *EDUCAUSE Quarterly*, 31(4), 51–55. <https://er.educause.edu/articles/2008/11/asynchronous-and-synchronous-elearning>

IBM. (2023, June 3). Bivariate correlations. <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/29.0.0?topic=features-bivariate-correlations>

IBM. (2023, June 3). Pseudo R-squares. Retrieved June 3, 2023, from <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/29.0.0?topic=results-pseudo-r-squares>

Marinoni, G., van't Land, H., Jensen, T., & International Association of Universities. (2020). The impact of COVID-19 on higher education around the world: IAU global survey report. International Association of Universities. https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf

Microsoft. (n.d.). Microsoft Forms. Microsoft 365. <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/online-surveys-polls-quizzes>

Ministerium für Wissenschaft und Gesundheit Rheinland-Pfalz. (2023, February 10). Vollständiger Impfschutz Genesenen ausweis Quarantänebefreiung. https://corona.rlp.de/fileadmin/corona/Verordnungen/AbsonderungsVo/UEbersicht_Status_geimpfte_und_genesene_Person.pdf

Papaioannou, T. (2021, February 17). Out of chaos, a new era emerges for Greek universities. University World News. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210217102114780>

Renater Connectus de Savoires. (n.d.). The GIP RENATER history. République Française. <https://www.renater.fr/en/about/the-gip-renater/history/>

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (n.d.). Tijdlijn van coronamaatregelen 2022. <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/tijdlijn-maatregelen-covid-2022>

Rijksoverheid. (2021, April 20). Hoger onderwijs weer open per 26 april. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/04/20/hoger-onderwijs-weer-open-per-26-april>

Riva, V. (2020, December). Coronavirus: Vers un retour progressif des étudiants sur les bancs de la fac. Europe1. <https://www.europe1.fr/societe/coronavirus-vers-un-retour-progressif-des-etudiants-sur-les-bancs-de-la-fac-4013058>

Stauffer, B. (2020, April). What's the difference between online learning and distance learning? AES Education. <https://www.aeseducation.com/blog/online-learning-vs-distance-learning>

Stockholms Universitet. (2021, June 1). Universitetet öppnar stegvis från 1 juni. <https://www.su.se/nyheter/universitetet-%C3%B6ppnar-stegvis-fr%C3%A5n-1-juni-1.558609>

Tamm, S. (2023). What is the definition of e-learning? e-Student.org. <https://e-student.org/what-is-e-learning/>

UK Health Security Agency. (2020). COVID-19: Background information. <https://www.gov.uk/government/publications/wuhan-novel-coronavirus-background-information/wuhan-novel-coronavirus-epidemiology-virology-and-clinical-features>

Universities of the Netherlands. (n.d.). Information on the coronavirus in relation to universities. https://www.universiteitenvannederland.nl/en_GB/corona-updates.html

University of Waterloo. (2023, February 23). Synchronous and asynchronous online learning. KEEP LEARNING. <https://uwaterloo.ca/keep-learning/strategies-remote-teaching/synchronous-vs-asynchronous-online-learning>

Vérillaud, F. (2020, May). How French universities responded to COVID-19. Institut Montaigne. <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/how-french-universities-responded-covid-19>

What is Erasmus+? (2023, March 25). Erasmus+. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/about-erasmus/what-is-erasmus>

Wintemute, D. (2023). Synchronous vs. asynchronous classes: What's the difference? The Best Schools. <https://thebestschools.org/resources/synchronous-vs-asynchronous-programs-courses/>

World Health Organization. (2023, August 27). WHO coronavirus (COVID-19) dashboard. <https://covid19.who.int/>

Αρχή Προστασίας Δεδομένων. (χ.χ.). Προσωπικά δεδομένα. https://www.dpa.gr/index.php/el/enimerwtiko/nomothesia/proswpikon_dedomenon

Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων. (χ.χ.). Μορφές της τηλεεκπαίδευσης. <https://www.nmc.hmu.gr/el/node/66>

Μιρκοπούλου, Β. (2022). Το άγχος των εκπαιδευτικών λόγω της τηλεεκπαίδευσης εν μέσω της πανδημίας COVID-19 [Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας & Πανεπιστήμιο Πειραιά]. <https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/2754>

Πετρίδης, Δ. (2015). Ανάλυση πολυμεταβλητών τεχνικών [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Άνοικτες Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2126>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2020, 3 Απριλίου). Εγκύκλιος 125/03-04-2020: Κοινοποίηση των διατάξεων του άρθρου πεντηκοστού πρώτου της από 30.03.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου (Α'75) και παροχή οδηγιών για την εφαρμογή του. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. https://eudoxus.gr/files/Egkiklios_odigies_dwrean_ebooks.pdf

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2021, 5 Απριλίου). Άνοιξε η πλατφόρμα για τους δικαιούχους της “Ψηφιακής Μέριμνας” [Δελτίο Τύπου]. <https://www.minedu.gov.gr/rss/48272-05-04-21-ypourgeio-paideias-kai-thriskevmaton-anoikse-i-platforma-gia-tous-dikaiouxous-tis-psifiakis-merimnas>

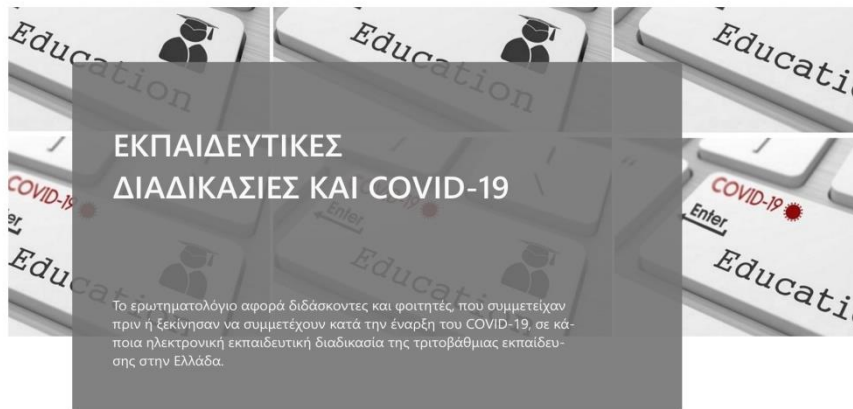
Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης. (2024, 13 Φεβρουαρίου). Ψηφιακή Μέριμνα I & II: Δράσεις για την απόκτηση τεχνολογικού εξοπλισμού στην εκπαιδευτική κοινότητα. <https://www.nationalcoalition.gov.gr/good-practice/psifiaki-merimna-i-ii-draseis-gia-tin-apok/>

Παραρτήματα

Παράρτημα Ι Ερωτηματολόγιο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ COVID-19

80

* Απαιτείται

Το παρόν ερωτηματολόγιο διανέμεται στα πλαίσια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας μου με τίτλο "ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ COVID-19 ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ".

Τα ευρήματα της έρευνας θα συμβάλουν στην καλύτερη εφαρμογή και αξιοποίηση της τηλεκαίδευσης στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η συμμετοχή σας λοιπόν είναι πολύτιμη!

Η συλλογή και η επεξεργασία των απαντήσεων γίνεται σύμφωνα με τον ισχύοντα Νόμο περί ευαίσθητων δεδομένων (ΓΚΠΔ), βλ. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (www.dpa.gr).

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου είναι ανώνυμη, δεν καταγράφονται προσωπικά στοιχεία ταυτοποίησης των ερωτώμενων, δεν θα συλλεχθούν προσωπικά τους δεδομένα και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, όπως επιβάλλει και ο κώδικας ερευνητικής δεοντολογίας. Δεν υπάρχουν λανθασμένες απαντήσεις, οπότε σας παρακαλώ να απαντήσετε με ειλικρίνεια.

Ελπίζω στη συνεργασία σας και σας ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων!

Σμαράγδα Σαρρή
Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΠΜΣ στις Ευρωπαϊκές Πολιτικές Νεολογίας, Επιχειρηματικότητας, Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
(myr20030@uom.edu.gr)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μπουτσιαϊούκη Σοφία, Επίκουρη Καθηγήτρια, του Τμήματος Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Συστήματα Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ.)

Τα συστήματα διαχείρισης μάθησης είναι η βασική τεχνολογική υποδομή λογισμικού για τα περιβάλλοντα ηλεκτρονικής μάθησης και εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης.

1. Πριν την υγειονομική κρίση είχατε χρησιμοποιήσει κάποιο Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης (Σ.Δ.Μ.); (compus, e-learning, eclass, moodle, eschool, eme κλπ) *

Ναι

Όχι

2. Ποιο/Ποια από τα παρακάτω; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

E-class

E-learning

Compus

Moodle

Άλλο

3. Με την έλευση της πανδημίας ξεκινήσατε να κάνετε χρήση κάποιου νέου Σ.Δ.Μ.; *

Ναι

Όχι

4. Ποιο/Ποια από τα παρακάτω; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

E-class

E-learning

Compus

Moodle

Άλλο

5. Πόσο σας έχει βοηθήσει κατά τη διάρκεια της πανδημίας το υλικό που αναρτάται στο εκάστοτε Σ.Δ.Μ.; *

Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
☐	☐	☐	☐	☐

6. Θεωρείτε πως η αύξηση χρήσης των Σ.Δ.Μ. θα μπορούσε να βελτιώσει το επίπεδο εκπαίδευσης; *

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

7. Τι βελτιώσεις θα μπορούσαν να δεχτούν τα Σ.Δ.Μ. που χρησιμοποιείτε;

Εφαρμογές Τηλεδιασκέσεων

8. Είχατε χρησιμοποιήσει κάποια εφαρμογή τηλεδιάσκεψης πριν την υγειονομική κρίση; *

- Ναι
 Όχι

9. Ποια/Ποιες από τις παρακάτω; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Cisco Webex
 Skype
 Zoom
 Google Meet
 Άλλο

10. Ξεκινήσατε να χρησιμοποιείτε κάποια νέα εφαρμογή τηλεδιάσκεψης με την έλευση της υγειονομικής κρίσης; *

- Ναι
 Όχι

11. Ποια/Ποιες από τις παρακάτω; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Cisco Webex
 Skype
 Zoom
 Google Meet
 Άλλο

12. Πόσο ευχαριστημένος είστε από την εφαρμογή τηλεδιάσκεψης που χρησιμοποιείτε; *

Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
☐	☐	☐	☐	☐

13. Θεωρείτε πως οι τηλεδιασκέψεις βοηθούν στην εκπαίδευση; *

Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
☐	☐	☐	☐	☐

14. Τι βελτιώσεις θα μπορούσαν να δεχτούν οι εφαρμογές τηλεδιάσκεψης που χρησιμοποιείτε;

Σεμινάρια και Ημερίδες κατά τη διάρκεια της Υγειονομικής Κρίσης

15. Πιστεύετε πως η δυνατότητα παρακολούθησης σεμιναρίων/ημερίδων εξ αποστάσεως αύξησε το ν αριθμό των συμμετεχόντων; *

Ναι

Ίσως

Όχι

16. Πιστεύετε πως ήταν πιο ενεργός ο ρόλος των συμμετεχόντων στα/στις εξ αποστάσεως σεμινάρια/ημερίδες; *

Ναι

Ίσως

Όχι

Πρόσβαση στην Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση-Ηλεκτρονική Εκπαίδευση

17. Ποιος πιστεύετε είναι ο κυριότερος λόγος που δεν μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση-ηλεκτρονική εκπαίδευση; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Μη πρόσβαση στο Ίντερνετ
- Έλλειψη κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού
- Έλλειψη απαραίτητης τεχνογνωσίας
- Άλλο

18. Πώς πιστεύετε πως θα μπορούσε να βοηθήσει το Κράτος, ώστε να εξασφαλιστεί ότι όλοι έχουν πρόσβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση-ηλεκτρονική εκπαίδευση; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Δωρεάν παροχή τεχνολογικού εξοπλισμού
- Δωρεάν πρόσβαση στο Διαδίκτυο
- Παροχή εξατομικευμένης βοήθειας από ειδικό
- Επιδότηση για αγορά ΝΕΟΥ τεχνολογικού εξοπλισμού
- Άλλο

19. Οι διδάσκοντες ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι για την μετάβαση από τη δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση-ηλεκτρονική εκπαίδευση. *

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

20. Οι φοιτητές ήταν κατάλληλα προετοιμασμένοι για την μετάβαση από τη δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση-ηλεκτρονική εκπαίδευση. *

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

21. Πώς θα μπορούσαν οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιούν τα μέσα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης-ηλεκτρονικής εκπαίδευσης πιο αποτελεσματικά; (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Συνεχής επιμόρφωση πάνω στις Νέες Τεχνολογίες
- Εξοικείωση με τις δυνατότητες που προσφέρει κάθε μέσο (Σ.Δ.Μ., εφαρμογές τηλεεκπαίδευσης)
- Αξιολόγηση του υλικού που αναρτάται από κάθε εκπαιδευτικό (από τους φοιτητές-σπουδαστές και από τα αποτελέσματα που έχει στην εκπαίδευση τους)
- Άλλο

22. Πόσο αποτελεσματική πιστεύετε είναι η Τηλεκπαίδευση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση; *

Καθόλου	Λίγο	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	Πολύ	Πάρα πολύ
☐	☐	☐	☐	☐

23. Θα μπορούσε η εξ αποστάσεως-ηλεκτρονική εκπαίδευση να αντικαταστήσει πλήρως τη δια ζώσης εκπαίδευση; *

- Ναι
- Ίσως
- Όχι

24. Ένας μικτός τρόπος εκπαίδευσης (δια ζώσης και εξ αποστάσεως) θα βελτίωνε το μορφωτικό επίπεδο στην χώρα σας; *

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

Συναισθήματα - Εντυπώσεις και Εξ αποστάσεως - Ηλεκτρονική Εκπαίδευση

25. Τι είδους αισθήματα σας δημιουργεί η Εξ αποστάσεως-Ηλεκτρονική Εκπαίδευση ; *

Πολύ αρνητικά	Αρνητικά	Ούτε αρνητικά, Ούτε θετικά	Θετικά	Πολύ θετικά
☐	☐	☐	☐	☐

26. Η Εξ αποστάσεως-Ηλεκτρονική Εκπαίδευση μου δημιουργεί τις ακόλουθες σκέψεις ή συναισθήματα. (μπορείτε να δώσετε περισσότερες από μία απαντήσεις) *

- Φόβο
- Σενάρια συνωμοσίας
- Καχυποψία
- Άλλο

Προσωπικά Στοιχεία

27. Φύλο *

- Γυναίκα
- Άνδρας
- Άλλο

28. Ηλικία *

- 18-25
- 26-35
- 36-50
- > 50

29. Ολοκληρωμένο Επίπεδο Εκπαίδευσης *

- Απόφοιτος Λυκείου
- Κάτοχος Πτυχίου Πανεπιστημίου (ΑΕΙ, ΤΕΙ, κλπ.)
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος
- Κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος
- Άλλο

30. Με τι ασχολείστε την συγκεκριμένη χρονική περίοδο (Μπορείτε να επιλέξετε παραπάνω από μία απαντήσεις) *

- Φοιτητής / Σπουδαστής
- Άνεργος
- Ιδιωτικός υπάλληλος
- Δημόσιος υπάλληλος
- Ελεύθερος επαγγελματίας
- Συνταξιούχος
- Καθηγητής Δημόσιας Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΑΕΙ-ΑΤΕΙ)
- Καθηγητής εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης (Άνοιχτό Πανεπιστήμιο)
- Καθηγητής Κολλεγίου

31. Κατά την διάρκεια του Covid-19 το πρόγραμμα σπουδών σας περιείχε εργαστηριακά μαθήματα; *

- Ναι
- Όχι

Αυτό το περιεχόμενο δεν δημιουργήθηκε και δεν προσυπογράφεται από τη Microsoft. Τα δεδομένα που υποβάλλετε θα αποσταλούν στον κάτοχο της φόρμας.

 Microsoft Forms

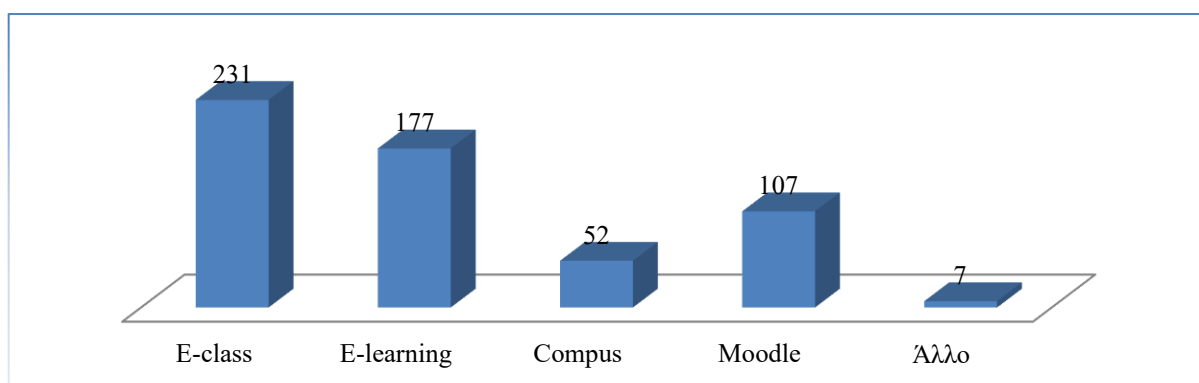

Οι ερωτώμενοι μπορούν να σαρώσουν τον κωδικό σε ένα τηλέφωνο ή tablet για να αποκτήσουν πρόσβαση στο ερωτηματολόγιο.

Παράρτημα III Πίνακες και Διαγράμματα δεδομένων

Χρήση Σ.Δ.Μ. προ COVID-19			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	366	73,2
	Όχι	134	26,8
	Total	500	100

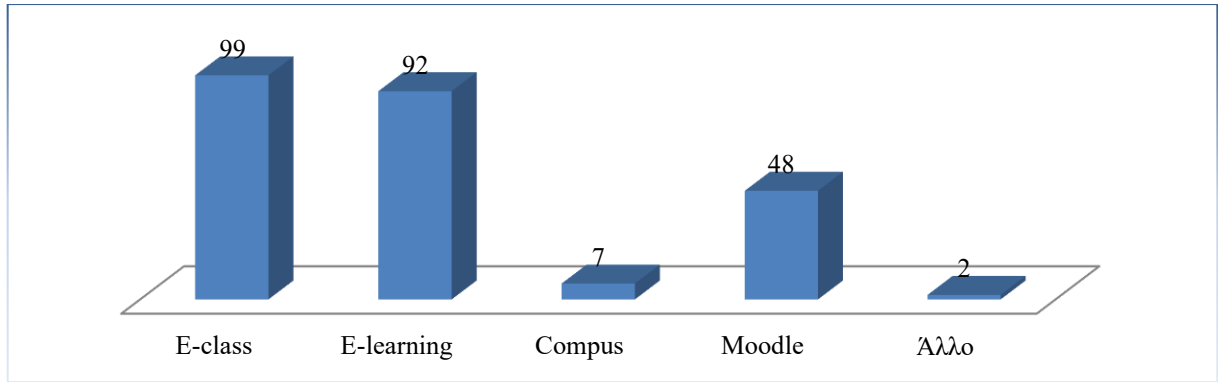
Πίνακας 19. Χρήση Σ.Δ.Μ. πριν τη πανδημία του Covid-19

Γράφημα 6. Ποιο/-α Σ.Δ.Μ. χρησιμοποιούσαν οι ερωτώμενοι πριν τον Covid-19

Χρήση νέων Σ.Δ.Μ. με την έναρξη του Covid-19			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	200	40,0
	Όχι	300	60,0
	Total	500	100

Πίνακας 20. Χρήση νέων Σ.Δ.Μ. με την έναρξη του Covid-19

Γράφημα 7. Ποιο/-α Σ.Δ.Μ. ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν οι ερωτώμενοι με την έναρξη του Covid-19

Πόσο σας έχει βοηθήσει το υλικό που αναρτάται στα Σ.Δ.Μ. κατά τη διάρκεια της πανδημίας;			
		Frequency	Percent
Valid	Καθόλου	10	2,0
	Λίγο	38	7,6
	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	79	16
	Πολύ	246	49,2
	Πάρα πολύ	127	25,4
	Total	500	100

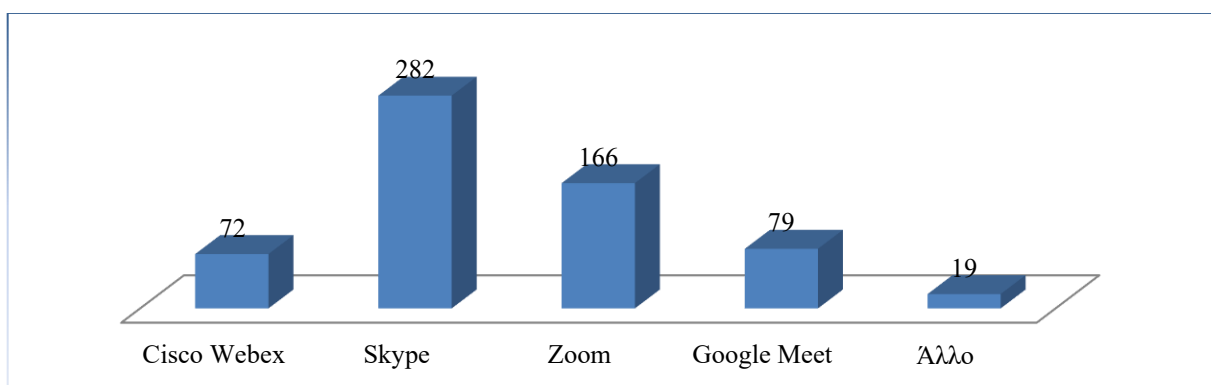
Πίνακας 21. Πόσο έχει βοηθήσει τους ερωτώμενους το υλικό που αναρτάται στα Σ.Δ.Μ. κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Αύξηση χρήσης ΣΔΜ σημαίνει και βελτίωση του επιπέδου της εκπαίδευσης;			
		Frequency	Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	13	2,6
	Διαφωνώ	34	6,8
	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	108	22
	Συμφωνώ	228	45,6
	Συμφωνώ απόλυτα	117	23,4
	Total	500	100

Πίνακας 22. Η γνώμη των ερωτώμενων σχετικά με το αν η αύξηση της χρήσης Σ.Δ.Μ. βελτιώνει το επίπεδο εκπαίδευσης

Χρήση Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων προ COVID-19			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	325	65,0
	Όχι	175	35,0
	Total	500	100,0

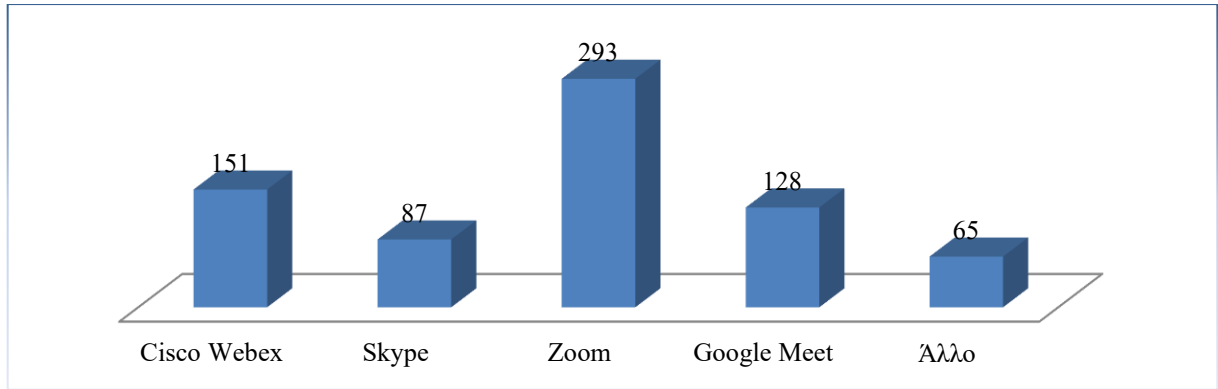
Πίνακας 23. Χρήση Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων πριν τον Covid-19

Γράφημα 8. Ποια/-ες Εφαρμογή/-ές Τηλεδιασκέψεων χρησιμοποιούσαν οι ερωτούμενοι πριν τον Covid-19

Χρήση νέων Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων με την έναρξη του COVID-19			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	374	74,8
	Όχι	126	25,2
	Total	500	100,0

Πίνακας 24. Χρήση νέων Εφαρμογών Τηλεδιασκέψεων με την έναρξη του Covid-19

Γράφημα 9. Ποια/Ποιες Εφαρμογή/-ές Τηλεδιασκέψεων ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν οι ερωτώμενοι με την έναρξη του Covid-19

Πόσο ευχαριστημένοι είστε από την ΕΤ που χρησιμοποιείτε			
		Frequency	Percent
Valid	Καθόλου	9	1,8
	Λίγο	25	5,0
	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	104	20,8
	Πολύ	276	55,2
	Πάρα πολύ	86	17,2
	Total	500	100,0

Πίνακας 25. Βαθμός ευχαρίστησης από τις Εφαρμογές Τηλεδιασκέψεων που χρησιμοποιούν οι ερωτώμενοι

Θεωρείτε πως οι τηλεδιασκεψείς βοηθούν στην εκπαίδευση;			
		Frequency	Percent
Valid	Καθόλου	30	6,0
	Λίγο	70	14,0
	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	132	26,4
	Πολύ	192	38,4
	Πάρα πολύ	76	15,2
	Total	500	100,0

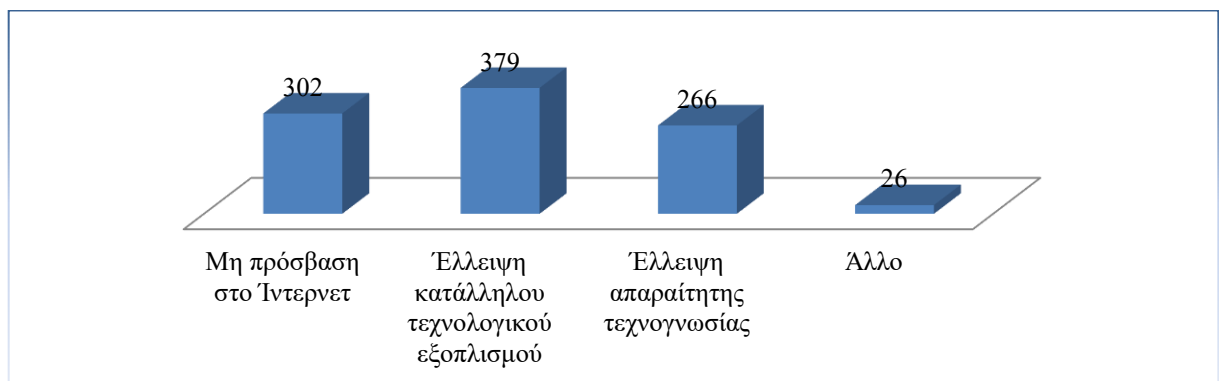
Πίνακας 26. Σε τι βαθμό θεωρούν οι ερωτώμενοι πως οι τηλεδιασκεψείς βοηθούν στην εκπαίδευση

Αύξηση συμμετοχής σε εξ αποστάσεως σεμινάρια/ημερίδες			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	379	75,8
	Όχι	30	6,0
	Ίσως	91	18,2
	Total	500	100,0

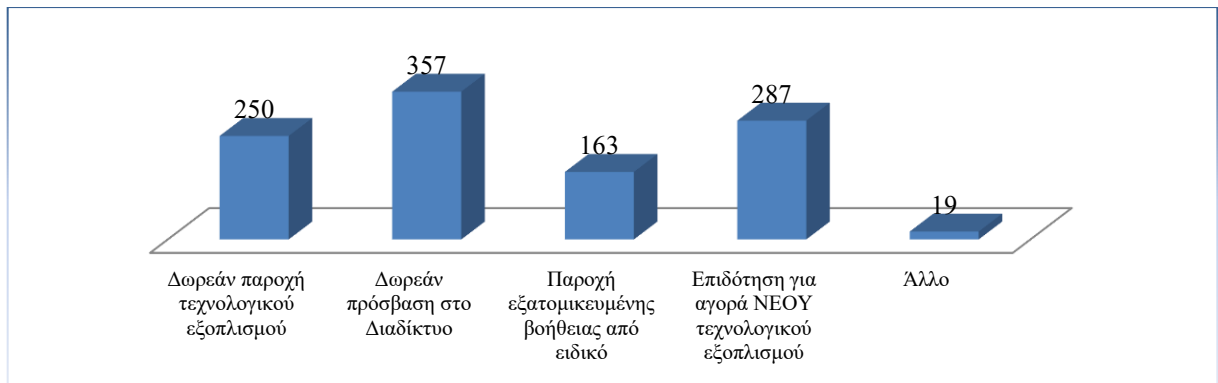
Πίνακας 27. Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με πιθανή αύξηση των συμμετεχόντων στα εξ αποστάσεως σεμινάρια

Ενεργός ρόλος συμμετεχόντων σε εξ αποστάσεως σεμινάρια/ημερίδες			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	95	19,0
	Όχι	254	50,8
	Ίσως	151	30,2
	Total	500	100,0

Πίνακας 28. Η άποψη των ερωτώμενων σχετικά με την ενεργητικότητα των συμμετεχόντων στα εξ αποστάσεως σεμινάρια

Γράφημα 10. Λόγοι που πιστεύουν οι ερωτώμενοι πως δεν έχει κάποιος πρόσβαση στην Τηλεκπαίδευση

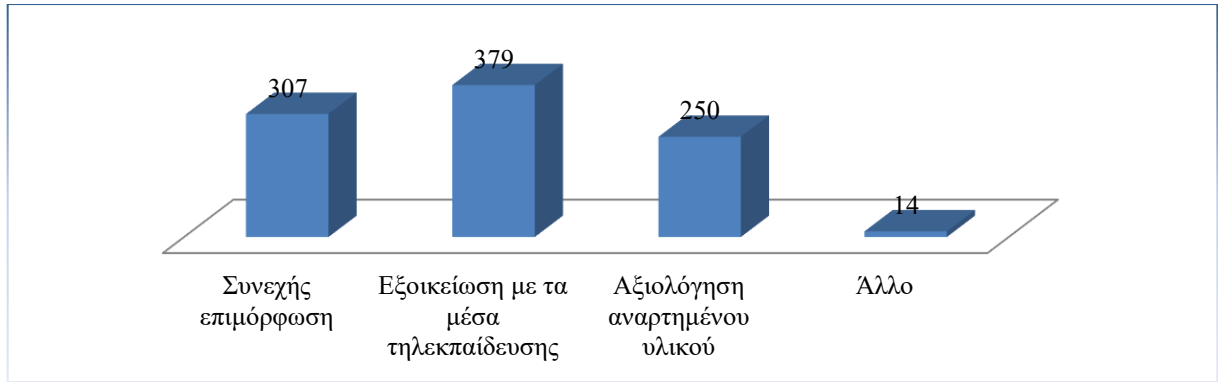
Γράφημα 11. Τρόποι συμβολής Κράτους στην εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στην Τηλεκπαίδευση

Προετοιμασία διδασκόντων			
		Frequency	Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	48	9,6
	Διαφωνώ	173	34,6
	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	175	35,0
	Συμφωνώ	83	16,6
	Συμφωνώ απόλυτα	21	4,2
	Total	500	100,0

Πίνακας 29. Αποψη σχετικά με την προετοιμασία των διδασκόντων

Προετοιμασία φοιτητών			
		Frequency	Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	21	4,2
	Διαφωνώ	151	30,2
	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	201	40,2
	Συμφωνώ	105	21,0
	Συμφωνώ απόλυτα	22	4,4
	Total	500	100,0

Πίνακας 30. Αποψη σχετικά με την προετοιμασία των φοιτητών

Γράφημα 12. Τρόποι αποτελεσματικότερης χρήσης των μέσων Τηλεκπαίδευσης από τους Εκπαιδευτικούς

Αποτελεσματικότητα Τηλεκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια			
		Frequency	Percent
Valid	Καθόλου	22	4,4
	Λίγο	103	20,6
	Ούτε λίγο, Ούτε πολύ	155	31,0
	Πολύ	173	34,6
	Πάρα πολύ	47	9,4
	Total	500	100,0

Πίνακας 31. Αποτελεσματικότητα Τηλεκπαίδευσης στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Αντικατάσταση δια ζώσης εκπαίδευσης από την εξ αποστάσεως			
		Frequency	Percent
Valid	Ναι	33	6,6
	Όχι	411	82,2
	Ίσως	56	11,2
	Total	500	100,0

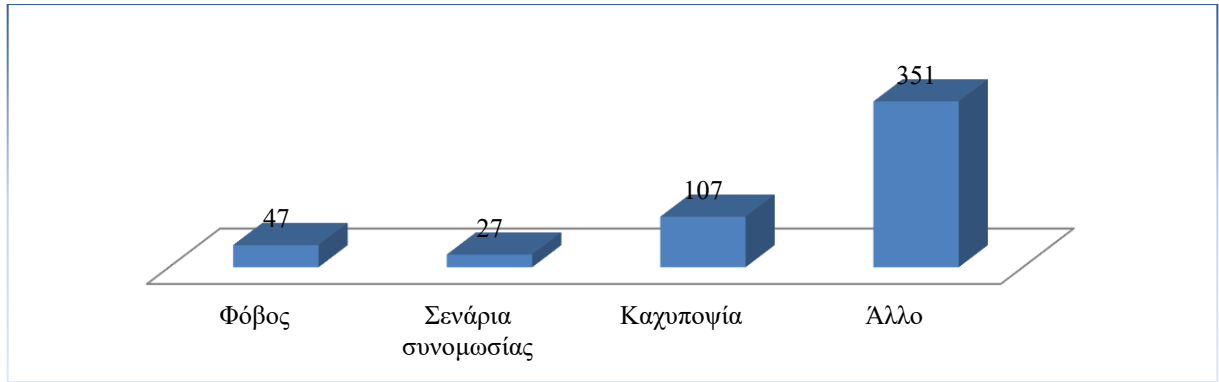
Πίνακας 32. Αντικατάσταση δια ζώσης εκπαίδευσης από την εξ αποστάσεως

Βελτίωση μορφωτικού επιπέδου με έναν μικτό τρόπο εκπαίδευσης			
		Frequency	Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	20	4,0
	Διαφωνώ	76	15,2
	Ούτε διαφωνώ, Ούτε συμφωνώ	123	24,6
	Συμφωνώ	192	38,4
	Συμφωνώ απόλυτα	89	17,8
	Total	500	100,0

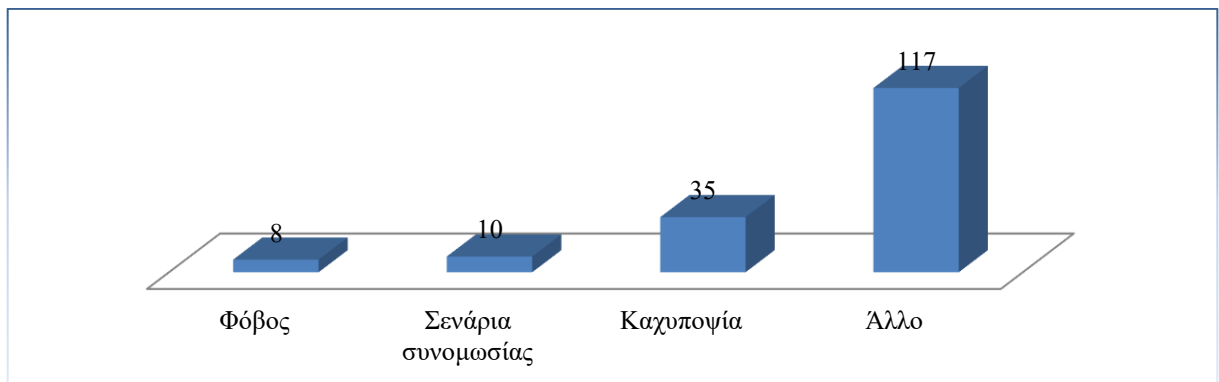
Πίνακας 33. Αποψη σχετικά με την βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου με την εφαρμογή ενός μικτού τρόπου εκπαίδευση

Αισθήματα που προκαλούνται κατά την Τηλεκπαίδευση			
		Frequency	Percent
Valid	Πολύ αρνητικά	25	5,0
	Αρνητικά	83	16,6
	Ούτε αρνητικά, Ούτε θετικά	227	45,4
	Θετικά	139	27,8
	Πολύ θετικά	26	5,2
	Total	500	100,0

Πίνακας 34. Αισθήματα που προκαλούνται κατά την διάρκεια της Τηλεκπαίδευσης

Γράφημα 13. Η Τηλεκπαίδευση έχει δημιουργήσει αυτές τις σκέψεις/ τα συναισθήματα στους ερωτούμενους

Γράφημα 14. Όσοι απάντησαν πως η Τηλεκπαίδευση τους δημιούργησε πολύ θετικά ή θετικά συναισθήματα απάντησαν πως τους δημιουργεί επίσης...